

Cifra Domnitorului Alexandru Ioan Cuza

Abdicarea lui Alexandru Ioan Cuza și memoria socială a românilor

Cătălin Turliuc | Iași, România |

Alexandru Ioan Cuza reprezintă unul dintre reperele fundamentale ale galeriei personalităților care au contribuit decisiv la întemeierea statului național modern român, personaj căruia istoria și istoricii i-au rezervat un loc special în destinul nostru național¹. Fie că s-a bucurat de un pedestal ridicat de cei care l-au iubit și servit necondiționat, ori a fost aspru criticat de cei care și-au văzut interesele atinse, Domnitorul Unirii poate servi drept subiect al investigației istorio-

grafice, indiferent de contextul unui prezent marcat de un stadiu cinematic accentuat. Alexandru Ioan Cuza este deopotrivă personaj istoric, dar și de legendă, raportarea la el și la scurta sa perioadă de domnie de doar șapte ani generând trăiri și sentimente profunde în rândul publicului larg mai mult sau mai puțin inițiat în studiul istoriei. Acesta este și motivul pentru care îmi propun, în cele ce urmează, câteva considerații – semnificative în opinia mea – asupra modului în

care abdicarea lui Alexandru Ioan I a fost recepțată și întipărită în memoria socială a românilor. Pentru a atinge acest obiectiv voi face, mai întâi, câteva precizări de ordin teoretic și conceptual care stau la baza demersului meu.

Ce înțelegem prin memorie socială? Memoria socială este într-o definiție neutră, neîncărcată etic, actul de întipărire, conservare și reactualizare al unor experiențe de viață comune unui grup, unei colectivități. Memoria socială depinde esențial de împrejurările sociale ale vieții indivizilor, de gravitarea lor în jurul experienței colective de grup. Ea este rezultatul unui proces elaborat în și prin grup, ca urmare a prezenței simultane a evenimentului de viață în câmpul percepției și al acțiunii mai multor persoane. Memoria socială este afectată funciar de un proces de subiectivare și interiorizare a informației mnemonice și, de aceea, memoria se impune din punct de vedere psiho-social. Textul acestui articol este o reluare ca una din pârgăile cele mai importante care concură la unitatea și conștiința de grup. Istoria este deci corespondentul fidel al memoriei sociale prin intermediul istoriografiei. Dacă memoria socială este afectată și distorsionată de cel puțin trei procese: *reducția*, *accentuarea* și *asimilarea*, rezultă, în mod logic, că și istoriografia este supusă unor tendințe similare. Să analizăm pe scurt cele trei procese.

Reducția: pe măsură ce circulă zvonul și/sau informația tinde să devină mai scurt, mai ușor de înțeles și povestit. Reducția nu merge însă până la dispariția totală a mesajului. Efectele ei se realizează după următoarele legi: a. cu cât o povestire este mai scurtă cu atât are șanse mai mari de a fi reprodusă mai fidel; b. când subiectul are de ales între mai puține detalii, riscul distanțării ulterioare este mai redus; c. povestirea (informația) retransmisă devine atât de simplă încât memoria mecanică este suficientă pentru a o reține, de regulă ultimele două versiuni seamănă cel mai mult.

Accentuarea: dintr-un anumit context sunt reținute și reproduse selectiv un număr limitat de detalii. În jurul detaliului accentuat se organizează discursul (pervertirea). Se rețin aspectele și cuvintele frapante, simbolurile, dimensiunile mari etc.

Asimilarea: forța de atracție – în direcția subsumării – exercitată de un mesaj asupra habitudinilor, intereselor, sentimentelor celor cărora li se adresează discursul.

Așa cum este bine cunoscut, alături de figura lui Ștefan cel Mare, cea a lui Alexandru Ioan Cuza

este generatoarea multor mituri și legende care au trecut testul timpului și sunt semnificative până astăzi. Din această perspectivă, raportul memorie socială – mit este unul relevant. Mă voi mărgini doar la câteva cuvinte în acest sens.

Glosând în jurul mitului și a memoriei sociale trebuie să remarcăm că dihotomia amintire/uitare nu este suficientă. Se poate pune problema felului în care mitul propriu-zis – adică secvența narativă care legitimează o credință religioasă, magică, basmul sau legenda – anexează în treacăt evenimentele istorice. Contrar credinței evhemerismului², nu documentul istoric e cel care provoacă mitul, ci structurile mitice sunt cele care captează și informează documentul. Dintre structurile imaginarului social, mitul pare să fie cel mai puțin influențat de „presiunea” istorică, evenimentială. Memoria socială este terenul experimentelor, locul de întâlnire al tehnicilor de manipulare, poate fi dirijată, indusă, este în general extrem de dinamică³. Memoria socială este finită, rigidă în canoanele sale, pe când amintirea este amniotică, organică și se vrea infinită. Memoria socială poate fi identificată, urmărită, explicată în cadrele istoriei și a modelelor pe care le-a propus. De aici nevoia perpetuă a fiecărei generații de a rescrie și reinterpretă istoria, de a o „demistifica” sau „demitiza” cum impropriu este numit acest proces.

Să demonstrăm însă, așa cum se cade în breasla istoricilor, tot eșafodajul teoretic de mai sus folosind un exemplul abdicării forțate a lui Alexandru Ioan I, momentul 11/23 februarie 1866. După o domnie care s-a întins pe parcursul a șapte ani cu momente de slăbiciune sau de manifestare a puterii evidente, cu tribulații și complicații politico-constituționale, cu momente de instabilitate guvernamentală sau de activitatea reformatoare susținută, Alexandru Ioan Cuza a devenit victima nemulțumirilor politice interne, dar și externe, epitomizate prin „Monstruoasa Coaliție” și lipsa de încredere manifestată în Domnitorul Unirii de către Franța lui Napoleon al III-lea. Un șir de trădări ale unor politicieni precum Dimitrie A. Sturdza (ca să ne rezumăm la un singur exemplu), activitatea Societății „Progresul”, a cercurilor francmasonice atacate în vara anului 1865 de oamenii Domnitorului sau de încălcări ale jurământului militar de către o pletoară de ofițeri ai armatei române (N. Haralambie, D. Crețulescu, I. Călinescu, Berindei, Gheorghiu – toți colonei, maiorul D. Leca, căpitanii Mălinescu, Lipoianu, Handoca, Costiescu, Candiano-Popescu, Pilat, Serurie, Radovici ș.a.)

au condus, alături de mulți alți factori identificați în literatura dedicată subiectului, la deznodământul din 11/23 februarie 1866. Actul abdicării, semnat pe spatele unui conspirator, preciza: „Noi, Alexandru Ioan Cuza, conform dorinței națiunii întregi și a angajamentului ce am luat la suirea mea pe tron, depun astăzi, 11/23 februarie 1866, cărma Guvernului în mâinile unei Locotenente Domnești și a unui Minister ales de popor”.

Într-un interviu acordat târziu, în anul 1909 lui Vespasian Pella, la reședința sa din Piatra Neamț, Doamna Elena Cuza își amintea astfel dramaticile momente din ziua abdicării: „Era în seara de 10 Februarie pe la orele 7, când treceam la masă, împreună cu Cuza, vedem un băiat de prăvălie, care nu știu prin ce minune pătrunsesse în palat că se apropie de noi și ne spune că la noapte mii de oameni au să năvălească cu armele la palat. Cuza reținu băiatul și trimise între alții și după colonel Haralambie, la care bărbatul meu ținea foarte mult și care avea comanda trupelor garnizoanei Capitalei. Stăteam în sala de mâncare a palatului când a venit Haralambie.

— Auzi, mă Haralambie, ce se vorbește, îi spuse Vodă, cu un aer de plictiseală. Se pregătește pentru la noapte revoluție mare și tu nu știi nimic?

— Nu știu, Măria Ta, răspuse flegmatic, Haralambie.

— Ba încă, au să năvălească în palat în timpul nopții, adăugai eu, sculându-mă de la masă...

— Nu crede Mărită Doamnă, îmi zise el, poporul Capitalei are admirație pentru Măria Voastră și Domnitorul poate conta pe armata sa, legată prin jurământ. Și apoi ca să ajungă la Măriile Voastre, doar va trebui să treacă mai întâi peste corpul meu!

Trecurăm din sala de mâncare în biroul de lucru. Cuza rugă atunci pe Haralambie ca pentru orice eventualitate să îndoiască garda în acea noapte la palat. Trecui la copii, căci eu locuiam în partea palatului spre biserica Crețulescu. Dar nu știu de ce eram foarte neliniștită și nu mă puteam hotărî să mă culc. Asigurarea lui Haralambie, nu mă convinsese de fel. Am chemat în camera mea pe colonel Pisoschi, unul din aghiotanții palatului și i-am zis:

— Vezi, Pisoschi, eu am mare teamă căci îl știu pe Vodă cât este de încrezător; ia măsuri, și dacă o fi ceva dă-mi de știre pe dată.

Și m-am culcat cu cei doi copii Alexandru și Dumitru lângă mine. Dar într-un târziu de noapte, pe când mă trudeam să adorm aud parcă un

zgomot asemănător descărcării unui foc de pistol. Sar din pat speriată și spun guvernantei franceze, care dormea în camera de alături:

— Scoală-te repede, Florantina, și vezi ce e. Mi se pare că am auzit o descărcătură de armă...

Și eu mă răped spre copii care dormeau îngescul somn...

Deodată Florantina intră înfricoșată și-mi spune:

— Alteță, este imposibil de trecut prin culoarele palatului; toate sunt pline de soldați și ofițeri. Am fost oprită să înaintez și întrebând ce se petrece mi s-a refuzat orice răspuns. Ușa camerei Alteței Voastre e păzită de trupe și un ofițer stă în dreptul ei.

Atunci, mă îmbrăcai repede, lăsați copii în grija Florantinei, și deschizând cu curaj ușa, voi să trec. Dar fui oprită. Trupele stăteau de o parte și de alta a coridoarelor și soldații îmi barară drumul.

— Înălături, le strigai eu. Vroiu să trec la Domnitor...

— Nu se poate îmi răspunseră ei...

— Și cu toate acestea nu mă poate împiedica nimeni ca să nu văd pe Domnitor, repetai eu. Trebuie, da trebuie să-l văd.

Un căpitan, care până atunci ezita să se apropie de mine, înaintă și cu un aer liniștit îmi zise:

— Măria Ta, în zadar încercați. Nu se poate trece înainte. Și apoi e și inutil, căci fostul Domnitor nu mai este în palat.

Atunci am auzit pentru prima oară cuvântul de fostul Domnitor. Căpitanul, dacă nu mă înșel, era Pilat. Mi se păru că tot pământul se învârtește cu mine; că zidurile palatului se pleacă să mă îngroape; că aerul de acolo mă înăbușă, că ochii nu mai văd nimic, că urechile nu mai aud ... Îmi reculesei puterile. Cerui să mi se aducă pe acolnelul Pisoschi, și între două grade, aghiotantul palatului sosi.

— Ce s-a întâmplat? îl întreb eu.

— Nu știu nimic, răspunde Pisoschi.

Trec în odaie și zdrobită cad pe scaun. Deschid fereastra palatului și văd grupuri de soldați în curte.

— Unde e Domnitorul Vostru, îi întreb eu.

— L-au dus, nu mai este aici – mi se răspunde.

Se face ziuă, și nici o știre de nicăieri. Atunci mă gândii la Mitică Sturdza, pe care-l știam că nu poate fi străin de cele petrecute, și în grabă îi scriu un bilet prin care îi spun că dacă în două ore nu voi fi pusă în măsura de a vedea pe soțul meu, mă voi duce la consulul francez pentru a obține prin el această permisiune. După câteva

ore, o trăsură închisă mă aștepta la scara palatului. Mă urcai cu cei doi copii și pe când voiam s-o cotesc spre Cotroceni – colonelul Solomon opri trăsura și îmi zise:

— Spune Măriei sale, că armata nu se solidarizează cu conjurații și că un cuvânt așteaptă de la Domnitorul ei pentru a-l reîntrona...

Sosesc la Cotroceni și intru cu copiii în odaia lui Cuza. El se preumbla nervos dintr-un colț într-altul al odăii și era îmbrăcat civil. Cum îl văzui izbucni în lacrimi. Figura lui avea paliditatea morții. Dar el își stăpâni emoția și revolta, și înaintă surâzător și blând – ah! ce surâs, parcă și acum mă îngheață. Se apropie de copii și-i mângăie.

— Fii liniștită, îmi zise el. Vom pleca din țară și vom trăi mai departe liniștit; s-a săvârșit ceea ce eu doream demult, dar s-ar fi putut petrece altfel lucrurile și tu știi că nu așteptam decât răspunsul viitorului Domn străin, pentru ca să mă retrag din domnie ...

Dar armata, scumpa mea armată, n-ași fi voit s-o văd calcându-și jurământul de credință.

— Armata te urmează și e cu Măria Ta, îi spusei eu.

Și neputând să pronunț tare numele colonelului Solomon din cauza gardei care se afla în odaie cu noi, îi spusei însă cuvintele lui, că un gest numai aștepta de la Cuza pentru a-l urma.

— Niciodată nu voi face vărsare de sânge pentru a-mi recăpăta tronul.

Dar, înșiși mulți conjurați au regretat mai apoi fapta lor. Și colonelul Haralambie a fost unul dintre acei care s-au căit foarte mult, căci în actul său a fost convins de o femeie pentru care el avea o mare pasiune, și pe care dușmanii lui Cuza au reușit s-o cumpere pentru a-și putea exercita influența nefastă asupra acestui militar.

Am plecat îndată din țară. Dar, înainte de a pleca, Cuza și-a adus aminte că la 11 Februarie când l-au detronat i se plătise leafa pe toată luna. Atunci Cuza a trimis pe aghiotantul Pisoschi să înapoieze leafa, oprind numai pe 11 zile, atât cât i se cuvenea, luând o chitanță în regulă⁴.

De precizat că după abdicarea Domnitorului Unirii, Doamna Elena Cuza și cei doi copii (Alexandru și Dumitru) vor fi găzduiți de familia Davila și vor părăsi capitala șase zile mai târziu la 17/1 martie 1866 călătorind spre Brașov spre a se întâlni cu Alexandru Ioan Cuza⁵.

Pronunțându-se asupra acestui moment, Mihai Eminescu, gazetar al jurnalului conservator „Timpul” scria la 1880 că înlăturarea lui Alexandru Ioan Cuza: „n-ar fi izbutit nicicând dacă o

seamă de naturi criminale, care spre rușinea țării și a oștirii, făceau parte din puterea armată, n-ar fi ridicat cu lașitate mâna lor nelegitimă contra Domnului țării”.

Astăzi, semnificația lui 11 februarie 1866 este mult mai puțin cunoscută de societate în ansamblul său decât momentul 24 ianuarie 1859. Am făcut această comparație pornind de la premisa că ambele date sunt intrinsec legate de domnia, personalitatea și posteritatea lui Cuza Vodă. Cu toate acestea, nu este nevoie de o cercetare specială ca să relevăm faptul că în a doua jumătate a secolului trecut, 11 februarie era cel puțin la fel de celebrat ca și momentul Unirii Principatelor, deși el marca detronarea celui care a simbolizat-o și întruchipat-o în bună măsură. Multă vreme s-a vorbit în societatea noastră, în istoriografie deopotrivă, despre revoluția de la 11 februarie, deși după toate canoanele cu care operăm astăzi termenul folosit era și este, fără nici un dubiu, excesiv. 11 februarie a fost pentru o generație un moment de cotitură, de schimbare profundă, o dată aniversată prin întruniri publice și prin arborarea de steaguri, un moment memorabil și exemplar care marca înlocuirea arbitrariului și dictaturii cu regimul constituțional de factură modern europeană. Evident, această haină a fost croită lui 11 februarie de către liberali, în special, dar cu o largă complicitate și din rândul conservatorilor. Într-o ședință a parlamentului din februarie 1886, deci după douăzeci de ani de la eveniment, „omul de la 2 mai”, Mihail Kogălniceanu, exprima relativ timid, în cel mai important for politic al țării, câteva din meritele lui Cuza. Va fi nevoie încă de mulți ani până când posteritatea Domnitorului Unirii să se bucure necondiționat de admirația manifestă a clasei politice și a publicului⁶.

Să recapitulăm pe scurt faptele: așa cum glăsuia *Proclamațiunea D-lui Ministru de interne către toți românii* – „Astăzi 11/23 februarie, la 5 ore ale dimineții, Măria Sa Alexandru Ioan după cererea și voința națiunii a abdicat, lăsând puterea în mâinile unei Locotenențe Domnești și a unui minister, aclamate îndată de către orășenii capitalei...”⁷. Astăzi știm cu toții că a fost un complot, că armata a trădat Domnitorul căruia îi jurase credință, comandantul ei suprem, că „revoluția” s-a produs la ceas de noapte fără participare populară, fără nici o vărsare de sânge, că abdicarea forțată nu era „cererea și voința națiunii” ci a unei importante părți a elitei românești de atunci ș.a.m.d. Evident, nu voi discuta aici cauzele, modul de desfășurare, consecințele

etc. căci s-a scris deja îndestulător pe această temă, nu voi adopta poziții partizane în favoarea lui Cuza sau a celor care l-au răsturnat, căci și față de acest subiect s-au pronunțat destui mai înțelepți înaintea noastră, voi folosi însă acest moment pentru a ilustra legătura dintre memoria socială și scrierea istoriei.

Glorificarea momentului 11 februarie s-a făcut, evident, printr-un mecanism descifrabil chiar în epocă, cu scopul de a menține încrederea societății în armată și în clasa politică, în principiile pe care acestea le reprezintă. Să luăm drept martor un autor din afara câmpului istoriografic, un spirit coroziv și un fin observator, o conștiință vie a timpului său și un mare scriitor, este vorba de Ion Luca Caragiale, cel care pune a celebră afirmație în gura unui binecunoscut personaj: „O soțietate fără prințipuri care va să zică că nu le are”. În 1884, când scrie *O scrisoare pierdută*⁸, 11 februarie era încă extrem de viu în memoria socială. Pristanda – amintindu-și de steaguri – spune: „Două la piața lui 11 Fevruarie...”, iar apoi, explicând cum a ajuns la casa lui Cașavencu: „O iau prin dosul Primăriei și apuc pe maidan ca să ies la bariera Unirii”. Două toponime exprimând apogeul și decăderea lui Cuza sunt prezente simultan în orașul lui Caragiale, în ordinea existențială de atunci. Mai mult, cetățeanul turmentat precizează în finalul primului act: „Mă cunoaște conul Zaharia de la 11 fevruarie...”. Același obsedant, în epocă, 11 februarie este prezent și în *Conu Leonida față cu reacțiunea* scrisă la 1880, „Așa cum îți spusei, mă scol într-o dimineată, și, știți obiceiul meu, pui mâna întâi și-ntâi pe «Aurora Democratică», să văz cum mai merge țara. O deschid... și ce citesc? Uite, țin minte ca acuma: „11/23 Făurar... a căzut tirania! Vivat republica!”. 11 februarie este în același timp traumatizant căci el exprimă trădarea de care o bună parte a publicului era conștientă. Replica lui Farfuridi: „Eu merg mai departe și zic: trădare să fie, dacă o cer interesele partidului, dar s-o știm și noi” și comentariul lui Brânzovenescu: „De aceea eu totdeauna am repetat cu străbunii noștri, cu Mihai Bravul și Ștefan cel Mare: iubesc trădarea, dar urăsc trădătorii...” ascund un miez și o „înțelepciune” a momentului 11 februarie. Pe scurt, acceptăm detronarea și exilul lui Cuza chiar dacă acestea nu s-au întâmplat onorabil. 11 februarie a marcat și teama de trădare, de a fi lăsat în afara celor aflați în primul planul scenei cu prețul trădării. În fine, să nu insistăm prea mult. Să precizăm că figuri tutelare ale culturii și istoriei noastre precum Bolintinea-

nu, Kogălniceanu, Eminescu, Xenopol, Iorga și alții au fost cei care au luptat deschis mai târziu, în epocă, pentru recuperarea memoriei lui Cuza și a faptelor sale, au pus din nou Unirea și figura lui Cuza în relație directă, au pus temelie soclului pe care acest personaj stă și astăzi în bună măsură.

O altă dimensiune care merită evocată în contextul în care ne referim la memoria socială și la figura Domnitorului Unirii este maniera în care categoriile puțin instruite ale societății noastre s-au raportat la evenimentele conexe lui 11 februarie. În acest sens, s-au păstrat o serie de evocări sub forma unor scurte povestiri care descriu modul în care s-au petrecut evenimentele de atunci în viziunea unor oameni simpli. Iată câteva exemple: „Când l-au scos pe Cuza din domnie, eram de santinelă drept la ușa odăii lui și aveam poruncă să nu las pe nimeni înăuntru. Ofițerul de serviciu a venit mai târziu la mine și mi-a zis că tocmai în schimbul meu, după miezul nopții, are să vie el cu mai mulți boieri și ofițeri și să le dau drumul căci așa a poruncit Măria Sa Domnitorul. Pe la unu după miezul nopții, au venit și au intrat înăuntru, descuind cu o cheie pe care eu, atuncea, am crezut că o au de la Domnitor. Au intrat fără zgomot și după o jumătate de ceas au ieșit cu toții. Cuza era îmbrăcat în straie nemțești. După poruncă, trebuia să întorc spatelul și așa am și făcut. După ce au ieșit, am priceput eu viclenia și răutatea lor și mult m-am căit că nu i-am oprit. Nimeni n-a venit să mă mai schimbe. Până în ziua am plâns pe scările odăii lui. Se dusesse bietul Cuza! El care ne-a dat pământ și ne-a făcut atâta bine. Și azi îmi pare rău...”⁹; „Bietul Cuza, multe drepturi ne-a scos el nouă, țaranilor, și încă avea să ne mai scoată, dacă nu se scăpa c-o vorbă; așa povestea într-o zi, dinaintea unei crâșme, la o mulțime de oameni ce stătea împrejuru-i, ascultându-l cu mare băgare de samă, moș Toader Mustea. Căci, să vedeți, după ce ne-a fost dat nouă pământuri, s-a pus rău de tot cu ciocoi. Aceștia l-ar fi mâncat de viu, așa de drag le era. Și-i tot făceau zile fripte într-una. Într-o zi, scos din fire, [zise, n.ns.] către boierii ce stăteau înaintea: „Să nu mor până nu mi-oi face un rând de curți domnești acoperite cu piei de ciocoi”. Aceasta a vârat în groază pe boieri și de atunci l-au tot pândărit, până ce le-a căzut la îndemână și l-au scos din domnie”¹⁰, în fine, un ultim exemplu: „(...) În armată acolo l-au dus la București. În timpul acela era domnitor Cuza. Și între timp el a fost santinelă la poarta numărului unu la palat. Stând santinelă acolo, a

văzut un grup de oameni care trece c-un cerșetor și acel cerșetor cine era, era Ioan Alexandru Cuza. Îl detronase și-l luă sub escortă. El n-a știut nimic, nu l-a cunoscut pe Alexandru Ioan Cuza. Când l-a schimbat și s-a dus iar la dormitorul lor, atunci a aflat că s-a detronat.

— Cum mă?

Zice:

— Pă la poarta numărul unu.

— Cum mă, pă la poarta numărul unu?

— Mă, zice, ai văzut un cerșetor așa?

— Da.

— Ăla a fost mă.

— Fir-ar mama lor a dracu!

Și-a-nceput să-njure și să blesteme și să-njure:

— Cum n-am știut domn'e că putea să se aleagă de mine prafu, că băgam baioneta într-unu, doi!"¹¹.

Să ne întoarcem la documentele vremii din care cu ușurință putem descifra obstinția liberalilor, a ziarului „Românul”, a multor reprezentanți ai elitei în direcția justificării și glorificării lui 11 februarie. Așa cum scria și Bolintineanu „De la hotărârea lui de a abdica (mesajul lui Cuza din 5/17 decembrie 1865 la deschiderea sesiunii parlamentare – n.ns.), nu mai fu considerat ca domn. Puțini nu îl trădă" ¹². După anunțarea în „Monitorul. Jurnal oficial al Principatelor Unite Române”, a abdicării, în chiar ziua de 11/23 februarie 1866, au urmat începând cu numărul 34 al amintitei publicații, din duminică 13/25 februarie, tipărirea de depeșe telegrafice sosite din toate colțurile țării, semnate uneori de sute de persoane, care aclamau detronarea, descriau „entuziasmul” popular, *Te Deum*-urile organizate, jurămintele depuse noilor autorități și lui Filip de Flandra, în calitatea lui de Domnitor desemnat de Locotenentă Domnească etc. Limbajul folosit în aceste mesaje, evident bombastic, este mai mult decât revelator pentru starea de spirit a celor care au reacționat la imboldul venit de la cei care au plănuțit și dus la capăt detronarea lui Cuza. Astfel, într-o telegramă venită de la Brăila se arăta: „Locuitorii urbei Brăila, împreună cu toată populația acestui district aprobă, admiră, respectează (sic!) și binecuvântează faptul aleșilor națiunii române săvârșit la 11 ale curentului Februarie cu atâta înțelepciune și în cel mai propice timp”¹³. O altă telegramă, de la Galați, invocă providența să „binecuvânteze operele cele patriotice ale Românilor”¹⁴ referindu-se la momentul 11 februarie. Giurgiuvenii (36 la număr) se exprimau astfel: „Locuitorii în veci recunoscători acelora ce au luat inițiativa pentru a face

națiunea română fericită”¹⁵. În fine, aparent toți aclamau „marele act național înfăptuit”, „singurul care poate scăpa România din prăpastie”, toți apreciau că „Suferințele și rănila țării sunt cunoscute de la palatul bogatului până la bordeiul săracului, ceea ce au cerut cetățenii capitalei uniți cu frații armatei la 11 februarie a fost dorința și voința deopotrivă și a noastră” și ca urmare actul „merită să fie scris cu litere aurite în analele României”¹⁶. Publicarea telegramelor de adeziune – să folosim un cuvânt încă proaspăt în mintea românilor – a încetat abia la 27 februarie/11 martie 1866. Armata, cea implicată și responsabilă de evenimente alături de politicieni, amestecată grav în actul trădării, avea nevoie de o disculpă oficială, de o spălare a obrazului și de garanții de la noua putere. În ședința Adunării electivă, din chiar ziua abdicării forțate, Christian Tell s-a adresat astfel: „Domnilor, armata care e păzitoarea țării și care totdeauna ca fiică a țării a păzit țara de toate nevoile, astăzi armata noastră a binemeritat de la patrie”¹⁷. Maiorul Dimitrie Lecca, comandatul gărzii domnești care-l trădase pe Cuza și care ocupa acum postul de ministru de război drept recompensă, răspundea astfel: „Domnilor, ca reprezentant al armatei vă mulțumesc în numele ei. Aceasta nu va fi singura probă de devotament ce a dat și va da armata”¹⁸. Este interesant de observat cum Tell folosește cuvântul țară și patrie excesiv, în timp ce maiorul Lecca încearcă să liniștească noua putere și să o asigure că nu o va trăda cum tocmai făcuse în cursul nopții cu vechea putere căreia îi jurase credință. „Bucuria” și „entuziasmul” publicului sunt de scurtă durată căci, la numai cinci zile după „mărețul act”, ziarul „Românul” muștra poporul „pentru nepăsarea lui și pentru grabnica stângere a focului ce-l însuflețise”¹⁹. Este semnificativ faptul că și presa străină sub influența celei românești a folosit termenul „revoluțiune”, referindu-se la ceea ce s-a întâmplat în noaptea de 10/11 februarie 1866.

Evenimentele care s-au succedat lui 11 februarie și care au marcat hotărâtor destinul nostru istoric: adoptarea constituției și instaurarea dinastiei, independența, proclamarea regatului, desăvârșirea unității naționale au adus la nivelul unei singure generații, aproape, uitarea și iertarea pentru 11 februarie, care a devenit tot mai mult o simplă dată din calendar în paralel cu ascensiunea în atenția publicului a domniei și faptelor lui Cuza.

Memoria socială a acționat deci sub impulsul trebuințelor, idealurilor colective de moment,

redimensionând trecutul din grila unui efervescent și acaparator prezent. Astăzi este dorința legitimă a multora dintre confracții mei să revenim asupra acestui moment seminal al drumului nostru în modernitate, să recalibrăm convenabil pentru noi un asemenea episod care a lăsat urme adânci în memoria românilor.

În final, să conchidem: momentul 11/23 februarie 1866 demonstrează cum memoria soci-

ală este implicată direct în sensurile pe care le capătă demersul istoriografic la un moment dat. În acest sens, consolarea istoricului este că asemeni lui Sisif se apropie și el de vârful muntelui pentru a recădea mai apoi la poalele lui odată cu schimbările intervenite în mediul în care trăiește și scrie, cu volutele memoriei sociale. ■

¹ Textul acestui articol este o reluare din *Alexandru Ioan I și Epoca Sa*, Iași, 2020, p. 161-176.

² Doctrină potrivit căreia zeii păgânismului sunt personaje umane divinizate după moartea lor.

³ Nicolae Georgescu, *Cuvintele limbii tale. Eseu practic despre memoria socială ca eseu proiectiv*, în Septimiu Chelcea (coord.), *Memorie socială și identitate națională*, București, 1998, p. 82. Datorăm acestui studiu „geneza” demersului nostru.

⁴ Apud Claudiu Vodă, „Monstruoasa coaliție” atacă! – reportaj istoric senzațional, București, 2006, p. 18-22.

⁵ Vezi descrierea drumului până la Viena în V. Isac, A. Ichim (eds.), *Principesa Elena Cuza. Corespondență și acte 1840-1909*, Iași, 2009, p. 251-252.

⁶ Vezi, în acest sens, lămuritorul studiu semnat de Al. Zub, *Posteritatea lui Cuza Vodă*, în *Cuza Vodă – In memoriam*, Iași, 1973, p. 581-629.

⁷ „Monitorul. Jurnal oficial al Principatelor Unite Române”, nr. 33, 12/24 februarie 1866.

⁸ Toate citatele care vor urma sunt preluate din textul piesei, deja clasică și pătrunsă deplin în conștiința publică actuală, de aceea nu considerăm necesare eventuale trimiteri. Am folosit ca surse piesele din lucrarea I.L. Caragiale, *Teatru*, București, 1984.

⁹ L. Mrejeriu, S.T. Kirileanu, Gh. Popescu-Vânători, *Cuza-Vodă. Istorisiri pentru popor*, Piatra Neamț, 1909, p. 145-146, apud Mihai Alexandru Canciovici (ed.), *Legende despre Cuza Vodă*, București, 2016, p. 132.

¹⁰ *Ibidem*, p. 136.

¹¹ Mihai Alexandru Canciovici (ed.), *op. cit.*, p. 139-140.

¹² Dimitrie Bolintineanu, *Viața lui Cuza Vodă*, București, 1873, p. 118.

¹³ „Monitorul. Jurnal oficial al Principatelor Unite Române”, nr. 35, 15/27 februarie 1866.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ Toate citatele provin din telegramele trimise Locotenenței Domnești și noului guvern de oficialități și simpatizanți din țară, telegrame publicate în „Monitorul”.

¹⁷ „Monitorul. Jurnal oficial al Principatelor Unite Române”, nr. 36, 16/28 februarie 1866.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ „Românul”, 16 februarie 1866.

Testamentul Principelui Alexandru Ioan Cuza*

„În privința toatei averei mele mișcătoare ce voi lăsa la încetare mè din vieață, statornica mè vroință este a se regulă și a se urmă precum arēt aicē.

Prē iubii mei fii Alexandru și Dimitrie¹ adoptați de mine și de prē iubita mè socie Elena Dómna² fără părinți cunoscuți conform legilor în vigóre ca singurii mei moștenitori vor împărți de o potrivă între dânsii tótă averē mè mișcătoare și nemișcătoare așa precum se va afla la deschidere moștenirei. Din acēstă avere lasū prē iubitei mele socie Elena Dómna usufructul unei a treia părți spre a se bucura de dânsul pe tótă vieața sa. După încetare usufructului legal ce va avē ca mamă asupra întregii moșteniri purtând în acēstă calitate și sarcină de firēscă și legală Epi-trópă cu consiliul Dumnealor Prēsfințitul Arhiepiscop Calinic Miclescu³, Mitropolit [al] Moldovei și a[l] Sucevei, și Căpitanul Efrem Ghermani⁴. Dacă prē iubita mè socie va încetă din vieață înna-ante de a ajunge fii[i] mei la majoritate, atunci Epitrop va fi Prēsfinția sa Arhiepiscopul Calinic Miclescu, Mitropolit a[l] Moldovii și [al] Sucevei carele prin înțălegire cu consiliarul Căpitanul Efrem Ghermani vor numi un consiliar ca așa tu-tela să fie pururē de trei.

Dacă va încetă din vieață Prēsfinția sa Arhiepiscopul Calinic Miclescu, Mitropolit [al] Moldovii și a[l] Sucevei, înainte de a ajunge fii[i] mei la majoritate, atunci Epitrop va fi Căpitanul Efrem Ghermani carele prin înțălegire cu consiliarul vor numi un consiliar.

Dacă va încetă din vieață și Căpitanul Efrem Ghermani înainte de a ajunge fii[i] mei la majoritate, atunci vi fi Epitrop consiliarul care se află mai vechi în tutelă, și el prin înțălegire cu colegul său vor numi pe al treilē, și așa se va formă tutela pēnē la majoritatea fiilor mei iubii fără se pótă vre o dată sub nici un pretecest vre una din rudele mele sau ale sociei mele avē vre un amestec sau ingerență fie spre a reclama vre un drept în numele său, fie spre a intervini în interesul moștenitorilor mei.

În casū de a înceta din vieață vre unul din fii[i] mei iubii înainte de a avē vârsta legală spre a putē testa sau după acēstă vârstă fără însē

a fi testat sau pentru or ce avere va rămâne afară din testament, moștenitor va fi fratele său supraviețuitor.

În casū de a înceta din vieață și cellalt fiu al meu înainte de vârsta legală spre a putē testa sau fără se fi făcut testament, sau avēnd făcut testament pentru averē ce va rămēne afară din testament, de va trăi încă prē iubita mè socie se va bucură de tot usufructul, iar după mórte-i tótă acēstă avere de care nu vor fi dispus fii[i] și moștenitorii mei, va servi pentru creațiune și întreținerē unui asil de copii orfani și găsiți în orașul Huși⁵ care va purta numile de „Asilul Cusa” și se va administra de tutela hotărâtă pentru fii[i] mei în minoritate fără se pótă vre o dată nici Statul, nici rudele mele sau ale sociei mele avē vre un amestec sau ingerență.

După încetare mè din vieață, Epitropul prin știința consiliarilor va plăti 7.000 Napoleoni de aur, zic șapte mii Napoleoni de aur persónei cē va înfățoșa obligația mè olografă scrisē în întregul său de mine în limba franțeză, datată opt în luna lui Ienuar, una mie opt sute șapte zēci și trei calendarul nou sau două zēci și șapte Dechemvrie anul 1872 calendarul vechi, și subscrisă de mine, slobozită în Florența (Italia)⁶ și făcută în aceeași zi când am făcut acest testament.

Ori ce dispoziție și testament anterióre acestuē sēnt și rēmēn desființate.

Acest testament olograf scris în întregul său, datat și subscris de mine s-au făcut astăzi în Florența (Italia) la opt în luna Ienuar 1873 calendarul nou, sau două zēci și șapte Dechemvrie anul 1872 calendarul vechi în patru exemplare asēmine, din care unul l-am încredințat prē iubitei mele socie Elena Dómna, unul Prēsfinției sale Arhiepiscopul Calinic Miclescu, Mitropolit [al] Moldovii și a[l] Sucevii, unul Căpitanului Efrem Ghermani, și unul se va găsi în portofoliul roșu carele se deschide cu numerile 5555.

A.I. Cusa” ■

ANR, Fond Creditul Funciar Rural, dos. 111/1913, f. 1r.-v., 2r.

* Textul testamentului a fost transcris după *Famiile boierești din Moldova și Țara Românească. Enciclopedie istorică, genealogică și biografică*, vol. V, Ceaur-Cuza, coordonator și coautor Mihai Dim. Sturdza, București, 2018, p. 577

Testamentul a mai fost publicat în I.G. Valentineanu, *Din memoriile mele (O pagină de istorie modernă). Alegerea, detronarea și înmormântarea lui Cuza-Vodă. 1859, 1866, 1873*, București, 1898; „Românul”, anul II, nr. 124, Arad, 1912, p. 3; Constantin Bacalbașa, *Bucureștii de altă dată*, vol. I, 1871-1884. Ediția a II-a, București, 1935, p. 125-126 ș.a.

¹ Alexandru Al. Cuza (1863-1890) și Dimitrie Al. Cuza (1864-1888), fiii naturali ai domnitorului Alexandru Ioan Cuza și ai principesei Maria Obrenovici (1835-1876), fiica logofătului antiunionist Costin Catargiu și a Smarandei Balș. Alexandru Al. Cuza a fost căsătorit pentru scurt timp cu principesa Maria Moruzzi (1863-1921), mama viitorului profesor, istoric și om politic Gheorghe I. Brătianu (1898-1953). A murit în timpul periplului nupțial, la Madrid. Fratele său, Dimitrie Al. Cuza, s-a sinucis în anul 1888. Cei doi principii sunt înmormântați în biserica cu hramul Adormirea Maicii Domnului de lângă castelul princiar de la Ruginoasa.

² Elena Cuza (1825-1909), fiica postelnicului Iordache Rosetti (1796-1846), din ramura Solescu a Rosetteștilor, și a Ecaterinei Sturdza, fiica logofătului Dimitrie Sturdza de la Miclăușeni, județul Iași. S-a căsătorit cu Alexandru Ioan Cuza la 30 aprilie 1844 la Iași. De numele său se leagă și înființarea Azilului „Elena Doamna”, destinat copiilor orfani, a cărui piatră de temelie a fost pusă la 29 iulie 1862, precum și o intensă activitate filantropică și caritabilă. Și-a trăit ultimii ani din viață la Piatra Neamț, fiind înmormântată la Solești, județul Vaslui, unde părinții ei aveau un splendid conac, aflat astăzi în ruină.

³ Calinic Miclescu (1822-1886), fiu al marelui logofăt Scarlat Miclescu și al Mariei Beldiman, nepot de frate al lui Sofronie Miclescu (1790-1861), Mitropolit al Moldovei și Sucevei între anii 1851 și 1861. Calinic Miclescu a fost locțiitor de episcop la Huși (1858-1861), Mitropolit al Moldovei și Sucevei (1865-1875) și Mitropolit primat al Ungro-Vlahiei (1875-1886).

⁴ Efrem Ghermani (m. 1889), fiu al unui bogat bancher sârb, Enache Ghermani, însurat cu o soră a principelui Miloș I Obrenovici al Serbiei (1780-1860). Frate al cunoscutului bancher sârb Menelas Ghermani (1834-1899), ministru de finanțe conservator în trei rânduri. Căpitanul Efrem Ghermani a fost adjutant domnesc al lui Alexandru Ioan Cuza; a fost căsătorit cu Constanța Mihălescu, fiica marelui clucer Iancu Mihălescu. Efrem Ghermani a fost ales deputat în mai multe legislaturi.

⁵ Menționarea orașului Huși în testament se poate constitui într-un alt „argument” privitor la locul nașterii sale. Este cunoscut faptul că locul nașterii domnitorului Alexandru Ioan Cuza este controversat. Sunt vehiculate localitățile Galați, Bârlad, Huși și Barboși. În privința acestei controversate, vezi Costin Clit, *Corespondența dintre Nicolae Iorga și autoritățile hușene cu privire la locul nașterii lui Alexandru Ioan Cuza*, în „Cronica Episcopiei Hușilor”, VI, 2000, p. 281-291; idem, *O legendă locală: Casa Cuza din Bârlad*, în „Pruțul”, anul VIII (XVII), nr. 2 (62), Huși, 2018, p. 253-260.

⁶ După abdicarea semnată în data de 11/23 februarie 1866, fostul principe Alexandru Ioan Cuza a plecat la Viena, după ce a trecut granița pe la Predeal. A locuit în mai multe orașe europene, între care Viena, Paris, Florența sau Heidelberg; în cel din urmă s-a stins din viață (3/15 mai 1873). A fost înmormântat în data de 17/29 mai 1873 într-un cavou din apropierea bisericii cu hramul Adormirea Maicii Domnului de lângă castelul princiar de la Ruginoasa. După încheierea celui de-Al Doilea Război Mondial, în anul 1946, osemintele sale au fost strămutate într-o criptă din biserica mănăstirii Trei Ierarhi din Iași, unde se află și în prezent.

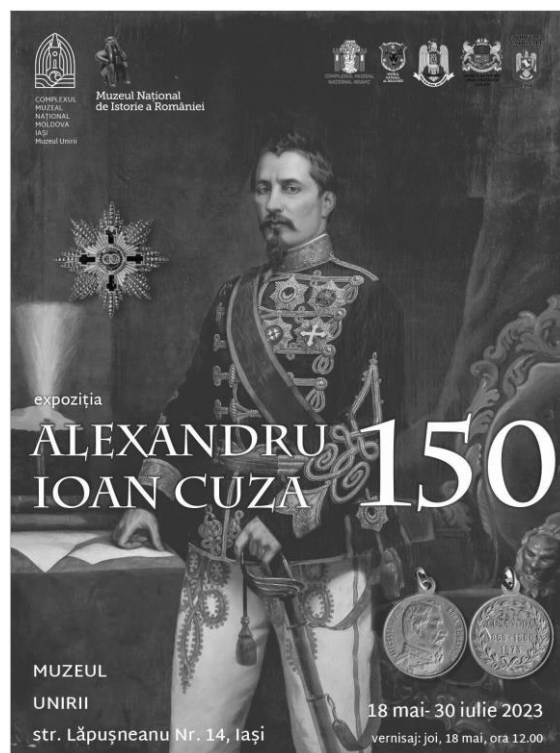
(Julian Pruteanu-Isăcescu)

Expoziția „Alexandru Ioan Cuza 150”

La împlinirea a 150 de ani de la moartea făuritorului României moderne, domnitorul Alexandru Ioan Cuza, Muzeul Unirii din cadrul Complexului Muzeal Național „Moldova” Iași, în parteneriat cu Muzeul Național de Istorie a României, Muzeul de Istorie „Paul Păltănea” Galați, Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I”, Complexul Muzeal Național Neamț, Muzeul Național al Bucovinei și Serviciul Județean Iași al Arhivelor Naționale, a organizat în perioada 18 mai – 30 iulie 2023, la Muzeul Unirii din Iași, expoziția „Alexandru Ioan Cuza 150”. Vernisajul a avut loc joi, 18 mai 2023.

Acest proiect expozițional a reunit o varietate de piese de excepție, multe fiind clasate în categoria tezaur, unele expuse pentru prima dată la Iași, care vorbesc despre domnitorul Alexandru Ioan Cuza, dintre care pot fi amintite: cele două tronuri domnești, uniforma, decorații, săbii primite în dar, sigilii.

De asemenea, au fost etalate atât obiecte personale ale domnitorului (verigheta domnitorului, butonii de aur, bicornul și casca, ceasul și brelocul de aur), precum și obiecte care amintesc despre ceremonialul înmormântării sale (albumul de condoleanțe, voalul de doliu al Elenei Cuza, medalii comemorative, documente), dar și despre posteritatea sa (docu-

mente, medalii, litografii). Expoziția a cuprins și piese patrimoniu ce au aparținut doamnei Elena Cuza (brățara, sigiliul). ■

(sursa: www.palatulculturii.ro)

Expoziția „Alexandru Ioan Cuza 150” de la Muzeul Unirii din Iași

Călătoria MM.LL. Regelui și Reginei în Bucovina și Basarabia. 15-20 mai 1920*

„[...] Plecarea trenului regal spre Bălți la ora 21 este însoțită de manifestațiuni de simpatie din partea populațiunii aflătoare în gara Noua Suliță, cum de altfel M.S. Regele a fost primit și în celelalte gări până la ora 23.

Miercuri, 19 Mai, la ora 9,30, trenul regal sosește în gara Bălți. Pe peronul gării așteaptă d. general Jitianu, comandantul diviziei II, în fruntea autorităților civile și a reprezentanților clerului, școalelor și diferitelor comunități.

O companie de onoare cu drapel din Regimentul 3 Olt a dat onorul. Primarul orașului Bălți după ce adresează M. S. Regelui călduroase urări de bună venire prezintă obișnuita pâine și sare.

D. Hâncu salută apoi cu Înșuflețire pe Maiestatea Sa în numele Zemstvei locale, iar d. B.V. Boutmy, președintele Zemstvei Soroca, rostește următoarea cuvântare:

Sire,

În numele populațiunii basarabene de la meleagurile bătrânului Nistru, cuprinsă în hotarele ce formează mănolul nostru ținut Soroca.

Noi, președintele Zemstvei ținutale și președintele orașului Soroca, împreună cu delegațiunea ce ne însoțește, aducem Maiestății Voastre salutul nostru plin de cea mai curată iubire ce păstrăm și vom păstra dea pururi Marelui Căpitan Ferdinand I, Regele iubit al României între-gite.

Cu acest fericit prilej, aducem Maiestății Voastre, tot în numele norodului ținutului și orașului Soroca, cel mai mare prinos de recunoștință și mulțumire pentru viteaza și disciplinata armată română de sub înalta comandă a Maiestății Voastre, care intrând falnică în ținutul Soro-

ca, încă din prima zi ne-a adus și statornicit pacea și liniștea printre noi toți gospodarii ținutului, făcând astfel să dispară ura nesocotită între clase.

Zălog puternic ne-a lăsat pe eroul general Stan Poetaș, a cărui memorie va fi veșnic slăvită prin o statuie ce i-o ridicăm în curând în orașul Soroca.

El – eroul general Poetaș – prin sufletul lui ce stă de veghe printre noi, va fi veșnic sentinelă a României Mari la Nistru.

Populațiunea ținutului moldovenesc Soroca, urmașii vrednici ai plăieșilor Marelui Voevod Ștefan cel Mare, tot prin noi roagă cu cel mai profund respect pe Maiestatea Voastră să binevoiască a-și îndrepta ochiul și grija părintească către ținutul nostru și în primul rând să-și exprime dorința de înfăptuire-a unei linii de cale ferată între Bălți-Soroca, ca astfel să se poată face legătura între Soroca, cetatea Voievodului Ștefan cel Mare și București, Capitala României Mari, reședința Marelui și Gloriosului nostru Rege, ce dorim a-l cunoaște mai de aproape – astăzi în interesele obștești, comerciale și economice, sufăr foarte mult din lipsă de cale ferată.

Rugăm pe bunul Dumnezeu cel Atotputernic să dăruiască Maiestății Voastre, Maiestății Sale Reginei, scumpa Mamă a răniților, și Augustei Dinastii a Maiestății Voastre cât mai mulți ani plini de sănătate și fericire și să culegeți cele mai dulci roade din fericirea poporului român întregit, consolidând pentru veșnicie România Mare.

Să trăiți Sire!

Să trăiască Maiestatea Sa Regina!

Să trăiți Alteță Regală!

Clădirea Prefecturii Județului Bălți
în perioada interbelică

*

M.S. Regele mulțumește călduros pentru cuvintele pline de dragoste ce i se adresează și, după obișnuitele prezentări, M.S. Regele, A.S.R. Prințesa Elisabeta, urmați de reprezentanții autorităților și de suita regală, se îndreaptă spre biserica Soborului, unde se oficiază un serviciu religios. Străzile erau împodobite cu frumoase arcuri de triumf, iar lumea care se adunase în număr foarte mare întâmpină pe M.S. Regele cu flori și nesfârșite urale.

După serviciul religios M.S. Regele primește defilarea trupelor din garnizoană, vizitând apoi bisericile celorlalte confesiuni: biserica armeană, cea poloneză și sinagoga.

De la biserici, M.S. Regele merge la spitalul de boli contagioase, interesându-se de aproape asupra stării bolnavilor. Pretutindenii M.S. Regele a fost primit cu cea mai mare însuflețire, făcându-i-se mărturisiri de dragoste și devotament din partea tuturor păturilor sociale.

La ora 13,30 M.S. Regele împreună cu A.S.R. Prințesa Elisabeta iau parte la dejunul oferit de autoritățile civile în sala cercului militar.

La sfârșitul mesei un reprezentant al zemstvei locale a vorbit arătând sentimentele de recunoștință față de Suveranii României întregite, cari au venit în această parte a vechii Moldove pe veci unite la sânul Patriei.

Iar d. general Al. Lupescu închină paharul, din partea camarazilor de arme, în sănătatea scumpului Principe Moștenitor, care se găsește astăzi peste mări și țări, urându-i întoarcere fericită.

M.S. Regele vădit mișcat, mulțumește pe de o parte pentru sentimentele de dragoste și credință ce i s-au arătat cu atâta căldură din partea tuturor noilor Săi supuși, cetățenii orașului și ținutului Bălți, iar pe de altă parte își arată deplina Sa mulțumire față de iubita armată, care a știut să aducă pretutindenii ordinea și liniștea, chează sigură a unei sănătoase propășiri.

Mulțumește apoi din inimă pentru caldele cuvinte adresate Principelui Moștenitor, asigurând că, deși departe de noi, – inima Sa bate cu dragoste statornică pentru țară și că prin această călătorie va aduce simțitoare foloase pentru Statul român.

După masă M.S. Regele în mijlocul celei mai cordiale bucurii S-a întreținut cu mare parte din persoanele prezente, printre cari era și bătrânul fiu al poetului basarabean Costache Stamati, care în cuvinte mișcătoare a arătat M.S. Regelui fericirea acestei zile mari și neuitate pentru cărturarii basarabeni, cari au mai putut păstră în suflet dragostea de limbă și de națiune în timpuri așa de grele și apăsătoare.

În aclamații nesfârșite, M.S. Regele își ia ziua bună și la orele 16 trenul regal pleacă spre Ungheeni.

Prin toate stațiunile sătenii se adunase în număr mare ca să vadă și să aclame pe Suverani...” ■

[Călătoria MM.LL. Regelui și Reginei
în Bucovina și Basarabia. 15-20 mai 1920,
București, 1920, p. 30-36]

* Extras din antologia *Bălțul în lumina vremurilor de altădată*. Ediție îngrijită și argument de Diana Vrabie, Chișinău, Editura UNU, 2022.

Orașul Bălți în lumina călătoriei regale din anul 1920

Diana Vrabie | Iași, România |

Vizita oficială a suveranilor români în Bucovina și Basarabia din anul de grație, 1920 este viu anunțată în presa vremii, de pe ambele maluri ale Prutului, fiind precedată de o serie de demersuri din partea oficialităților basarabene către Curtea Regală. Acest aspect este surprins în *Însemnările zilnice* ale Reginei Maria, conform cărora, la data de 22 decembrie 1918 / 4 ianuarie 1919, Regina Maria a primit o delegație basarabeană, în frunte cu Pantelimon Halippa care „s-a plâns că nu este nici un șef, nici o organizare, nu au un conducător adevărat sau un stăpân [...] că ei iubesc pe Rege și pe Regină și contează pe noi și că toată puterea ar trebui să fie în mâinile noastre”¹. Astfel încât, în anul 1920, regele Ferdinand I decide să facă o vizită politică în Basarabia, legitimând prezența autorității regale în acest ținut, în contextul în care statutul Basarabiei nu fusese decis definitiv din punct de vedere al dreptului internațional.

Vizita pe care urma să o facă Curtea Regală în Bucovina și Basarabia avea un itinerar stabilit din timp, urmând să treacă prin câteva puncte-cheie, care reprezentau tot atâtea simboluri istorice: Ițcani, Suceava, Putna, Rădăuți, Cernăuți, Noua Suliță, Hotin, Bălți, Chișinău, Cetatea Albă, Leipzig, Basarabeasca, Valul lui Traian, Bolgrad, Reni și Ismail. Publicația „Sfatul Țării” oferă întreg traseul vizitei în Bucovina și Basarabia, după cum urmează: „În Bucovina. Sâmbătă 15 Mai. Plecarea trenului regal din halta Cotroceni, la orele 18.00. Duminică 17 Mai. Sosirea la gara Dornești la orele 8 și 45. Plecarea în automobil la Suceava (prin Rădăuți) la orele 9.30. Oprea la Rădăuți: 30 de minute. Oprea la Suceava: 30 de minute. Plecare la Putna prin Marginea, Horodnic, Vicov. Oprea la Putna 30 de minute. Întoarcerea în Dornești. Plecare la Cernăuți la orele 16.00. Ajungerea la Cernăuți la orele 18 și 40.

Luni 17 Mai. Ședere în Cernăuți. Marți 18 Mai. Plecarea din Cernăuți la orele 11.00. Ajungere la Noua Suliță la orele 12 și 55. În Basarabia. Marți 18 Mai. Plecarea în automobile la Hotin orele 15.30. Plecarea din Hotin (cu automobilele) din Noua Suliță la orele 16.30. Plecarea cu trenul din Noua Suliță la Bălți la orele 19. Miercuri 19 Mai. Sosirea la Bălți la orele 6.50. Plecarea din Bălți la Chișinău la orele 16.00. Joi 20 Mai. Sosire la Chișinău la orele 9.30. Vineri 21 Mai. Ședere în Chișinău. Sâmbătă 22 Mai. Ședere în Chișinău. Duminică 23 Mai Plecare din Chișinău la orele 9.30. Ajunge la Tighina la orele 12.20. Plecare din Tighina la Cetatea Albă la orele 21.10. Luni 24 Mai. Sosirea la Cetatea Albă la orele 9.30. Plecarea din Cetatea Albă la Basarabeasca la orele 19.00. Marți 25 Mai. Sosirea la Basarabeasca la orele 9.00. Plecarea din Basarabeasca la orele 13.00. Ajunge la Valul lui Traian la orele 17.00. Plecarea în automobile la Belgrad și Întoarcerea la Valul lui Traian. Miercuri 26 Mai. Plecarea în automobile din Valul lui Traian la Ismail la orele 9.30. Plecarea din Ismail la Valul lui Traian la orele 16. Joi 27 Mai. Plecarea din Valul lui Traian la Reni la orele 4.00. Ajunge la Reni la orele 9.30. Transportarea în trenul regal, calea normală și plecarea din Reni la București la orele 11.00. Sosirea Halta Cotroceni la orele 19.45”², de unde rezultă foarte clar că primul oraș vizitat în Basarabia era Bălțiul, în care familia regală trebuia să descindă în ziua de Miercuri 19 Mai, la orele 6.50, urmând să plece din Bălți spre Chișinău la orele 16.00.

*

La acea dată, Bălți, ca și multe orașe din Basarabia de după unire trecea printr-un proces de primenire, dând speranțe mai ales din punct de

vedere economic: „Bălții este unul din orașele Basarabiei care are cele mai mari șanse de dezvoltare în noile condițiuni de viață. Așezat pe râulețul Răut, în mijlocul Basarabiei de Nord, la încrucișarea drumurilor ce duc spre Iași și Cernăuți, Bălții în ultimii ani capătă o importanță economică foarte mare”³, având „1.175 de întreprinderi comerciale, 8 bănci, 6 cooperative, 5 mori sistematice, 2 fabrici de bere, 1 de spirt, 1 de vată, 12 de ulei și un număr destul de mare de fabrici mai mici”⁴. Orașul pare a se dezvolta încurajator: „Edificii noi și altele în construcție vădesc că aici pulsează o viață intensă. Nici nu s-ar putea altfel. Orașul de pe Răut – prin poziția-i fericită – e locul cel mai potrivit pentru desfășurarea produselor din tot nordul Basarabiei. De aici, drumurile de fier duc în trei părți, înlesnind astfel plasarea acestui mănos ținut răsăritean. Situat în mijlocul unei regiuni bogate în cernoziom, Bălțiul a ajuns un centru comercial și industrial din provincia de pe stânga Prutului. Cultura „răsăritei” din care anual se realizează o frumoasă recoltă, a dat naștere industriei uleiului. Ca urmare, câteva fabrici fumegă din coșurile nalte, delimitând orașul, întins asemenea unei caracatițe”⁵.

Din punct de vedere edilitar, orașul nu era extrem de atractiv, după cum deducem din numeroasele mărturii: „gară mică”, „gherete păcătoase”: „În Bălți n-aș avea ce vedea, cu toate că de la așezarea noastră, multe s-au prefăcut în orașul acesta glodos, înconjurat odinioară de băltoace”⁶. Nu există aparent „nici o priveliște care să-ți mângâie ochiul ... dealuri posomorâte, sterpe, șuvițe de șesuri line și nici o limbă de pădure... un copac departe în zare e-o mare minune”⁷. În rest, „tregheri care dau năvală la ușă, îmbrâncindu-se”, „lume puțină și obișnuită, în mare parte negustori și slujbași”, „călători care coboară liniștiți, cu bagajele în mâini” și „se îndreaptă spre piața trăsurilor, urmăriți de privirile galeșe ale tregherilor”⁸.

Priveliștea tristă este totuși compensată de superbul parc al gării: „La gara mare, în restaurant, bem un ceai, iar timpul rămas până la plecare, îl petrec privind și admirând splendidul parc al gării, cel mai frumos parc de gară din tot cuprinsul țării, după expresia nu numai a șefului de stație, prietenul meu Rădulescu, dar și a călătorilor care au trecut pe aici”⁹. Acestuia i se adaugă, în chip fericit, și grădina publică care e în „dosul străzii principale, într-un cartier liniștit, cartierul instituțiilor de cultură. Grădina are forma – se pare – a unui trapez. Nu e mare, totuși

agreabil orânduită”¹⁰. În rest, „case mai toate vechi, acoperite cu mușchi și așezate în neorânduială. Doar cele mai noi au ceva comun cu edilitatea urbanistică”¹¹.

Un element pitoresc în acest peisaj contrarian este constituit de birja veselă, care animă atmosfera galeșă: „În dosul stației e oarecare larmă. Birjarii se năpustesc la scară, căutând să-și completeze echipajul, deși în „birjă” stau comod abia două persoane. Birja e trasă de un singur fugar, așa ca în mai toate târgurile din Orientul european. E înaltă și îngustă, încât călătorii sunt puși mereu în perspectivă să ajungă dincolo de bordura șoselei. Obișnuit cu deselegănări ale trăsorii, birjarul stă cocoțat pe capă, imperturbabil. Face uz de „ghicuișcă” și-și ațintește privirile înainte, hulpav să scurteze distanța”¹². Călătorii care descind în urbea bălțeană vor da de hopuri la tot pasul: „trotuarele nu fac excepție. Lespezile sunt neregulate și dispuse la întâmplare. Vina, desigur, nu o poartă întreagă, ediliilor. Străduințele de o mai frumoasă gospodărie se văd cu cât trăsura se apropie de centru”¹³. În rest, un oraș comercial, multietnic, provincial, ușor trist, cu o șosea ce „taie suburbia în curba moale, spre stânga, până la o depărtare de aproape un kilometru, de unde se întinde în linie dreaptă”¹⁴, rezemându-se în apa Răutului care „vine din sus, printre maluri joase, tucurie și molcomă, de parcă ar fi un eleșteu. Trece pe sub podul greoi, zidit din blocuri mari de piatră și-și deschide drum la vale, făcând ocolul întinsei urbe nord-basarabene”¹⁵.

*

Familia regală, MM.LL. Regele și Regina, împreună cu A.S.R. Principesa Elisabeta, pleacă, prin urmare, cu trenul din halta Cotroceni, Sâmbătă, 16 Mai, la orele 19.00, fiind însoțiți de prim-ministru, Alexandru Averescu și directorul Poliției și Siguranței Generale, Romulus P. Voinescu. Vizita a început, în chip simbolic, la 16 mai 1920, în Bucovina, în orașul Cernăuți, marcând un eveniment de o importanță incontestabilă: regele, pentru prima dată, vizitează cele două provincii românești, care timp de secole s-au aflat sub ocupație străină. După o vizită de trei zile în Bucovina, familia regală se va îndrepta spre Bălți, la ora 21.00, adică cu 2 ore întârziere, fiind însoțită de manifestațiuni de simpatie din partea populațiunii din gara Noua Suliță, „cum de altfel M.S. Regele a fost primit și în celelalte gări până la ora 23”¹⁶.

Strada Regele Ferdinand din Bălți

În ziua de Miercuri, 19 Mai, la ora 9.30, cortegiul regal, format din șase mașini sosește în gara Bălți. Pe peronul gării așteaptă d. general Jitianu, comandantul diviziei II, în fruntea autorităților civile și a reprezentanților clerului, școlilor și diferitelor comunități. Onorul este dat de o companie de onoare cu drapel din regimentul 3 Olt. Familia regală este salutată de primarul orașului Bălți, D. Hâncu, care îi adresează M.S. Regelui călduroase urări de bună venire, prezentând obișnuita pâine și sare. Următorul oficial care salută Maiestatea Sa este B.V. Boutmy, președintele Zemstvei, care rostește un discurs emoționant: „Sire! În numele populației basarabene de la meleagurile bătrânului Nistru, cuprinsă în hotarele ce formează mănolul nostru ținut Soroca, noi, președintele Zemstvei ținutale și președintele orașului Soroca, împreună cu delegațiunea ce ne însoțește, aducem Maiestății Voastre salutul nostru plin de cea mai curată iubire ce păstrăm și vom păstra de-a pururi Marelui Căpitan Ferdinand I, Regele iubit al României întregite”¹⁷.

Profund mișcat, M.S. Regele mulțumește călduros „pentru cuvintele pline de dragoste ce I se adresează”¹⁸ și, după obișnuitele prezentări, M.S. Regele, A.S.R. Princesesa Elisabeta, urmași de reprezentanții autorităților și de suita regală, se îndreaptă spre biserica Soborului, unde se oficiază un serviciu religios. „Străzile erau împodobite cu frumoase arcuri de triumf, iar lumea care

se adunase în număr foarte mare întâmpină pe M.S. Regele cu flori și nesfârșite urale”¹⁹. Acest elan omniprezent venea din bucuria restabilirii unirii multășteptate și a afirmării legitimității și suzeranității, după cum arată publicistul Tudor Pamfile: „Cine va căuta să afle, în rostul călătoriei pe care M.S. Regele o începe astăzi în Basarabia înțelesul unei călătorii obișnuite, va greși. Cine va căuta să vadă în această înlănțuire de popasuri ale M.S. Regelui, dorința de-a vedea și de-a cunoaște străbunele noastre colțuri moldovenești, precum și plinirea dorului nostru de a vedea chipul M.S. Regelui și a M.S. Reginei, – va greși iarăși. O călătorie domnească are de obicei și acest rost cu totul lumesc, cu totul vremelnic, dar peste acest rost, mult mai însemnat decât acesta este un altul: acela pe care ni-l arată vremurile de demult”²⁰.

După serviciul religios M.S. Regele primește defilarea trupelor din garnizoană, vizitând apoi bisericile celorlalte confesiuni din orașul Bălți: biserica armeană, cea poloneză și sinagoga. La acea dată, cultul religios în orașul Bălți era reprezentat „prin două biserici ortodoxe, una armenescă, una catolică, una lipovenească, 4 sinagogi și 22 de case de rugăciuni evreiești”²¹. Cu înființarea episcopiei în orașul Bălți se vor pune bazele unei catedrale episcopale. De altfel, familia regală manifesta un interes deosebit pentru lăcașurile de cult. În Chișinău, familia regală vizitează principalul lăcaș, Catedrala din Chișinău,

asistă la liturghia oficiată de arhiepiscopul Gurie și episcopul Dionisie. Programul vizitei presupunea, de asemenea, vizitarea Costiolului, biserica romano-catolică „Providența Divină”, biserica „Sf. Andrei”, biserica luterană, Chirca și Sinagoga Corală.

În Bălți, după vizitarea bisericilor, M.S. Regele merge la spitalul de boli contagioase, interesându-se de aproape asupra stării bolnavilor: „Pre-tutindeni M.S. Regele a fost primit cu cea mai mare însuflețire, făcându-I-Se mărturisiri de dragoste și devotament din partea tuturor păturilor sociale”²². La fel, va proceda familia regală și în capitala Basarabiei, vizitând spitalul evreiesc, azilul de copii orfani, dar și Spitalul de Alienai de la Costiujeni, de lângă Chișinău, unde Majestatele Lor s-au interesat despre starea bolnavilor.

Având rezervată doar o jumătate de zi pentru orașul Bălți familia regală nu va reuși să vadă liceele din localitate, așa cum o va face, de pildă, în Chișinău, unde va vizita Liceul de Fete nr.1, Liceul Militar etc., deși în Bălți se înființase după unire „o școală normală de băieți”, „lice particulare de băieți și fete” care deveniseră „lice de stat”, în oraș existând „12 școli primare și 4 grădini de copii”²³.

La ora 13.30 M.S. Regele împreună cu A.S.R. Principesa Elisabeta vor lua parte la dejunul oferit de autoritățile civile în sala cercului militar. „La sfârșitul mesei un reprezentant al zemstvei locale a vorbit arătând sentimentele de recunoștință față de Suveranii României întregite, care au venit în această parte a vechii Moldove pe veci unite la sânul Patriei. Iar d. general Al. Lupescu închină paharul, din partea camarazilor de arme, în sănătatea scumpului Principe Moștenitor, care se găsește astăzi peste mări și țări, urându-I întoarcere fericită”²⁴, totul consumându-se într-o atmosferă exaltantă și mișcătoare: „M.S. Regele vădit mișcat, mulțumește pe de o parte pentru sentimentele de dragoste și credință ce I s-au arătat cu atâta căldură din partea tuturor noilor Săi supuși, cetățenii orașului și ținutului Bălți, iar pe de altă parte își arată deplina

Sa mulțumire față de iubita armată, care a știut să aducă pretutindeni ordinea și liniștea, chează-sie sigură a unei sănătoase propășiri. Mulțumește apoi din inimă pentru caldele cuvinte adresate Principelui Moștenitor, asigurând că, deși de parte de noi, inima Sa bate cu dragoste statornică pentru țară și că prin această călătorie va aduce simțitoare foloase pentru Statul român”²⁵.

Supunând unei grile pluri-perspectiviste evocarea vizitei regale în Basarabia, coroborând impresiile publiciștilor interbelici cu cele ale Regelui Ferdinand sau ale Reginei Maria, vom constata că atmosfera de jubilație este una autentică și reciprocă: „Am răspuns unei dorințe, de mult purtată în inima mea, punând piciorul meu pe pământul acesta, care odinioară fusese una din părțile cele mai roditoare ale vechii Moldove. Primirea călduroasă ce ne-a fost făcută în toate orașele și satele ei, pe unde drumul ne-a dus, au pătruns inima noastră de o bucurie cu atât mai mare, cu cât ne-au dat dovada că iubirea de neam nu s-a stins în timpurile cât Basarabia a stat sub o stăpânire ce nu avea legături de suflet cu poporațiunea moldovenească, care de veacuri alcătuiește talpa acestei țări...”²⁶. Întreaga atmosferă respira solidaritate și comuniune de idei pe fondul unui elan de nestăvilit. „După masă M.S. Regele în mijlocul celei mai cordiale bucurii S-a întreținut cu mare parte din persoanele prezente, printre cari era și bătrânul fiu al poetului basarabean Costache Stamati, care în cuvinte mișcătoare a arătat M.S. Regelui fericirea acestei zile mari și neuitate pentru cărturarii basarabeni, care au mai putut păstră în suflet dragostea de limbă și de națiune în timpuri așa de grele și apăsătoare. În aclamații nesfârșite, M.S. Regele își ia ziua bună și la orele 16 trenul regal pleacă spre Ungheni. Prin toate stațiunile sătenii se adunase în număr mare ca să vadă și să aclame pe Suverani”²⁷. Astfel încât, Joi 20 Mai 1920, la ora 9.40, trenul regal va descinde deja în capitala Basarabiei, unde va fi întâmpinat în uralele mulțimii și sunetele muzicii militare, care va intona Imnul Regal. ■

¹ Regina Maria a României, *Însemnări zilnice*, vol. I (decembrie 1918 – decembrie 1919), București, 2006, p. 19.

² *Călătoria Suveranilor în Bucovina și Basarabia*, în „Sfatul Țării”, anul III, nr. 607, Chișinău, 19 mai 1920, p. 1.

³ Ștefan Ciobanu, *Orașele*, în *Basarabia. Monografie*, Chișinău, 1926, p. 93.

⁴ *Ibidem*, p. 96.

⁵ *La Bălți, întâia zi de toamnă*, în „Cuget moldovenesc”, anul IV, Chișinău, nr. 8-10, august-octombrie 1937, p. 9.

⁶ N. Dunăreanu, *Basarabia pitorească*, în *Basarabia. Monografie*, Chișinău, 1926, p. 35.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *La Bălți, întâia zi de toamnă*, p. 9.

⁹ N. Dunăreanu, *art. cit.*, p. 35.

¹⁰ *La Bălți, întâia zi de toamnă*, p. 9.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Călătoria MM. LL. Regelui și Reginei în Bucovina și Basarabia. 15-20 mai 1920*, București, 1920, p. 30.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*, p. 31.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ Tudor Pamfile, *O călătorie domnească demult așteptată. M.S. Regele în Basarabia*, în „Sfatul Țării”, anul III, Chișinău, nr. 607, 19 mai 1920 p. 1.

²¹ Ștefan Ciobanu, *art. cit.*, p. 94.

²² *Călătoria MM. LL. Regelui și Reginei în Bucovina și Basarabia*, p. 32.

²³ Ștefan Ciobanu, *art. cit.*, p. 94.

²⁴ *Călătoria MM. LL. Regelui și Reginei în Bucovina și Basarabia*, p. 32.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ C. Bostan, *Jurnalul lui Gh.T. Kirileanu. Vizita familiei regale române în Basarabia (II)*, în „Antizeze”, nr. 3, Piatra Neamț, 2010, p. 134.

²⁷ *Călătoria MM. LL. Regelui și Reginei în Bucovina și Basarabia*, p. 32.

Vedere generală din Bălțiul interbelic

Florin Faifer, 2018 (foto: Ozolin Dușa)

✘ Anul acesta, colegul nostru Florin Faifer ar fi numărat 80 de ani. În paginile de mai jos, redăm două texte faiferiene de teatru: *Noaptea iguanei* (1970) și *Învârtejind cuvinte și idei* (2015).

Noaptea iguanei

Învăluită într-o adâncă tristețe, amestecată cu ironie amară, convulsionată violent, într-o încrâncenată, sumbră disperare, *Noaptea iguanei* ne face părtași, încă o dată, la drama, parcă fără început și fără sfârșit, a singurătății. A singurătății lucide, bântuită de spaime și tulburătoare obsesii, apăsătoare ca un blestem... Iată impasul, adeseori fără ieșire, în care alunecă personajul lui Tennessee Williams! O cufundare lentă, dar neîntreruptă, pe care, de multe ori, orice încercare, deznădăjduită, de împotrivire nu face decât să o grăbească. Dar până să ajungă aici eroul dramaturgului american a fost, poate, un răzvrătit!... Un romantic, în orice caz, mai crezând încă – într-o lume strâmbă și impură – în puritate, frumusețe, armonie. Un idealist, în fond, care, exasperat de presiunea unui mediu sufocant, prielnic

doar puritanismului intolerant și agresiv, a cutezat să nu se supună, ba, mai mult, s-a încumetat să-l sfideze!... Un gest firesc și mândru dar, nu mai puțin, zadarnic și, pe undeva, donquijottesc, de vreme ce planul real și acela ideal au ajuns să se confunde. Și nimic nu pare mai incompatibil decât aceste două planuri! De aici și criza, de aici impasul...

Astfel s-au petrecut lucrurile cu reverendul Shannon. Până în ziua în care zăgazarile răbdării sale rupându-se, nu s-a mai putut stăpâni să nu azvârle, de la amvon, adunăturii de chipuri mărginite și fățarnice, întregul lui dezgust. O blasfemie care nu putea, nicicum, rămâne nepedepșită! Pastorul eretic e izgonit din sânul sfintei biserică și tot ce-ar mai putea să facă de aici înainte este să-și urle neputincios revolta sau să se re-

semneze, încheind un soi de pact, umilitor, cu noua lui condiție, aceea de înfrânt, hăituit și neînțeles. Iar dacă îi stă cumva în putință, atunci să caute să se amăgească, cu mintea încețosată de alcool, sau pierdut în reverii. De uitat, însă, Shannon nu poate uita. Undeva, el a greșit grav, nu știe prea bine unde și când, poate că în clipa aceea de revoltă sau, mai curând, când, fără luptă, s-a dat bătut, acceptând să se târască, să vegețeze, bătându-și joc de sine, și de toți și toate. Să-și pună capăt zilelor – nu are destulă tărie pentru asta, – e, doară, un abulic!... Îi mai rămâne, înșelătoare consolare, expiațiunea; trupul bicicnic e chinuit, flagelat, ca să mai ispășească din păcate, ale lui și ale altora, greșiți ca și dânsul. În degringolada sa, Shannon mai are un ultim punct de sprijin de care se agață înfrigurat, temător că ar putea să-i scape: demnitatea, sau mai bine spus, iluzia ei, umbra demnității de odinioară. Este ceea ce îl susține încă, împiedicându-l să se obișnuiască cu gândul, din ce în ce mai ademenitor, al unei ultime, definitive capitulări. Deci, pentru dânsul, poate să nu fie, încă, totul pierdut! O înțelege singur, sau o simte, instinctiv, și tocmai de aceea, ca o reacție de apărare, în momentele de grea cumpănă, aleargă să-și caute refugiu, undeva, departe, pe coasta vestică a Mexicului, la un hotel învecinat cu sălbatica pădure tropicală, durat pe o colină înaltă, până la care se ridică vuietul triumfător al oceanului, respirând atâta libertate și atâta forță... Aici, sunt clipe din zi și din noapte, când priveliștea se înveșmântează într-o lumină ireală, diafană, cu irizări de aur și argint. Lumina aceea pe care personajele

Florin Faifer, 2016
(sursa: Alexandru Savu; foto: Dorin Mihăilescu)

lui Tennessee Williams o caută neconținut, fascinate, pentru a o afla la capătul unui drum lung croit cu greu, prin beznă!... Și toți cei care sunt adunați, alături de Shannon, la hotelul Costa Verde au străbătut o asemenea cale, până să ajungă la această oază de liniște, așezată parcă în afara timpului. Tentația parabolei, a simbolului romantic și puțin naiv, se face simțită acum. După cum, asimilată dramei, revine o idee obsesivă, apropiată dramaturgului, potrivit căreia unul din rosturile teatrului este și acela de a căuta să sustragă avarei vremelnicii o frântură de eternitate, curată, necoruptă...

Ca într-un sinistru joc de-a v-ați ascunselea încearcă Shannon, aici, în aceste locuri tihnite, așezate între cer și mare, să scape de urmărirea înverșunată a „strigoiului”, spectru hidos al propriei sale degradări. Cu neputință, însă: el este, și rămâne, un captiv. La fel ca și eterica și înțeleapta Hannah, sau ca bătrânul ei bunic Nonno, poetul care pare că plutește într-o altă lume, aceea a poemelor sale, nebulos dar pur tărâm al ficțiunii. Ceea ce îi apropie e năzuința fiecăruia de a se elibera. Precum iguana, reptila aceea stranie, capturată pentru hrană, care se zbate cu disperare să scape din strânsoarea care-i răpește libertatea. Tot zbuciumul, lăuntric, al personajelor, e în spasmele ei!...

Cel dintâi care se izbăvește va fi Nonno, făcând și acel ultim pas pe treptele care, cum spune Hannah, îl poartă de atâta vreme, spre neant. El care, mânat de un ciudat îndemn, rătăcind într-una, nu avusese parte, niciodată, de odihnă, o află acum, când cel din urmă dintre poemele sale, care închid în ele un destin, e încheiat în fine. Dar și sfârșitul lui Fred, răposatul soț al Maxinei, pescarul taciturn și singuratic, are o vibrație de poem. Înaintea morții, ultima lui dorință fusese de a nu i se așterne deasupra un alt lînțoliu decât valurile de ocean...

E o noapte grea, această „noapte a iguanei” și, într-un fel, hotărâtoare. Atmosfera e încordată, apăsătoare, și când, cu o izbucnire înfricoșătoare, se dezlănțuie teribila furtună tropicală înțelegem că avem a face cu o orchestrare masivă și, desigur sugestivă, a tumultului sufletesc al celor adunați, printr-un hazard, la Costa Verde. Singură Maxine, proprietăreasa, nu pare tulburată. E o femeie zdravănă, plină de vitalitate, înzestrată cu o senzualitate frustă, aproape animalică, și posesivă.

Obsesia erotică, ațâțătoare și acaparantă, din fiecare piesă a dramaturgului american, nu se dezmente nici de astă dată, ceva mai potolită,

însă. Dar dragostea, așa cum este ea propovăduită de Hannah, nu se înfățișează ca o poruncă oarbă a instinctului, ci ca o posibilă formă de comunicare, caldă și îmbietoare, în care oamenii, despărțiți prin atâtea ziduri unii de alții, pot să se regăsească, mai apropiați, cucerindu-și liniștea de care au atâta nevoie. Așa cum, scurt răstimp, par să și-o regăsească Shannon și „îngerul lui păzitor”, Hannah, întru aceeași dorință înfrigurată de înțelegere, de afecțiune generoasă, neperversită. Și, dincolo de asta, e revelația pe care o are pastorul – „nevoia de-a crede în ceva sau în cineva – aproape în oricine – aproape în orice... în ceva”. Timpul, însă, nu-și suspendă zborul, ca acele clipe să încremenească pentru totdeauna cum imploră, fierbinte, într-o rugă adresată cerului, adică nimănui, Hannah! Timpul, care devo-

ră și corupe totul, curge mai departe, implacabil și invocația fetei bătrâne se frânge brusc, la căpătâiul bunicului ei, muribund. Mereu pribeagă, ea rămâne mai departe singură, cu totul singură, cărându-și de ici colo șevaletu-i de pictoriță ambulantă și, din când în când, reîntâlnindu-se, poate cu vechiul ei tovarăș, „demonul melancoliei”...

Chiar fără să atingă un prag filozofic, și fără a aduce o notă nouă, inedită, în dramaturgia solitudinii, *Noaptea iguanei* nu este mai puțin o piesă impresionantă, adâncă, omenească și, cu toate adierile de generozitate, nespuse de tristă... ■

[*Noaptea iguanei* de Tennessee Williams,
regia: Sorana Coroamă-Stanca (1970),
program de sală]

Învârtejind cuvinte și idei

Mircea Filip și Florin Faifer, 2014
(sursa: Cezara Mucenic)

Când, cu ani în urmă, citeam în revista „Arlechin”, de melancolică amintire, fragmente din eseul închinat de Petru Comarnescu creației lui O’Neill, încă nu știam dacă e vorba de un studiu dus până la capăt sau, ca în cazul atâtor proiecte

comarnesciene, sunt pur și simplu crâmpie, gânduri răzlețe, pe care un om de bine – Mircea Filip – le va fi fost cules cu grijă, ca să nu se piardă. Mai rar un risipitor ca acest eseist dintr-o generație scânteietoare. Curiozitatea vie îi dădea un neastâmpăr care a fost demonia, dar, totodată, și neșansa lui. Parcă nu avea răbdare să se oprească, să-și tragă suflarea și să se aștearnă pe scris. Era în debitul lui abundent, nestăvilit, un fel de spaimă pricinuită de trupul care nu așteaptă. Se grăbea... Mai bine prolix decât să nu apuce să spună tot ce avea de spus. O abundentă, împrăștiată vervă de cuvinte lăsa să se întrevadă un spirit efervescent, pasionat, mai și căzând în capcana propriei însuflețiri. Mi s-a părut, atunci când l-am ascultat, nu atât jubilent, cât mai curând patetic, în sensul implicării totale în discurs. Reacția emotivă, la el, sporea ascuțimile ideii. Și, dacă nu greșesc, în fervorile sale se putea simți și un grăunte de dramatism. S-ar spune că Petru Comarnescu lua uneori în tragic o anume inaptitudine a sa de a construi îndelung. Poate că nu se înșela. Omul, ca și D.I. Suchianu, era un spectacol, dar, nu-i așa, vorbele zboară și numai cele scrise rămân. Despre această dramă lăuntrică a sa, *Jurnalul* – aflat tot în custodia prozatorului Mircea Filip, care l-a și publicat, în 2003, în trei volume, în colaborare cu

Traian Filip și Adrian Munțiu – ar fi putut să ne dezvăluie mai multe. L-am așteptat ca pe cel mai captivant text scris de Petru Comarnescu vreodată. Dar... Nu știam de textele așa-zicând secrete.

Spuneam că l-am ascultat, cândva, pe exegețul lui O'Neill. Era la televiziune, pe un ecran prea mic pentru agitația lui, și comenta chiar piesele dramaturgului american. O preocupare mai veche (vezi „Revista Fundațiilor Regale”), cristalizată și în eseul *O'Neill și renașterea tragediei* (cu un cuvânt înainte de Dan Grigorescu). Studiul, fructul unui devotament neslăbit, este o inițiere entuziastă în opera celui care, în vremurile noastre, a re-creat tragedia. Comarnescu nu și îngăduie să se desprindă prea mult de text. El povestește analitic subiectul, portretizează personajele, trecând apoi prin filtru substanța filosofică, psihologică, etică (pe „ethos” se insistă), concentrată în simboluri, disimulată în tematica ascunsă, uneori proiectată într-un plan metafizic („substanțialitatea transcendentală”). Obsesii, laitmotive, măști sunt descifrate, tălmăcite într-o interpretare ce are mereu în vedere *destinul*, absorbit de mit și săgetat de ironie, din creația „oniliană”. Alternanța dintre realitate și visare sau iluzie, dintre dionisiac și apolinic, alternanță care face poezia tragică a unor personaje (instrumente ale destinului, accentuează criticul) sfâșiate între aspirația către tărâmul de „dincolo

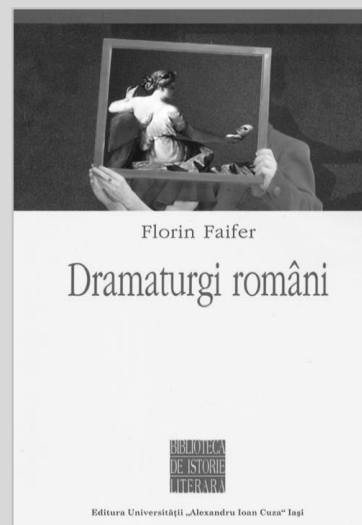
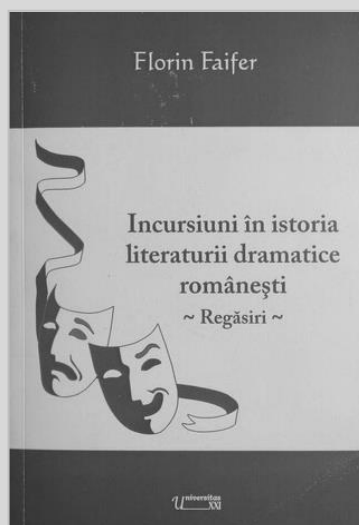
de zare” și captivitatea propriilor instincte, precum și a unui subconștient tulbure, încărcat.

Polemistul își are orgoliul său, delimitându-se de alți critici, „moralști mărginiți” – această sfidare se poate psihanaliza! –, ori semnaland apăsat ineditul propriilor teze. Registrul comparatist, care nu îi ține în mare admirație pe existențialiști, preferă raportarea la tragedii grece. Câteodată, mi s-a părut, Petru Comarnescu se oglindește pe sine în comentarii, ca de pildă atunci când vorbește, poate cu jind, despre „disciplina lăuntrică” a scriitorului american – disciplină care lui însuși nu i-a prisosit.

Se poate trece peste indispoziția provocată de stereotipia sau neînfrânarea unor formulări („critică vehement”, „măreția”, „demască”), generate de dogmatismul corupător, din exegeza publicată în 1968 – *Coordonatele creației lui Eugene O'Neill*. Și asta fiindcă această explorare, centrată pe „motivarea și valențele” viziunii tragice a lui O'Neill, compensează într-o măsură niște insuficiențe ale cercetărilor mai vechi. În cheie tematică și psihanalitică, încă s-ar mai fi putut stăruii în acest sens, într-un sondaj care să lămurească atât cât se poate din ce traume sau pulsioni obscure, din ce fantasme și amărăciuni profunde, se întrupează creația tulburătoare, între sublim și teluric, a lui Eugene O'Neill. ■

[„Cronica veche”, anul V, nr. 1 (48),
ianuarie 2015, Iași, p. 5]

Articole regăsite și fotografii transmise cu amabilitate de Silvia Ghilaș și Adina Bardaș, cărora le aducem mulțumiri și pe această cale.

„Să-l menținem viu pe Florin Faifer în atenția diferitelor generații...”

Interviu cu prof. Areta Moșu,
directoare a „Revistei române”*

— *Alcătuind bibliografia faiferiană, am remarcat că Florin Faifer a ales – dintre cele 60 de ziare și reviste în care a publicat – câteva care i-au stat aproape de inimă, unde poate s-a simțit ca într-o familie. „Revista română” este una dintre ele. Ce caracteristici ale spiritului care animă „Revista română” credeți că l-au făcut să revină în acest spațiu?*

— Fiind o revistă care se adresează românilor de pretutindeni, este scrisă cu tocul muiat direct în suflet. Cu alte cuvinte, mesajul de solidaritate și înțelegere pe care îl transmite revista este unul sincer, convingător, netrucat, fără clișee și șabloane patriotarde care să distoneze. Probabil că asta l-a atras cumva, explicit sau nu, pe Florin Faifer. În plus, atmosfera colocvială a redacției în care a rezonat cu alți colegi – scriitori și cercetători – l-a făcut nu numai să se atașeze de revistă, dar și să convingă și atragă colaboratori de valoare.

— *Aveți o vocație de a construi, rigoare, generozitate, coordonate pe care vă întâlniți cu Florin Faifer. Ce alte arii spirituale comune au existat care au susținut o prietenie atât de durabilă?*

— Poate și continuarea discuțiilor după întâlnirile redacționale în același ton, degajat, ludic, în care mucalitul Florin Faifer era ca peștele în apă, dar și dramele prin care treceau și din păcate trec românii despre și pentru care scriam, drame care ne uneau în spirit și atitudine și la care nu poți rămâne indiferent, iar Florin Faifer nu era niciodată.

— *Îmi relațați odată că în contextul unei ședințe de redacție s-a pus o întrebare punctată și de anumite candori, „Cine nu are niciun dușman?”, iar răspunsul ar fi fost „Florin Faifer”. Așa să fi fost? Ce anume credeți că a dus la spontaneitatea, cu tâlcul ei, a acestui răspuns?*

— Da, cred că da. Nu puteai avea atâta imaginație să-l provoci la o atare atitudine și nici el nu era capabil să ofere un pretext, cât de mărunț pentru o reacție de acest gen. Afirmațiile și ideile susținute și argumentate, umorul inteligent, cultura și discursul dezinvolt îl țineau la distanță de orice răutate voită sau involuntară.

— *Florin Faifer a colaborat de la primul număr al „Revistei române” în 1995 până în 2020, cu aproape 80 de articole (pe care am avut plăcerea să le citesc fiind puse la dispoziție, cu mare amabilitate și generozitate, de Iulian Pruteanu-Isăcescu). Unele dintre ele au fost grupate în cărți (Filtru, Dramaturgi români), altele sunt pagini memorabile despre istoria Teatrului Național din Iași; ele intră câteodată într-un fel de dialog pe pagina pe care o împărțea deseori cu Bogdan Ulmu, un prieten care nu ar trebui să lipsească din paginile acestei cărți de evocări, „un ludic incorrigibil”, sub aparențele căruia Florin Faifer detecta și „fondul de gravitate”. Cum le-ați defini prietenia?*

— Spirite gemene care s-au regăsit inclusiv în paginile revistei. Nu trebuie să exagerăm, nu putem vorbi despre o pilduitoare și legendară prietenie. Nu se căutau special unul pe celălalt, dar erau vizibil bucuroși de orice întâlnire. Teme comune de discuție aveau cât pentru două existențe. Îi apropia rafinamentul cu care discutau despre teatru, despre artă. Cu certitudine, blândul Florin aprecia cu admirație umorul mușcător cu care Bogdan taxa mediocritatea și impostura, lucru pe care el îl evita, având oroare de conflicte verbale mai energice. Bogdan era mai „caragialesc”, Florin, mai apropiat de bunătatea lui Sylvestre Bonnard, personajul lui Anatole France. Era în relația lor un fundament de respect nedeclarat și admirație reciprocă.

— *Linii de portret succinte pentru cei care nu l-au cunoscut (îndeajuns) pe Florin Faifer... Care ar fi virtuțile modelatoare ale personalității lui?*

— Să dai un răspuns este și greu, și ușor în același timp. Toți remarcă umorul, cultura și ușurința cu care scria, pentru că textele sale dau impresia de spontaneitate și naturalețe a celui care scrie „dintr-o răsuflare”.

— *Ce credeți că e important acum pentru a clădi posteritatea lui Florin Faifer? Dar mai târziu, în câțiva ani?*

— Ceea ce trebuie făcut și în cazul lui și în cazul atâtor personalități peste care se așterne indiferența memoriei: reeditarea scrierilor sale,

editarea celor nepublicate încă în volum și organizarea de evenimente periodice legate de ele care să-l mențină viu în atenția diferitelor generații. Sunt absolut convinsă că dacă cercetătorul Florin Faifer ar fi coborât mai des printre adolescenți, numele lui ar fi fost la fel de des pomenit ca al lui Emil Brumar, de pildă. Uitasem să adaug la calități (?), proverbiala sa timiditate.

— *Câteodată, când ne e dor de cineva alături de care am parcurs o bună bucată de drum, ne vin*

în minte anumite momente definitorii, colorate de melancolie sau, de ce nu, de gratitudine. Care ar fi acestea în legătură cu Florin Faifer?

— Zâmbetul lui unic de mulțumire care îi ridică un colț al gurii și care spunea cu asupra de măsură ce simțea. ■

*Interviu realizat de
Adina Barțaș*

* Interviu a fost publicat în: „Ateneu”, anul 59, nr. 11-12 (639-640), Bacău, noiembrie-decembrie 2022, p. 31; *Nostalgia duratei. Florin Faifer în evocări*. Antologie realizată de Nicolae Panaite. Prefață de Nicolae Mecu. Postfață de Laurențiu Faifer, Editura Alfa, Iași, 2023, p. 304-307.

Nostalgia duratei. Florin Faifer în evocări
Antologie realizată de Nicolae Panaite.
Prefață de Nicolae Mecu. Postfață de Laurențiu Faifer
Editura Alfa, Iași, 2023

„Solitudinea mundană a lui Florin Faifer, reală, a fost răscumpărată de nesfârșitele colocvii interioare cu tăcuta comunitate ideală. Crezându-și «eul empiric» singur pe lume, s-ar fi minunat ca de o ficțiune răsfoind prezenta carte, unde figura lui umană, profesională și de artist apare într-o generoasă multiplicare de oglinzi. Însă dincolo de această mirare, bănuiesc că nu și-ar fi putut reprima nici zâmbetul discret și enigmatic, luând la cunoștință că existența lui în lume nu a fost doar «clipă», ci și «durată»”.

Nicolae Mecu

„Florin Faifer a fost modest, a stat mereu în umbră așteptând să primească aprecieri. Nu a știut că atunci când vrei să primești ceva întinzi mâna și smulgi, pentru că nu pică din cer. S-a considerat mereu nedreptățit, deși întotdeauna în momente grele a primit acel ajutor nesperat, o mână a lui Dumnezeu. (...)”

Florin Faifer a fost profesor, prieten și om de cultură. Pentru mine însă, Florin Faifer a fost pur și simplu tata”.

Laurențiu Faifer

| Nostalgia duratei. Florin Faifer în evocări |

Biblioteca Academiei Române – Filiala Iași (5 iulie 2023)

Lansare de carte *Nostalgia duratei. Florin Faifer în evocări*. Antologie realizată de Nicolae Panaite. Prefață de Nicolae Mecu. Postfață de Laurențiu Faifer, Editura Alfa, Iași, 2023, 558 p.

Grigore Ilisei, Laurențiu Faifer, prof. univ. dr. Eugen Munteanu, prof. univ. dr. Mircea Ciubotaru, dr. Gabriela Haja, dr. Victor Durnea, Nicolae Panaite (sursa: Lucia Cireș)

Prof. univ. dr. Mircea Ciubotaru, dr. Gabriela Haja, dr. Victor Durnea (sursa: Lucia Cireș)

miercuri, 5 iulie 2023, ora 11:30
Biblioteca Academiei Române - Filiala Iași
B-dul Carol I, nr. 8

LANSARE DE CARTE

NOSTALGIA DURATEI
FLORIN FAIFER ÎN EVOCĂRI

Prezintă:
Mircea CIUBOTARU, Victor DURNEA, Laurențiu FAIFER,
Grigore ILISEI, Eugen MUNTEANU, Nicolae PANAITTE

Amfitrion:
Gabriela HAJA

Parteneri media: USR, Ziarul de Iași, Telemoldova, Evenimentul

Nicolae Dragoș

Michelangelo contemplând statuia lui Moise

Vechea legendă o visa să vină
din rece alb de marmură divină.

Prin carnea pietrei dure, el auzea sonor
cum urcă din adâncuri un limpede izvor.

Surprins, vedea cu gândul cum ager dalta sfântă
în netezimea albă precaut se împlântă,
încredințat că dalta i-o aștepta moșneagul
ce-a dezlegat luminii izvorul cu toiagul.

Prin gând visat, să creadă de tânăr a ajuns
că Moise-l aștepta în marmură ascuns.

De tulbure chemare fiind întreg cuprins,
spera să deie viață fostului chip de sfinx:
cel ce-și purtase neamul în tragice deșerturi
și-i vindecase răni din crâncenele certuri;
cel care și-a smuls frații oștirii mânioase
și, spre salvare, marea în două despicasă,
lăsându-le drum liber, să-și poarte-n slavă anii,
iar mării să înghită sălbatecă dușmanii;
cel care-ncoronat drept rege între regi
de Domnul, primea-n munte „Tablele sacrei legi”.

Prin El, popor de oameni de sete secerat
izbind toiagu-n stâncă, morții n-a fost cedat.

Domestic se-ntreba: „Cum va putea vreodată,
din grav tăcânda piatră definitiv să-l scoată?”

Și, cum stăteau cei doi de-o vreme față-n față,
părea că e-ntre ei potrivit zid de ceață,
dar inspirate zboruri, în zbucium demiurgic,
cu dalta împlineau un ritual liturgic.

Părea artistul zeu, prin focul năzuinții,
cu dalta căutându-l, cu viul ochi al minții.

Din mână genială, din ochi vizionar
s-a întrupat, minune!, Profetul legendar.

La capătul de trudă, de smulgere din piatră
s-a-nveșmântat în falduri făptura idolatră.

Solemn, misterios, un înțelept bătrân
spre șiruri lungi de veacuri privea cu ochi stăpân.

Sub fruntea ca o tâmplă de templu, luminată,
doi sori de pază, ochii, puteau orice să vadă.

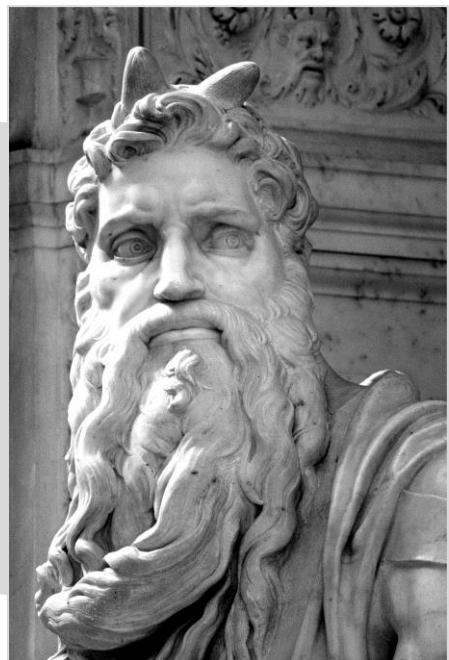
În labirintul bărbii, fuioare mari de ierbi
se-ncolăceau pe rând sobor de sacri șerpi.

În totul, chip de zeu cu aură cerească
și deopotrivă parte din ființa omenească.

... Stau, de atunci, de vorbă în veci două statui:
un Zeu ivit din piatră, Artistu-n fața lui!

Și e în drept Artistul, când anii i-a făcut
să-i fie jertfă sfântă, creației tribut,
văzând câtă viață a fost să se ivească
din marmură, lui Moise, să-i ceară să vorbească.

Moise (detaliu)
Sculptură de Michelangelo Buonarroti –
Basilica San Pietro in Vincoli
(Sfântul Petru în Lanțuri) din Roma

O poveste tulburătoare. Viața Cuvioasei Teofana Basarab

Tudor Nedelcea | Craiova, România |

„Nu se mișcă un fir de păr din capul nostru fără știrea Domnului” (ms. 2.255), grăiește „românul absolut” (Petre Țuțea). Cuvintele Eminescului s-au adevărat în timp, cum se întâmplă și în cazul relatat în cele de mai jos.

Cu doar câteva luni înainte de a ne părăsi veșnicul de pomenire, mitropolitul cărturar Nestor Vornicescu (1927-2000) a încredințat unui tânăr preot un teanc de hârtii referitoare la o mare, dar mai puțin cunoscută personalitate a istoriei românilor și bulgarilor, Cuvioasa Teofana Basarab, contemporană cu Sfântul Nicodim de la Tismana, întemeietorul monahismului românesc: „Părinte Alexandre, într-un moment de răgaz am făcut o revizie asupra manuscriselor și fișelor

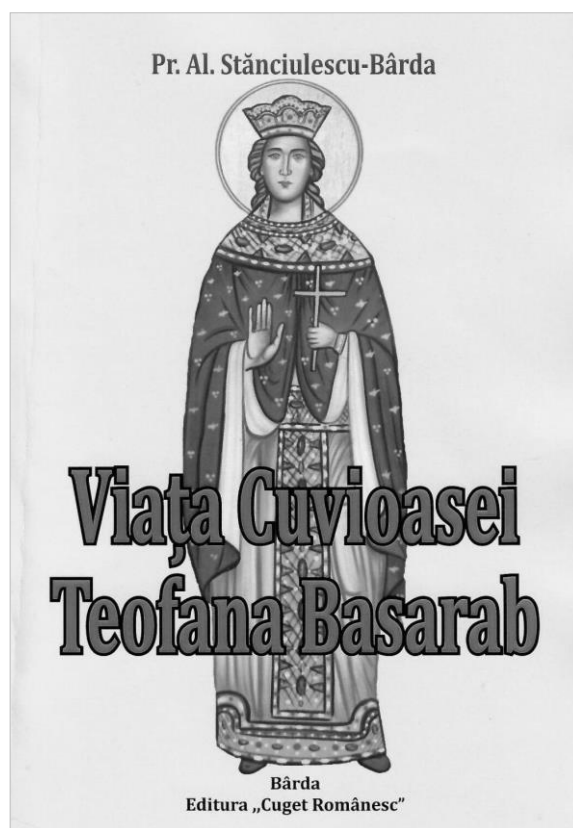
mele de lucru, am găsit câteva teme la care am trudit mult și care au fost dragi sufletului meu. Îmi dau seama că timpul nu va mai avea prea multă răbdare cu mine și nu voi reuși să le finalizez pe toate [...] M-am gândit să îți încredințez două dintre temele la care am lucrat. Una este dedicată Cuvioasei Teofana Basarab, fiica lui Basarab I, întemeietorul Țării Românești și alta xilogravurilor în cultura română. Îți dau tot materialul cules până acum. Te rog să continui această cercetare. Ești liber să prelucrezi acest material așa cum crezi de cuviință, poți să faci articole, studii, cărți, treaba ta. Dacă vei menționa undeva, măcar într-o notă de subsol, că o parte din documentație ți-a pus-o la dispoziție Mitropolitul Nestor, voi fi mulțumit. Primește acest odor de la mine, părinte Alexandru, și nu lăsa pe Cuvioasa Teofana să moară a doua oară. Bulgarii o au trecută în calendar în rândul sfinților, luptă-te și frăția ta, ca să fie înscrisă și în calendarul nostru”. Mitropolitul Nestor Vornicescu a presimțit că va fi chemat la Domnul; cu doar cinci zile înainte de obștescul sfârșit, mi-a mărturisit că a finalizat ultima lucrare pe acest pământ. Lucrarea mitropolitului Nestor Vornicescu a rămas în arhiva sa, este consemnată ca atare. Este absolut necesar ca această lucrare să fie editată postum, conform normelor științifice, cu precizarea autorului și a îngrijitorului ediției.

Nu întâmplător Mitropolitul Olteniei a încredințat acest odor sfânt părintelui Alexandru Stănculescu-Bârda, care s-a dovedit a fi un disci-

pol loial, doctor în istorie, un editor și autor de cărți folositoare, un adevărat savant. S-a născut la 23 februarie 1953 în satul mehedințean Bârda, unde și-a început studiile elementare (1960-1964), pe care le-a continuat la Școala Generală din Malovăț, județul Mehedinți (1964-1968), apoi la Seminarul Teologic din Craiova (1968-1973), studii finalizate la Facultatea de Teologie Ortodoxă din București (1973-1977), cu lucrarea de licență „Contribuția clerului oltean la Răscoala din 1907”. Aici și-a susținut și teza de doctorat cu teza „Stat și Biserică în Banat. 1780-1918”. În paralel, a urmat și cursuri de drept. După absolvirea studiilor teologice, a fost diacon la Catedrala Mitropolitană din Craiova, redactor la revista „Mitropolia Olteniei”, apoi preot și profesor de religie la parohii și școli din județul Mehedinți. A debutat în 1972 în „Mitropolia Olteniei” cu poezie și editorial în 1989, cu proză scurtă la Editura „Scrisul românesc” (președintele juriului fiind Marin Sorescu). S-a remarcat ca un real profesionist în domeniile: teologie, istorie, creație literară, editorial.

Nu întâmplător părintele Alexandru Stănciulescu-Bârda este preotul unei parohii mehedințene (Malovăț) din Episcopia Severinului și Strehaiei, unde întâistătătorul locului, Preasfințitul Nicodim, făptuitorul unor acte de înaltă evlavie și patriotism (a ridicat cenotafuri pentru Mihai Viteazul și Tudor Vladimirescu), i-a redat autorului „impulsul de care aveam nevoie pentru a relua lucrarea”, pe care a și finalizat-o. Fără insistența Preasfinției sale, cu siguranță că lucrarea ar fi tergiversat. Și, astfel, părintele Alexandru Stănciulescu-Bârda a tipărit și ediția a II-a, revăzută și adăugită a cărții *Viața Cuvioasei Teofana Basarab*, cu binecuvântarea episcopului Nicodim. Și tot prin intermediul Preasfințitului Nicodim, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a canonizat-o pe Cuvioasa Teofana, la 21 mai 2022. Dă, Doamne, mai mulți Nicodimi în țara asta!

Grație părintelui Alexandru Stănciulescu-Bârda aflăm viața tulburătoare a Teofanei Basarab, românce ajunsă țarina Bulgariei, cea dintâi călugăriță. Sau, cum scrie autorul nostru: „Pe domnița Teodora Basarab, devenită mai apoi maica Teofana, o vedem ca pe o altă Ana lui Manole, pe care nu soțul, ci tatăl o zidește la temelia Țării Românești. Nu putem înțelege altfel o căsătorie încheiată din rațiuni politice. Nu putem înțelege altfel o femeie umilită, persecutată de propriul soț, cu un copil otrăvit de a doua soție a soțului ei, alungată de la curte și obligată să se călugărească, ea, împărăteasa țării. Nu putem înțelege

altfel tăcerea și supunerea ei, decât ca pe o auto-jertfire în folosul păcii, echilibrului politic, în folosul neamului său. Drama personală și eșecul în căsătorie al Doamnei Teodora ar fi putut declanșa conflicte armate între români și bulgari, ar fi putut slăbi puterea românilor în fața expansiunii tătare și turcești. Răbdarea ei și înțelegerea situației ca pe o rânduială de la Dumnezeu, bunătatea și înțelepciunea, grija pentru operele de cultură, au făcut pe bulgari să îi atribuie Maicii Teofana aură de sfântă și să o cinstească în consecință, ca pe o personalitate de frunte a vieții lor politice și religioase din epoca medievală”.

Iată povestea Teodorei, după părintele Alexandru Stănciulescu-Bârda: Basarab I, fiul lui Tihomir, s-a născut în jurul anului 1280, pe la 1320 a reușit să unifice o mare parte din formațiunile românești într-un singur stat, a devenit „mare voievod”, capitala țării fiind întâi la Câmpulung Muscel, apoi la Curtea de Argeș. Pe la 1320 s-a căsătorit cu o frumoasă unguroaică, catolică, Marghita (ficia banului unguresc de la Severin, cu care a avut trei copii: Nicolae Alexandru, Teodora și Ruxandra, botezați în credința ortodoxă. Dotat cu evidente capacități de conducător și simț diplomatic, Basarab I a venit în sprijinul țarului Bulgariei, Mihail Șișman (1323-1330), căsătorind-o din motive strategice pe fiica sa, Teodora, cu nepotul acestuia, aventu-

rierul Ivan Alexandru. Au făcut o nuntă domnească la Câmpulung, dar „o umbră de tristețe îi acoperă sufletul Teodorei”: îndepărtarea de casa părintească, de rude, prieteni. După căsătorie, s-au stabilit în cetatea bulgară Loveci, unde soțul a guvernat ca despot. Datorită petrecerilor zgometoase organizate de soțul său, Teodora s-a refugiat în rugăciune, în facerea de acte de caritate, în cultură: a învățat limba bulgară și a creat la Loveci o adevărată cetate culturală, unde se traduceau și se copiau manuscrise de la Muntele Athos, sau de la curtea bizantină, azi mândria marilor biblioteci și muzee din Bulgaria, Londra, Sankt Petersburg, Moscova. Teodora a donat bani mănăstirii pentru ca Maica Eufrosia să-i veșnicească numele soțului ei, Ivan Alexandru, prin scrierea unui *Sbornik*, frumos împodobit cu miniaturi, să traducă în limba bulgară manuscrise de la Muntele Athos spre a stăvili prozelitismul catolic și mai ales bogomilismul în Balcani, fapte creștinești care aveau să-i aducă convenite laude de la cei mai simpli credincioși până la patriarhul Ioachim al III-lea de la Târnovo. Teodora a purtat un dialog ecumenic cu bogomilii, numai pe baza Bibliei, pe care o stăpânea cu desăvârșire, ieșind învingătoare, bogomilii fiind nevoiți să ocolească Loveciul păstorit de soțul său, despotul Ivan. Deși își înnobilase soțul cu titlul de om de cultură, îi jurase credință, îl ajutase în treburile spiritualicești, între ei se instalase o răceală, datorită repetatelor lui aventuri, „o dureau sufletul când vedea că el se afundă în viața imorală cu fiecare zi ce trece”. Și-a alinat sufletul revenind acasă, după șase ani, într-o scurtă vizită, în 1329. În Țara Românească, ca și în Bulgaria și Serbia, istoria se grăbea. Basarab I, tatăl Teodorei, a dat piept, cu succes, cu oștile lui Carol Robert de Anjou, în 1330, la Posada, unde a fost „botezul de sânge al celui dintâi stat român independent” (Ioan Lupaș).

În țara vecină, soțul Teodorei a devenit țar, iar ea, țarină, și s-au mutat la Târnovo. „Era mărunță la fire Doamna Teodora, țarina, dar plină de optimism și foarte înțeleaptă”. Își continua activitățile spiritualicești, l-a sfătuit pe țar să construiască biserici și mănăstiri, în care să funcționeze școli de copiiști, să tipărească cărți, precum *Psaltirea* (1337), *Tetraevanghelia* (1355-

1356), *Psaltirea Tomić* (1360), și să traducă chiar și *Cronica* lui Constantin Manasses. În pre-doslovie cărților, Teodora alcătuia câte un acatist dedicat țarului. A continuat să rămână în anonim, grație modestiei și smereniei sale. Nu și-a comandat niciun portret în vreo ctitorie a sa. „Niciodată în istoria Bulgariei nu s-au realizat atâtea monumente de cultură bulgară și universală ca atunci, mai precis ca în timpul cât țarina Teodora s-a ocupat de acest sector”, constată părintele Alexandru Stănculescu-Bârda.

Pentru țarina credincioasă au apărut nori negri: soțul său s-a îndrăgostit, la unul din banchelele sale, de o tânără și bogată evreică, Sara. Viața în cuplu devenise un calvar, dar Teodora a găsit soluția creștinească: călugărirea sa la mănăstirea din Târnovo, unde a continuat activitatea cărturărească în favoarea fostului său soț, țarul Ivan Alexandru. 1345 este anul în care țarina Teodora a devenit Maica Teofana (sub același nume s-a călugărit și mama lui Mihai Viteazul) și abia atunci, ca Maică, i s-a pictat portretul în mănăstirea Ivanovo. Și-a continuat viața în rugăciune, tipărirea de cărți și acte de caritate, spre a uita de necazurile vieții: moartea tatălui său, Basarab I, și a doi copii. A suferit în tăcere, s-a stins în tăcere, în 1356. Osemintele sale au fost depuse ulterior într-un mormânt săpat în stânca din apropierea Vidinului, identificată azi cu Mănăstirea Albotina, situată în Pădurea Basarabă, unde s-au întâmplat / se întâmplă minuni, mănăstire declarată monument de cultură în 1927, azi în paragină. „Teofana Basarab devine simbolul românilor / vlahilor din Bulgaria și numai cel care cunoaște drama acestor oameni înțelege legătura și semnificația alăturării” (Alexandru Stănculescu-Bârda).

Nu sunt documente sigure că Maica Teofana a fost trecută în rândul sfinților de către Biserica Ortodoxă Bulgară, dar ea este o prezență vie în mentalul colectiv al ortodocșilor din acel spațiu, fie ei bulgari sau români; Maica Teofana este o prezență înălțătoare în evlavia populară. Sinodul Bisericii Ortodoxe Române a canonizat-o în data de 21 mai 2022, de Sărbătoarea Sfinților Împărați Constantin și Elena, un act absolut firesc și necesar, mai ales pentru vremurile tulburi pe care le trăim. ■

Modernitatea capodoperei cantemiriene

Mircea Coloșenco | București, România |

Tricentenar Cantemir: 300 de ani de la moartea principelui Dimitrie Cantemir (26 octombrie 1673 - 21 august 1723)

1. Dimitrie Cantemir este o figură carismatică a istoriei noastre naționale, cu o viață dramatică și o operă savantă, care poartă emblema cumpenei de veacuri în care a trăit. A contribuit totodată, în plan universal, la realizarea echilibrului între Orient și Occident.

Era fiul lui Constantin Cantemir – domn al Țării Moldovei (1685-1693) și al Anei Bantăș, frate de domn al Țării Moldovei – Antioh Cantemir (1695-1700, 1705-1707), și el, la rândul său, domn al aceluiași principat în două rânduri (1693 și 1710-1711). După ultima domnie, s-a stabilit în Rusia, ținut în mari onoruri de țarul Petru I, modernizatorul imperiului slav de răsărit.

Studiile le-a început la Iași (1679-1688) cu Ieremia Cacavela, călugăr grec, dascăl de gramatică, retorică și filozofie, știutor de elină, ebraică, latină, italiană, dar și al tainelor Sfintei Scripturi. Apoi, ca ostatic la Istanbul în locul fratelui, în timpul domniei tatălui său (1688-1693), își desăvârșește studiile la Academia Patriarhiei Ortodoxe din Fanar, luând cunoștință cu civilizațiile persană, arabă și turcă.

Își întemeiază propria familie, căsătorindu-se cu Casandra (1699), fiica răposatului domn valah Șerban Cantacuzino (1678-1688), prieten cu Cantemireștii, unchi al lui Constantin Brâncoveanu, ce i-a devenit urmaș la domnie (1688-1714). Cu Casandra a avut mai mulți copii: Maria (1700-1757), Smaragda (1701-1720), Matei (1703-1771), Constantin (1705-1747), Șerban (1706-1780) și Antioh (1708-1744). Casandra moare la 11 mai 1713, în Rusia, iar Dimitrie Cantemir se recăsătorește în 1719 cu prințesa de origine rusă Anastasia Trubețkoi, cu care a avut o fiică, Smaragda-Ecaterina.

Dintre copiii săi, cel care va dovedi o anume valoare creatoare este Antioh, fost ofițer într-un regiment de gardă, apoi ambasador al Rusiei la Londra și Paris, unde a dus o viață selectă, cu preocupări literar-filosofice, fiind autorul a zece satire scrise în limba rusă.

2. Considerăm necesară o privire retrospectiv-selectivă asupra celor cincizeci de ani de viață ai lui Dimitrie Cantemir.

Chiar în anul nașterii sale se tipărește la Kiev *Psaltirea în versuri* a mitropolitului Dosoftei al Țării Moldovei, prima operă versificată în limba română, iar sinodul de la Iernut al bisericii reformate condamnă cartezianismul. În anul următor bisericile românești din Transilvania intră sub jurisdicția episcopatului calvin. Miron Costin dă la prescriș, în Iași, letopisețul său (1675). Spătarul Nicolae Milescu, zis Cârnel, face o călătorie în China, în calitate de trimis al țarului Rusiei (1675-1678), întocmind ulterior raportul oficial, precum și două lucrări: călătoria propriu-zisă și descrierea Chinei. Este introdusă limba română în bisericile ortodoxe din principatele române. Asediul Vienei (1683). Miron Costin scrie capodopera sa *De neamul moldovenilor, din ce țară au ieșit strămoșii lor* (1685). Domnia lui Șerban Cantacuzino în Țara Românească (1678-1688). Schimbări de domni în Țara Moldovei: Gheorghe Duca (1678-1683), Ștefan Petriceicu (1683-1684), Dumitrașcu Cantacuzino (1684-1685), Constantin Cantemir (1685-1693). Principele

Transilvaniei este silit să accepte protecția Imperiului Habsburgic (1688). Se termină tipărirea *Bibliei* în limba română (1688). Moare Șerban Cantacuzino, prietenul Cantemireștilor (1688) și începe domnia nepotului acestuia Constantin Brâncoveanu în Țara Românească (1688-1714). Campania lui Ioan Sobieski, regele Poloniei, în Moldova; decapitarea lui Miron și Velișco Costin din porunca lui Constantin Cantemir; *Diploma leopoldină* prin care Principatul Transilvaniei este subordonat direct împăratului Habsburgic și recunoașterea de drepturi politice numai pentru trei națiuni – sași, secui, maghiari (1691). Academia de la „Sfântul Sava” din București (1694-1695). Acceptarea unirii cu Roma a bisericii ortodoxe din Transilvania (1695). Apare la Iași *Divanul sau gâlceava înțeleptului cu lumea*, de Dimitrie Cantemir (1698). Stolnicul Constantin Cantacuzino publică la Veneția prima hartă a Țării Românești și lucrează la întâia istorie a tuturor românilor concepută în spirit modern; reforma fiscală a lui Antioh Cantemir în Moldova; Antim Ivireanul scoate la Snagov *Floarea darurilor* (1700). Dimitrie Cantemir scrie *Istorie ieroglifică* (1704-1705). A doua domnie a lui Dimitrie Cantemir în Moldova (1710-1711). Bătălia de la Stănilești; începutul domniilor fanariote în Moldova (1711). Dimitrie Cantemir este ales membru al Academiei din Berlin, cel dintâi român membru al unei academii de științe; conflictul lui Constantin Brâncoveanu cu boierii Cantacuzini, mazilirea și decapitarea acestuia (1714). Dimitrie Cantemir scrie *Incrementa atque decrementa Aulae Othomanicae* (1716), cea mai cunoscută operă științifică a sa și a culturii române vechi, tradusă în engleză (1745, 1756), franceză (1743) și germană (1745). În același an, termină *Descriptio antiqui et hodierni status Moldaviae* însoțită de o hartă, carte apărută în versiune germană (1769, 1771) și rusă (1789). Un an mai târziu, scrie *Vita Constantini Cantemyrii, cognomento senis, Moldaviae principis*, întâia biografie istorică datorată unui român, și începe *Hronicul vechimei a romano-moldovlahilor*, sinteză de istorie a tuturor românilor, folosind 150 de izvoare (1717). Este instaurată domnia fanariotă în Țara Românească (1716). Banatul și Oltenia trec sub stăpânire habsburgică (1718). Dimitrie Cantemir se mută la Petersburg și este numit membru al Senatului rus și consilier intim al țarului Petru I (1721). Participă la campania rusă în Caucaz, se îmbolnăvește și se întoarce la Petersburg (1722).

3. *Istoria ieroglifică*, lucrare literară satirico-politică de dimensiunile și compoziția unui roman, cu personaje din lumea animală, este o alegorie cu caracter istoric și autobiografic scrisă în cursul a doi-trei ani, între 1703-1705. Cei ce s-au ocupat de datarea lucrării (N. Iorga, I. Minea, P.P. Panaitescu, C. Măciucă, Manuela Tănăsescu, Nicolae Stoicescu, Dragoș Moldoveanu ș.a.), dar și de exegeza ei, o mai numesc eseu filosofic, manual politic și social. Cu ea „se pun bazele tuturor genurilor literare” (G. Nițu).

Titlul ei original, după manuscrisul olograf, este pilduitor: *Istoria ieroglifică în douăsprezece părți împărțită cu 70 de sentenții frumos împodobită, la începătura de scară a numerelor dezvoltătoare, iar la sfârșit cu a numerelor streine tâlcuitoare*, iar punctul de plecare poate să fie *Roman de Renart*, fie *Istoria secretă* a lui Procopios din Cesareea, fie *Etiopicele* lui Heliodor (în cazul acestuia din urmă, în fondul Bibliotecii Academiei Române se păstrează nouă manuscrise fără numele traducătorilor, datând din secolul al XVIII-lea, altele patru din secolul al XIX-lea, unica tipărire fiind din anul 1970).

Prin scrierea *Istoriei ieroglifice*, Dimitrie Cantemir a urmărit patru scopuri: dezvoltarea faptelor caselor domnești și boierești ale vremii, deprinderea stilului retoric, îmbogățirea limbii și a fondului gnomic românesc cu „sentenții”.

Opera sa a rămas în manuscris până la 1883, din cauză că, pe lângă demascarea intrigilor și fărădelegilor domnești și boierești țesute în jurul perechii de familii Cantemir-Brâncoveanu, ea conține atacuri vitriolante la adresa conducătorilor Imperiului Otoman. Dar, ca și în cazul epopeii eroi-comice *Țiganiada* a lui Ioan Budai-Deleanu, care a așteptat trei sferturi de veac intrarea în lume (parțial, și peste un secol, integral), conțând ca performanță cu titlu de inventar, la fel *Istoria ieroglifică* și-a făcut drumul în lumea intelectuală la aproape două secole de la scrierea ei. De altfel, manuscrisul a fost dăruit arhivelor moscovite de o rudă a mamei lui Dimitrie Cantemir, la 1783. În aproape 100 de ani, în 1878, Academia Română l-a delegat pe Grigore Tocilescu la Moscova pentru a copia manuscrisul (41 de coli a câte 16 pagini, respectiv 633 de pagini) în vederea editării lui (1883). Întâia ediție științifică, datorată lui P.P. Panaitescu și I. Verdeș (1965), a fost urmată de o alta, prefațată de Virgil Cândea, cu studiu introductiv și aparat critic de Nicolae Stoicescu, iar textul stabilit de Stela Toma (1973). Între acestea s-au aplicat

Sigiliul principelui Dimitrie Cantemir (1722)

asupra textului în ediții fără aură științifică Emil Grigoraș (1926) și I. Vartician (1957).

Edițiile acestea ale *Istoriei ieroglifice*, oricât de științifice ar fi, „păcătuiesc” în ultimă instanță de lipsa de aderență la marele public.

În fond, subiectul „istoriei” cantemiriene este de o savoare aparte. Cuprinsul ei a fost povestit și răspovestit (în rezumat) de N. Iorga, I. Minea, G. Pascu, P.P. Panaitescu ș.a.

Lucrarea debutează cu prezentarea adunării boierimii moldo-valahe dintr-un sat de lângă Adrianopol, în 1703, pentru alegerea unui nou domn al Moldovei, cu care prilej sunt prezentați principalii artizani ai narațiunii și care țin discursuri, poartă discuții, țin intrigi. Așa facem cunoștință cu Struțocămila (Mihai Racoviță), susținută de Corb (Constantin Brâncoveanu) și jigănie (boierii moldoveni) împotriva Inorogului (Dimitrie Cantemir). Apar în scenă Șoimul (Toma Cantacuzino), Hamleonul (Scarlat Rosetti), precum și alte asemenea personaje, dezvăluite pe rând de „scara” operei: *Leul* – partea moldovenească, *Vulturul* – partea muntenească, *Pardosul* – Iordachi vornicul, *Ursul* – Vasile vornicul, *Lupul* – Bogdan hatmanul, *Brehancea* – Constantin Stolnicul ș.a.m.d. În afară de numele de mamifere și păsări, Dimitrie Cantemir introduce, în cursul povestirii sale cu tâlc, expresii artistice proprii: *părintele planetelor* – Soarele, *căpuși pline de sânge* – punji pline de bani, *vulturul ceresc* – Dumnezeu tatăl, *taurul ceresc* – Dumnezeu fiul, *lut galbăn* – aur, galbeni ș.a.m.d.

Fără această „scară a numerelor și cuvintelor ieroglificești tâlcuitoare”, cartea lui Dimitrie Cantemir ar rămâne în limitele unor enigme greu de deslușit. Concomitent, trebuie invocat și faptul că, în pragul noului mileniu, la aproape trei secole de la scrierea *Istoriei ieroglifice*, aceasta ar rămâne doar o scriere de referință pentru inițiați, dacă încercarea de modernizare a limbajului – așa cum, în alte țări, s-a procedat cu opere la fel de prețioase pentru culturile naționale respective – nu ar fi îndreptățită. Orice imputație în acest sens cade în ridicol. În fond, nu este alterat conținutul. Dimpotrivă, este evidențiat prin aducerea în contemporaneitate cu mijloacele lingvistice la nivelul uzului limbii române moderne, păstrându-i-se volubilitatea, fluenta și bogăția de imagini într-o altă croială, din același material.

Încercarea editării *Istoriei ieroglifice* prin modernizarea expresiei lingvistice constituie un pionierat românesc, în acest sens, al unui text clasat ca fiind al literaturii naționale vechi și cu circulație restrânsă printre specialiștii în domeniu.

4. În ceea ce privește simbolistica lui Dimitrie Cantemir, decodificarea ei ne ajută, în plus față de acele supoziții spuse deja de cercetătorii operei în cauză și confirmate ca atare, la o lărgire a imaginii spiritualității orientale în lumea noastră europeană.

Astfel, cele două componente ale națiunii române (românității), pe de o parte, *valahii* („Pasire – tot niamul muntenească”), și, pe de alta, *moldovenii* („Jiganie – tot niamul moldovenească”), prezintă entități deosebite comportamental, în fruntea lor fiind *Vulturul* și respectiv *Leul*, dar unitare în esență.

Păsările erau considerate mesageri ai zeilor, iar aripile lor manifestări ale puterii spiritului. Zborul extatic al ascensiunii în spirit l-au primit Pitagora sau Mahomed în somn. Păsările sunt îngerii, iar limba lor e solară. Dar ușurința păsărilor în a se deplasa în univers are adesea un aspect negativ, fiind instabile, lipsite de coerență și metodă, simbolizând haosul atunci când își distrug cuibul și prevestind dezordine în comunitate. Aceasta, credem noi, este și motivația pentru care Dimitrie Cantemir a atribuit valahilor calitatea de păsări.

Animalele, în schimb, sunt arhetipul straturilor profunde ale instinctului și inconștientului, simboluri ale energiilor cosmice, precum sunt semnele zodiacale având legături cu cele trei niveluri ale universului: infern, pământ și cer.

Eroii români nu sunt uitați în Basarabia

Ion Domenco | Cantemir, Republica Moldova |

În ultimii ani, în tot mai multe localități din Republica Moldova sunt restaurate sau amenajate cimitire, parcele ale eroilor români, căzuți pe câmpul de luptă în cel de-Al Doilea Război Mondial, pentru eliberarea Basarabiei de sub ocupația sovietică, aceste obiective fiind inaugurate, în mod festiv, cu diferite ocazii.

Un astfel de eveniment s-a petrecut în data de 24 octombrie 2022, cu prilejul Zilei Armatei Române, în cimitirul satului Tomai, raionul Leova, unde a avut loc o ceremonie de comemorare a ostașilor și de sfințire a Parcelei Eroilor Armatei Române.

Evenimentul a fost organizat de Ambasada României în Republica Moldova și a făcut parte din manifestările dedicate Zilei Armatei Române, fiind oficiat de un sobor de preoți din cadrul Episcopiei Basarabiei de Sud, condus de Preasfințitul Veniamin, Episcopul Basarabiei de Sud. După ce a oficiat slujba de pomenire, Episcopul a declarat că „în perioada sovietică eroii români care și-au dat viața pentru salvarea Basarabiei au fost disprețuiți, iar mormintele lor profanate. Mai ales în contextul războiului din Ucraina, vedem ce înseamnă să fii eliberat de «frații» de la răsărit, care de fapt nu eliberează, ci ocupă în mod barbar, cu forțe militare, făcând uz de tot ceea ce pot pentru a-și pune la îndeplinire planul lor. În acest context, ne rugăm să înceteze războiul Rusiei împotriva Ucrainei, să fie pace în lumea în care trăim, iar oamenii să conștientizeze ce înseamnă libertatea, democrația, valori pentru care eroii au murit”.

Reprezentantul Ambasadei României la Chișinău, dl Adrian Sîrbu, ministru plenipotențiar,

s-a referit la sacrificiul României în cel de-Al Doilea Război Mondial, în care au fost răniți și au murit aproape un milion de soldați, România fiind printre primele șapte țări cu cele mai multe victime. Oficialul s-a referit totodată la războiul din Ucraina, menționând în acest sens sprijinul oferit de România atât Republicii Moldova, cât și Ucrainei, pentru a face față numeroaselor crize cauzate de conflictul sângeros. „Oamenii care văd războiul nu doar inevitabil, ci și util, dezirabil, acești oameni sunt îngrozitori în perversitatea lor morală”. După mai bine de o sută de ani, spusele lui Tolstoi descriu perfect actuala conducere militaristă de la Moscova și tendințele sale imperialiste. În acest context, marcat de agresiunea Rusiei împotriva Ucrainei, dar și de o serie de crize majore potențate de acest conflict și care afectează atât Ucraina, cât și Republica Moldova, România sprijină ambele state în mod activ pentru depășirea și atenuarea efectelor acestor crize. În plus, acordă autorităților de la Chișinău și Kiev întreaga susținere pentru implementarea reformelor necesare în procesul de integrare europeană”, a spus Adrian Sîrbu.

La eveniment a participat și deputatul Oleg Canațui, originar din satul Tomai, raionul Leova: „Azi, ca niciodată, percepem valoarea reală a cuvântului pace, unica forță care trebuie să conducă această lume”, a menționat oficialul. Potrivit lui Sergiu Plop, secretar de stat în cadrul Ministerului Apărării Republicii Moldova, „evenimentele politice și geopolitice care au loc azi în lume și în special în regiune, constituie un prilej de a analiza în ce măsură lecțiile conflagrației de acum un secol au fost însușite. Activitatea de astăzi este un examen de conștiință prin care înțelegem sarcina pe care o avem în consolidarea sentimentului de onoare și cinste pentru înaintașii noștri. Provocările contextului actual ne-au pus la încercare pe noi, cei de origini comune, să fim mai solidari și să avem o disponibilitate de a coopera mai intens pentru a atinge obiectivele prioritare pentru statele noastre, să ne hotărâm propriul destin”.

Fosta profesoară de istorie, Elena Emilianovna, locuitoare din Tomai, în vârstă de 80 de ani, spune că crucile de pe gropile comune în care au

fost înhumați cei 60 de eroi s-au păstrat și în perioada sovietică, spre deosebire de ce s-a întâmplat în alte cimitire ale eroilor români, însă despre ei nu s-a putut vorbi decât după anii 1990. În prezent, au mai rămas în viață doar trei veterani care au luptat în Armata Română, cu vârste cuprinse între 100 și 103 ani, a menționat președintele Asociației Republicane a Veteranilor de Război ai Armatei Române din Republica Moldova, Mihai Postovan: „Au avut o soartă foarte grea acești veterani. Ei, ca cetățeni ai României Mari, au luptat pentru țară, credință și neam. Când s-au întors de la război, au revenit în altă țară, au fost mulți ani ignorați, chiar până în prezent, până când s-a schimbat puterea la noi, sub Lucinschi și Voronin. Nu erau menționați și rămânneau fără medalii, pe când veteranii armatei sovietice primeau medalii la fiecare an jubiliar, li se dădeau premii”.

Pe teritoriul actual al Republicii Moldova au existat în jur de 300 de cimitire în care au fost îngropați eroii Armatei Române. Acestea au avut o soartă tragică, o mare parte a fost distrusă în perioada sovietică, ca parte a politicii de ștergere a memoriei istorice a românilor. Până acum, cu sprijinul României, au fost reabilitate peste 40 de cimitire ale eroilor.

În data de 24 octombrie 2009, a fost inaugurată o Parcelă a Eroilor Români și în comuna Cania, raionul Cantemir, unde au fost îngropați circa 1.000 de ostași români. Preotul paroh al bisericii „Toți Sfinții Români” din Cania, Vasile Burduja, își amintește că „parcela veche a fost amenajată în cadrul cimitirului civil situat între satele Iepureni și Cania – în toamna anului 1941, de către Divizia de Gardă. Avea formă trapezoidală, împrejmuțată cu gard de scândură și cuprindea patru gropi comune, dintre care una mare (cu 904 eroi) cu lungimea de 17,70 metri și alte trei mai mici, cu ostași neidentificați, deshumați de pe câmp și reînhumați aici. Soldații înhumați aici luptaseră în regimentele: 11 și 12 Dorobanți, 30 Artilerie, 2 Gardă și 6 Mihai Viteazul. Prin acest gest s-a dat dovada neuitării eroilor, s-a dat exemplu de cinstit și îndemn către toți românii, s-a sădit sentimentul de jertfă și cinstit și tinerii generații”. Finanțate de Oficiul Național pentru Cultul Eroilor din România, prin Consiliul Raional Cantemir și Parohia Ortodoxă Română „Toți Sfinții Români” din Cania, cele două obiective – Parcela de Onoare și Troița din Dealul Epureni –

se înscriu în șirul celor realizate, între anii 2005 și 2008, la Țiganca, Micleușeni, Neculăieuca, Vărvăreuca, Feștelița și altele din Republica Moldova, unde sunt înhumați osemintele militarilor români din perioada celui de-Al Doilea Război Mondial și unde, cu diferite ocazii, au loc manifestări de comemorare a militarilor români căzuți pentru reîntregirea neamului, credință și libertate.

De menționat faptul că, în data de 29 aprilie 2022, și în satul Baimaclia, raionul Căușeni, a fost inaugurată Parcela de Onoare închinată celor patru ostași ai Armatei Române căzuți în luptă în cel de-Al Doilea Război Mondial. Este vorba de militari din subunitățile care au eliberat localitățile basarabene în perioada 19-20 iulie 1941, în dispozitivul de luptă angajat în zona satului Baimaclia – Regimentul 67 Infanterie, ai cărui combatanți s-au remarcat prin „curaj și spirit de sacrificiu dovedit pe câmpul de luptă”, după cum este consemnat într-o notă informativă referitoare la faptele de arme ale militarilor români. Patru dintre aceștia, în frunte cu locotenentul *post-mortem* Nicolae Mihalache, decorat cu Ordinul „Coroana României” cu spade și panglică de Virtute Militară, au murit în aceste încleștări, fiind înhumați în cimitirul civil al satului Baimaclia. În anul 1943, Așezământul Național „Regina Maria” pentru Cultul Eroilor, împreună cu autoritățile locale, au marcat mormintele acestora cu patru cruci din beton. În primăvara anului 1944, când acțiunile militare s-au mutat la vest de Prut, unitățile armatei sovietice au dezafectat mormintele eroilor români. 77 de ani mai târziu, parcela a fost restaurată, prin efortul financiar al Oficiului Național pentru Cultul Eroilor. ■

Frăția, ca și lumina, nu rămâne ascunsă

Întâlnirile de ultimă oră dintre liderii României și ai Republicii Moldova, discursurile consistente și consecvente ale deputaților români în Parlamentul European, declarațiile pragmatice, pline de optimism, de dragoste, ale acestora pentru românii din Basarabia mi-au răscolit sufletul, mi-au răvășit amintirile plăcute despre întâlnirile pe care, cu diverse ocazii, le-am avut cu frații de peste Prut.

Îmi amintesc cu plăcere de întâlnirea la Filipeni, raionul Leova, de acum câțiva ani, cu oameni de cultură din satul Lipovăț, județul Vaslui, în cadrul proiectului comun „Cultură fără frontiere”. Am legat atunci, spontan, o prietenie cu Dorin Pânzaru, învățător din Lipovăț, dar și om de cultură, cu un suflet deosebit, ziarist și poet talentat. Am stat atunci îndelung de vorbă cu domnia-sa, având ambii impresia că ne cunoaștem de o viață, doar că, pur și simplu, am fost nevoiți să stăm departe unul de altul o perioadă de vreme.

„Am venit în raionul Leova cu acest proiect – îmi spunea Dorin Pânzaru – trebuie să recunosc, cu o teamă de necunoscut, dar și cu o mie de speranțe că obiectivul nostru, acela de a lega punți sufletești de colaborare între cele două comunități va fi îndeplinit până la capăt și că le vom duce fraților din Basarabia speranța de mai bine, de mai frumos. Cea mai ciudată senzație, pe care o simți o singură dată în viață, a fost la trecerea frontierei când, deși controlul se făcea în limba română, eram totuși într-o «țară străină»: Republica Moldova. N-am știut ce să-i răspund fetiței mele de 8 ani (pe atunci), când m-a întrebat uimită: «Tată, dar aici se vorbește românește! De ce spui că mergem într-o țară străină?!».

Niciodată n-o să-i pot răspunde! Am mers cu acea întrebare, cu acel gol în suflet multă vreme. Dar mi l-au umplut basarabienii cu ospitalitatea și zâmbetul lor, cu sufletul lor larg deschis, ce se simte în vorbă și în purtare, îl sesizezi și în cel mai mic fir de iarbă, la orice pas. Pământurile!... Da, pământurile acelea mănoase, pentru care s-au bătut atâția împărați, pe care «Cu cetăți de piatră/ Ștefan le-a păzit», se întindeau domol, așteptând, parcă, zâmbetul țaranului în diminețile înrourate și sufletul împăcat în fapt de seară...

Satul Filipeni de prin părțile Leovei! Așezat undeva, departe, unde s-au păstrat îndeletnici-

rile populare, spiritul tradițional. Parcă se mai auzeau tropotele copitelor cailor lui Ștefan care zbură din cuibul său de vulturi de la Suceava să alunge trufia păgânismului. Bucatele?! Ce bucate!... Pâinea lui Dumnezeu! Vinul? Mai dulce și mai gustos n-am gustat nicăieri! Și faimoasa școală din sat, unde am simțit cu adevărat că este unul din pilonii de rezistență ce au reușit să păstreze graiul românesc, tradițiile, datinile străbune. Și copiii, împreună cu ai lor dascăli, în fața cărora mă închin cu pioșenie, pentru dragostea de profesie, au lăsat o parte din sufletele lor peste tot prin sălile de clase, pe pereți, pe holuri.

Ciudat... sau poate nu? Ne simțeam acasă! Nu știu de ce, nici acum nu realizez, nimeni nu-mi poate da un răspuns. Poate asemănarea locurilor ne făcea să simțim așa, poate sufletele calde ale oamenilor, poate graiul dulce în care «pâinea» era pâine; «frunza» era frunză; «Eminescu» era Eminescu – cuvinte înțelese din inimă, fără sprijinul vreunui traducător. Poate că pașii destinului nu mă vor mai purta prin acele locuri, poate că Prutul (nu dea Domnul!) va mai fi, fără să știe, apa despărțirii noastre, dar un lucru este sigur: jumătate din inima mea a rămas acolo, pe acele meleaguri îmbibate de sudoarea frunții țaranului, de mustul amar al nucilor, de vioara tristă ce va cânta veșnica Doină a apelor...

Mă întrebam: «De ce atâția nuci, de ce atâta busuioc, dar și pelin prin toată Basarabia?». Știam că e un cod secret. Am încercat să-l descifrez. Poate că amărăciunea frunzei de nuc, a pelinului, cele două firicele magice de busuioc, sunt gustul robiei, arătat nouă, celor veniți de peste Prut, ca să înțelegem cât de scump este cuvântul «acasă». Am și acum în fața ochilor două versuri pe care le-am văzut scrise în școala Filipeni: «Atât mi-e de-ajuns pentru trai: O țară, o casă, un grai!». Două versuri în care acei oameni, moldovenii mei, au concentrat toată esența verbului «a fi» pe acest pământ. Și ce e mai scump pentru un român decât țara, casa, graiul? Țara pentru care mulți au murit la datorie; casa în care omenia este regină, graiul în care am învățat să ne spunem rugăciunea la cina cea de taină, când Irozii și Pilații lumii au pus la cale răstignirea unui neam, au dus în Siberii de gheață sute și mii de basarabeni!...

Priveam trecătorii care se uitau cu atenție la noi. Mă întrebau de unde sunt, cu oarecare curiozitate. Vedeam cum le străluceau ochii de bucurie, ca două flăcări divine ce se aprind de Înviere, la auzul răspunsului: «Din România!». Deodată simțeam cum acele licăriri păleau și cum glasurile li se stingeau spunând: «Ce bine-i de voi! Poate o fi și pentru noi mai bine!». Și se duceau domol, cumiți în drumul lor, cu ochii în pământ, ca apa tristă a Nistrului. Da, Nistrul care ascunde în undele lui mute atâta zbulucium, dar și obuze, cartușe, speranțe, umbre, încleștare. Parcă îmi sună în urechi versurile lui Mihai Eminescu: *De la Nistru pân-la Tisa/ Tot românul plânsu-mi-s-a...*

Am aflat aici și frumoasa legendă a satului Filipeni, atestat documentar în data de 17 iulie 1757. Iar în ziua de 3 iunie 1907, a început construirea bisericii ortodoxe din localitate cu hramul Sfinților Constantin și Elena. După cum se transmite vorba din generație în generație, lucrările la sfântul locaș au demarat când satul avea doar 400 de locuitori. Biserica a fost construită de oamenii de aici din cărămida care se fabrica în acel moment în sat și din piatră adusă cu boii înhămați la căruțe de la cariera din vecinătate, numită Lupa. Povestea e simplă: pe timpuri, între Moldova din dreapta Prutului și cea din stânga, numită Basarabia, exista un pod peste râu și era trecere liberă. Construcția aceluia pod s-a făcut nu departe de localitatea Leova. Se mai spune că în Moldova de dincolo de Prut trăia un boier pe care îl chema Filip, el fiind stăpânul pământului pe care e astăzi ridicat satul Filipeni.

Acel boier aducea în fiecare zi oameni la lucru și seara trebuia să-i ducă acasă. Îi venea foarte greu, dar Filip, fiind un om bun și înțelept, pentru a găsi o soluție pentru această situație, a înălțat pe aceste meleaguri câteva căsuțe în care să locuiască lucrătorii. Datorită faptului că el ținea la lucrătorii săi, oamenii spuneau cu mândrie: «Mă duc la lucru, la Filip». După moartea lui, casele s-au înmulțit, iar localnicii i-au dat locului denumirea Filipeni, în memoria bunului și înțeleptului lor stăpân.

Aceeași plăcută senzație am avut și în alte sate pe care le-am vizitat – continua Pânzaru – rămase semețe în fața istoriei de neclintit, asemenea voievozilor care le-au păzit porțile. Parcă fiecare ungher încerca să-mi atragă atenția și să-mi spună despre cutare bătălie, despre mândria că a fost atins de copitele calului domnitorului cutare, fiecare crenel vroia să-mi povestească poate câți arcași moldoveni a apărut de săgețile

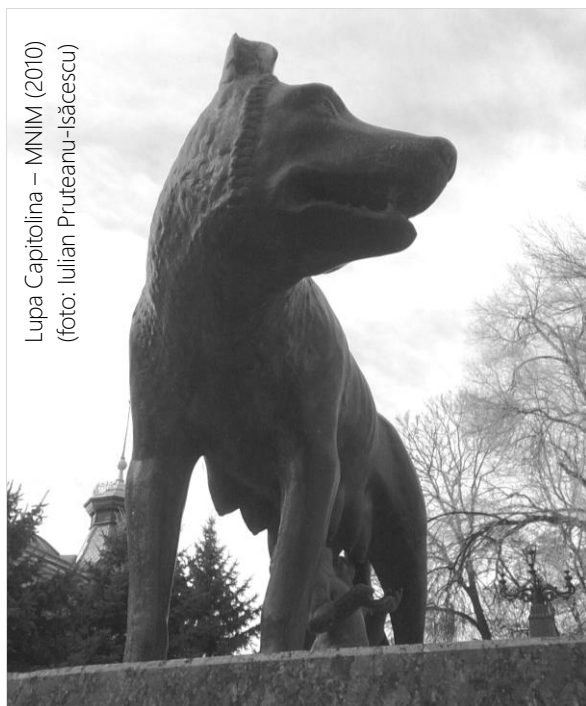
otrăvite ale vitregiilor vremurilor. Și oamenii... Ce oameni! Oamenii aceștia erau parcă glasul Cătății de scaun a lui Ștefan, spiritul ei. Parcă toate sufletele trecute în lumea celor drepti și care au scris istoria pe acele meleaguri, se îngrămădeau pe buzele lor, să le ascultăm. Și Prutul... Parcă nici nu vroia să mai curgă, parcă nu mai vroia, cu apa lui, să despartă inimi ce bat la fel. Mi s-a părut că zăream în undele lui timide și rușinate vinovăția oamenilor, pe care și-o asumase, s-o ascundă în adâncuri și s-o poarte de la izvor la vărsare, ca pe un drum al crucii, osândit de Irozii și Pilații lumii la veșnică Golgotă... Am mai auzit și pe aici replici cum că ideea Unirii ar fi una depășită, contravine nu știu căror acte normative etc. Și mă gândesc: dacă această idee este una depășită, de ce nu au renunțat la ea, să zicem, nemții? Sau ei nu sunt parte a Europei, nu cad sub incidența Tratatului de la Helsinki? Ori nu vor binele Europei?..."

Tăcu Dorin Pânzaru, tăceam amândoi. Cugețam asupra celor mărturisite de el și m-am oprit, involuntar, asupra gândului că nimeni, niciodată, nu ne va mai putea desparte. Dar pentru aceasta, este neapărat, urgent, nevoie de purces la treabă, de făcut punți și poduri de piatră peste Prut, de stabilit relații economice, pragmatice între cele două maluri. Nu mai avem ce aștepta, este problema noastră și nouă ne revine responsabilitatea s-o soluționăm. Să urmăim cu consecvență cursul spre aderare la Uniunea Europeană, promovat cu hotărâre, cu perseverență de actuala guvernare de la Chișinău.

Mi-am amintit atunci de mărturisirile ex-cancelarului german, Angela Merkel, care a declarat într-un interviu că „s-a gândit de multe ori să fugă din fosta Germanie comunistă”, dar că a renunțat pentru că nu a dorit să-și părăsească familia și prietenii. Merkel avea veri și mătuși din partea mamei care trăiau în fosta Germanie de Vest, cu care, însă, nu avea voie să se întâlnească, să vorbească! Iată, însă, că istoria a demonstrat încă o dată că un popor nu poate fi tăiat – la dorința sau porunca cuiva! – în două; mai devreme sau mai târziu, lucrurile vor reveni la normal, căci, vine vorba, sângele apă nu se face. Vă mai amintiți versurile cântecului „Dorul Basarabiei”? : *Să urc Carpații pe culme/ Ca să-mi strig frații pe nume/ Să le spun, cântând în horă:/ Basarabia vi-i soră!/ N-o lăsați pradă la unii/ Că plâng în pământ străbunii!* ■

La Chișinău. Bucuria regăsirii în aceeași limbă

Ion Onuc Nemeș | Sibiu, România |

Lupa Capitolina – MNIM (2010)
(foto: Iulian Pruteanu-Ișăcescu)

Într-o excursie pe care am făcut-o în anul 1981 în Uniunea Sovietică, trenul a oprit noaptea în gara din Chișinău. Nu aveam dreptul să coborâm din vagoane. Două femei de serviciu, care se ocupau de curățenia pe peron, s-au apropiat timide de vagon, asigurându-se că nu le vede nimeni, și ne-au întrebat în mare taină dacă suntem din România, și ne-au spus că le este frică, dar și dor să vorbească cu cineva din Țară, pentru că ei nu au voie să vorbească în limba română. Propaganda sovietică definea România drept o țară imperialistă, prin urmare trebuia interzisă și limba română. Ostilitate totală față de limba română!

După nouă ani, la dezvelirea statuii Lupa Capitolina în fața Muzeului de Arheologie și Istorie a Republicii Moldova (1990), am fost invitați în sala de festivități a Academiei de Științe. În contextul acela, Ion Ungureanu, Ministrul Culturii, ne-a vorbit, printre altele, despre felul în care s-a făcut trecerea de la alfabetul chirilic la alfabetul latin. Contextul era potrivit. Și atunci s-a recurs la o stratagemă pe cât de simplă, pe atât de eficientă și inteligentă.

— Ne-am dus în școli – spune ministrul – și i-am întrebat pe copii.

— Copii, vă place franceza?

— Ne place, ne-au răspuns imediat, ca o eliberare.

— Ei, dacă vă place, de mâine vom scrie cu litere franțuzești! Și, din ziua următoare, s-a trecut la alfabetul latin. Probă de inteligență și de rafinată diplomație!

Pentru redactarea Declarației de Independență a Republicii Moldova câțiva scriitori moldoveni s-au dus în Letonia, la Riga, fosta republică unională, care avea în tipografii și caractere latine.

Izgonită în „siberii de gheață”, dezțărâtă, limba română se întorcea timidă Acasă. Drumul întoarcerii a fost plin de obstacole, de primejdii. Chiar o parte din forumul științific al Instituției care găzduia sesiunea de comunicări – Academia de Științe – continua să susțină (probă a absurdului!) că există o limbă moldovenească distinctă de limba română. Și au dus absurdul până la marginile sale, editând dicționarele moldovenească-român și român-moldovenească! Și o altă culme a absurdului: o delegație de scriitori din R.S.S. Moldovenească a venit la marele scriitor Mihail Sadoveanu să-i ceară acordul cu privire la traducerea romanelor sale în limba moldovenească! Iritat la culme, marele scriitor le-a spus: „O limbă mai moldovenească decât aceasta în care vă vorbesc și în care scriu nu există. Asta e una singură, e limba română. Cum să traduci din română în română?!”

Tot scriitorii au fost aceia care au îndreptat lucrurile, cu stăruință, cu diplomație. Ei, care au fost în fruntea procesului de redeșteptare națională, au ridicat la Chișinău un templu-adăpost cu putere de simbol – Casa Limbii Române. Au adus Limba Română Acasă.

Și depun mărturie că, vreme de trei decenii, de când merg în Republica Moldova, am văzut procesul acesta de recuperare a limbii în scrisul ei latin. Cetățenii Republicii Moldova o vorbesc curat, cu drag, cu dragul și bucuria întoarcerii Acasă a cuiva drag. ■

„Cărțile pe care le-am citit, cărțile care m-au scris” – scriitorul Emilian Galaicu-Păun la Iași

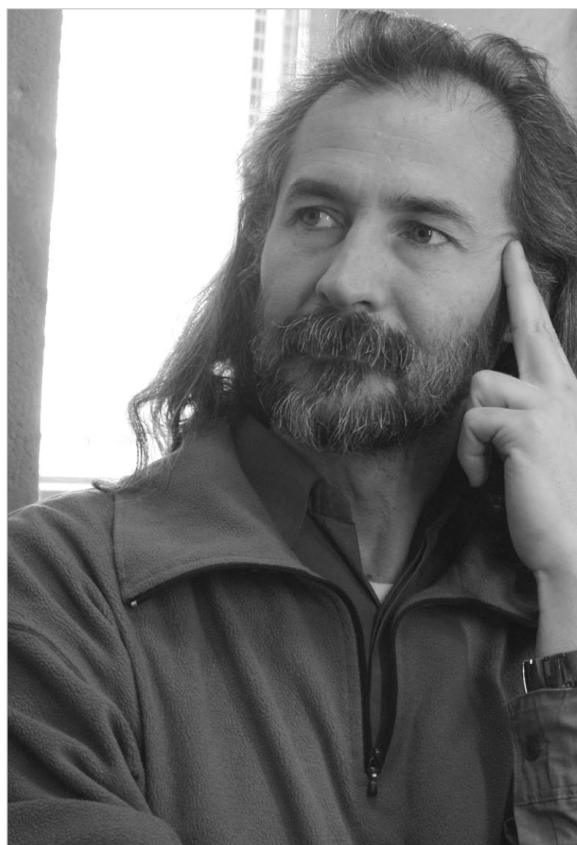
Eleonora Eni | Iași, România |

Joi, 15 iunie 2023, de la ora 15:00, la Muzeul „Mihai Eminescu” din Parcul Copou a avut loc întâlnirea cu poetul, prozatorul, eseistul și traducătorul Emilian Galaicu-Păun.

Dialogul cultural a vizat relevarea coordonatelor artistice ale volumului de poeme *sanG d'encre* (Cartier, 2020), ale romanului *Țesut viu. 10 x 10* (Cartier, 2011, 2014), ale eseului *Cărțile pe care le-am citit, cărțile care m-au scris* (Juni-mea, 2020), dar și complexitatea transferului cultural, realizat prin seria de traduceri din Michel Pastoureau. Publicul a fost martorul lecturii unor fragmente din romanul în lucru al scriitorului, dar și al unui recital din poemele sale reprezentative.

Emilian Galaicu-Păun (n. 22 iunie 1964) este absolvent al Facultății de Litere a Universității de Stat din Chișinău (1986), doctor în filologie din 1989. Este membru al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (1990) și din România (1998), membru al PEN Club. Este redactor pentru Basarabia al revistei „Vatra” (Târgu Mureș), redactor-șef al Editurii Cartier, autor-prezentator al emisiunii *Carte la pachet* de la Radio Europa Liberă, fiind o prezență activă la diverse activități artistice. Emilian Galaicu-Păun este tradus în peste 20 de limbi și prezent în numeroase antologii, din țară și din străinătate.

A publicat numeroase volume de poezie: *Lumina proprie* (1986), *Abece-Dor* (1989), *Levițiații deasupra hăului* (1991), *Cel bătut îl duce pe Cel nebătut* (1994), *Yin Time* (1999), *Gestuar* (2002), *Arme grăitoare* (2009), *A-Z.best* (2012), *A(II)Rh+eu /Apa.3D* (2019), *sanG d'encre* (2020), proză: *Ges-turi (Trilogia nimicului)* (1996), *Țesut viu. 10 x10* (2011), eseuri: *Poezia de după poezie* (1999), *Cărțile pe care le-am citit, cărțile care m-au scris* (2020). În calitate de traducător s-a remarcat prin traducerile următoarelor volume: Jean-Michel Gaillard, Anthony Rowley, *Istoria continentului european* (2001); Robert Muchembled, *O istorie a diavolului* (2002); Mario Turchetti, *Tira-*

nia și tiranicidul (2003); Michel Pastoureau, *Albastru. Istoria unei culori* (2006); Michel Pastoureau, *Ursul. Istoria unui rege decăzut* (2007); Roland Barthes, *Jurnal de doliu* (2009); Edward Lear, *Scrippius Pip* (2011); Michel Pastoureau, *Negru. Istoria unei culori* (2012); Michel Pastoureau, *O istorie simbolică a Evului Mediu occidental* (2022); Michel Pastoureau, *Regele ucis de-un porc. O moarte infamă la originea emblemelor Franței* (2022).

Evenimentul din data de 15 iunie 2023 a făcut parte din seria activităților din cadrul proiectului „Iași – Chișinău: legături culturale”, proiect demarat în 2022 și coordonat de Diana Vrabie, muzeografă în cadrul Biroului programe culturale al Muzeului Național al Literaturii Române din Iași. ■

Am intitulat acest text „Trăind în șoaptă”, acesta fiind, de altfel, titlul sugestiv dat foto-albumului cu lucrările artistice ale pictorului ieșean Mihai Zaiț, un om deosebit de care mă leagă o statornică și frumoasă prietenie, respectul ce ni-l purtăm unul altuia fiind reciproc și constant.

L-am cunoscut cu ani în urmă pe artistul plastic Mihai Zaiț, fiind unul din coordonatorii de grup în cadrul proiectului Tabăra de cultură și civilizație românească „Acasă la noi”, inițiat de prof. Areta Moșu în anul 1996, președinta Despărțământului ieșean al Asociațiunii ASTRA, prin care, an de an, pe timpul vacanței de vară, sute de copii și elevi vizitează România. Tabăra aceasta este prețuită de copiii români din Republica Moldova și din Ucraina, care au prilejul să-și cunoască Țara, să viziteze locuri ce altfel poate nu le-ar fi văzut vreodată. Astfel de vizite ale copiilor sunt organizate an de an, excepție au fost cei doi ani de pandemie ce ne-au ținut departe unii de ceilalți.

Mare mi-a fost bucuria ca în cadrul taberei pentru elevii de la Liceul privat „Da Vinci” din Chișinău, Republica Moldova, organizată la Sighișoara, în vara anului 2022, să-mi fie oferită de artist o lucrare în acuarelă, însoțită de albumul în care sunt cuprinse în imagini o parte din lucrările realizate de-a lungul anilor de acesta.

De la bun început am fost uimit la vederea atâtor lucrări în acuarelă, de o expresivitate aparte, ce-mi sugerează o muncă elaborată purtând amprenta cromatică a creației sale. Lucrările au în mod bine definit aceleași trăsături, simbolizarea telurică, în raport cu imensitatea ceresului, cu cosmosul, lucruri ce poartă în firescul lor atât expresivitate, cât și frumusețe dezbărată de orice artificiu.

O armonie cromatică, un univers compozițional creat dincolo de ceea ce vedem, reprezentat cu grație, printr-o gamă tonală ce devine amprentă personală și îl face diferit față de alți confrăți din lumea artelor plastice. Imaginile cele

mai ingenuie în puritate sunt portretele de copii în care lumina irumpe din însăși fețele lor, cu o prospețime nedisimulată, în tonuri delicate pline de candoare.

Compozițiile lui Mihai Zaiț sunt de o simplitate cuceritoare, bazată pe esența conturilor estompate sub efectul fluid al luminii. O simplitate maiestuoasă conturată în detalii mai mult intuitive, o curgere a timpului și a noastră totodată, trece prin anotimpurile sugerate de perenitatea atâtor imagini rurale.

În lucrările sale, se simte vibrația vieții, și privitorul simte o seninătate armonioasă, ce-l pune într-o stare de reverie. Frumusețea calmă a peisajelor de o anumită blândețe tonală și echilibru transmit o liniște binefăcătoare privitorului.

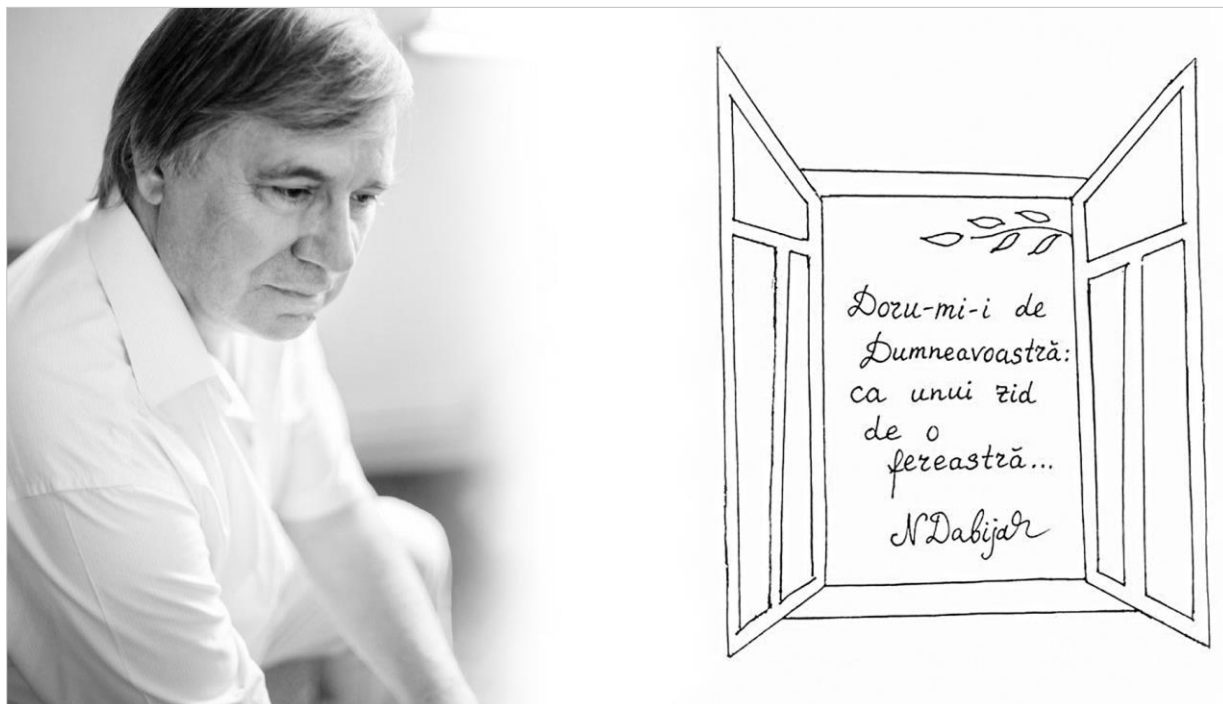
În peisajele lui, artistul se exprimă în tonuri calde, transparente în planuri mai mult sugerate, fără contraste sau accente. Acuarelele reflectă în mare parte spiritul poetic, echilibrează spontaneitatea tehnicii, lăsând ochiul privitorului să sesizeze realul ce înnobilează grandoarea ambientului amplificat, diversificat și îmbunătățit, recreat. Subiectele lui sunt iscusit alese: natură, reprezentări ale anotimpurilor, peisaje rurale, portrete de copii, legându-se într-o simbioză și o armonie fluidă și cu transparențe în care echilibrul este însăși îndumnezeirea.

Mihai Zaiț are vocație de acuarelist, observație ce vine de la sine când îi vezi lucrările. Delicate și discrete, aparțin liricului, aș spune, având o anumită candoare ce se potrivește bine unor versuri.

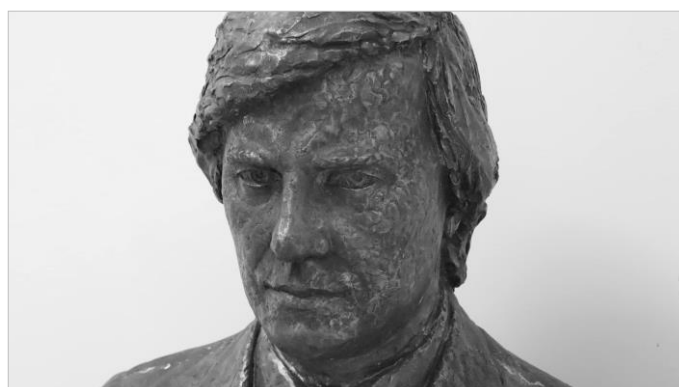
Căutările lui de a fi el însuși au început devreme, așa că putem vorbi de un stil Zaiț, sau de propria sa estetică în acuarelă. În acest fel se distinge ambianța sugerată de artist, lăsând ochiul să sesizeze ansamblul pantelismului prin care ajunge la efecte spirituale și nu numai, de o mare trăire, de o mare sensibilitate.

Un artist de excepție de a cărui prietenie sunt mândru. ■

Nicolae Dabija – 75
15 iulie 1948, Codreni – 12 martie 2021, Chișinău

Depunere de flori la bustul scriitorului Nicolae Dabija, inaugurat în data de 17 iulie 2023, în satul Codreni, raionul Cimișlia, Republica Moldova (sursa: www.timpul.md)

Bustul scriitorului Nicolae Dabija, operă a sculptorului Veaceslav Jiglițchi, cu implicarea Ludmillei Sfirloagă și a lui Mircea Cosma, cetățeni de onoare ai raionului Cimișlia (sursa: www.jurnalist.md)

Primăvara (re)întregirii ASTREI (27 martie / 9 aprilie 1918 – 27 martie 2023)

Alice Donose-Pisică | Iași, România |

În ziua de 26 martie 2023, la Iași, în eleganta sală mare a Muzeului Unirii din Iași a avut loc conferința națională a Despărțământului „Mihail Kogălniceanu”, prilejuită de împlinirea a 105 ani de la unirea Basarabiei cu România.

La organizarea acestui eveniment, Despărțământul „Mihail Kogălniceanu” Iași a fost susținut de Filiala Iași a Academiei Române, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași și Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași.

În prezența unui public numeros (organizatori, invitați, aștrști, elevi, studenți etc.), s-a intonat Imnul Național al României.

Au urmat mesaje transmise de personalități locale și din țările vecine: președintele Academiei Române, Filiala Iași, acad. Viorel Barbu, mitropolitul Moldovei și Bucovinei, Înaltpreasfințitul Teofan, primarul Municipiului Iași, ing. Mihai Chirica, vicepreședinta Asociațiunii ASTRA, președinta Despărțământului „Mihail Kogălniceanu” Iași, prof. Areta Moșu, reprezentanții cercurilor și despărțămintelor ASTRA din Republica Moldova, Bulgaria și Ucraina.

Tematica științifică a fost susținută: de prof. univ. dr. Cătălin Turliuc (Institutul de Istorie „A.D. Xenopol” Iași al Academiei Române) – „Rolul elitei românești din Basarabia și izbânda Unirii din 27 martie / 9 aprilie 1918”; col. (r.) dr. Dan Prisăcaru (Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I”, Filiala Iași) – „Înainte peste Prut, la chemarea Sfatului Țării! Rolul Armatei Române în restabilirea ordinii interne în Basarabia și apărarea Unirii din 27 martie / 9 aprilie 1918”.

Col. (r.) dr. Dan Prisăcaru a scos în evidență eroismul ostașilor români în cele două confla-

ACTUL UNIRII VOTAT DE SFATUL ȚĂRII LA 27 MARTIE ST. V 1918

ÎN NUMELE POPORULUI BASARABIEI, SFATUL ȚĂRII DECLARĂ
REPUBLICA DEMOCRATICĂ MOLDOVENEASCĂ (BASARABIA)
ÎN HOTĂRILE CI DINTRE PRUT, NISTRU, DUNĂRE, MAREA
NEGRĂ ȘI VECHILE GRANITE CU AUSTRIA, RUȘIA ȘI
RUȘIA ACUM O SUTĂ ȘI MAI BINC DE ANI DIN TRUPUL
VECHII MOLDOVE, ÎN PUTEREA DREPTULUI ISTORIC ȘI
DREPTULUI DE NEAM PE BAZA PRINCIPIULUI CĂ NOROA
DELE SINGURE SĂ-ȘI HOTĂRĂSCĂ SOARTA LOR DE AZI
ÎNAINTE ȘI PENTRU TOTDEAUNA, SE UNEȘTE
CU MĂMA SA ROMÂNIA.

TRĂIASCĂ UNIREA BASARABIEI
CU ROMÂNIA
DE-A PURURI ȘI TOTDEAUNA!
PREȘEDINTELE SFATULUI ȚĂRII,
ION INCULEȚ
VICE-PREȘEDINTE
PAN. HALIPPA
SECRETARUL SFATULUI ȚĂRII
I. BUZDUGAN.

grații mondiale, evidențiind și meritul conducătorilor țării: „La timpuri mari, oameni mari”.

Evenimentele aniversare au continuat pe 27 martie 2023, la Bărnova, jud. Iași, la biserica „Sf. Ioan Botezătorul”, ctitorită între anii 1942 și 1947 de fiul omului politic basarabean Ion C. In-

culeț (1884-1940), Ion I. Inculeț (1921-2011) și Georgel I. Inculeț (m. 1947).

Slujba de pomenire pentru cei care au votat Unirea cu România din Sfatul Țării a fost oficiată de Înaltpreasfințitul Teofan, însoțit de un mare număr de preoți și corul seminariștilor.

La ceremonie au asistat personalități locale, membri ASTRA din Iași și delegați la conferință, studenți, elevi, precum și locuitori din Bârnova și din satele învecinate. Majoritatea participanților era îmbrăcată în costume naționale și purta steaguri tricolore.

În dangăte de clopote, ceremonia s-a ținut pe o estradă îmbrăcată în flori și ramuri de brad. Parcă și natura aducea un sublim omagiu acestor eroi ai românilor de pretutindeni.

Comemorarea prin rugăciune a fost înălțătoare, la ea participând activ toți cei prezenți.

Memorabil a fost *Cuvântul de învățătură*, rostit de Înaltpreasfințitul Teofan, care a recomandat însușirea temeinică a specialității alese, perseverență în muncă, iubire de pace și adevăr, iar credința să fie totuna cu iubirea de patrie.

La monumentul lui Ion Inculeț au depus coroane reprezentanți de la instituții importante ale județului și municipiului Iași.

Am plecat cu toții, având binecuvântarea mitropolitului Teofan, cu bucuria revederii, dar și cu durerea că viața încă pune granițe între frați și surori. ■

Din nou, cu dor la astriștii basarabeni. „Noi în veci suntem cu ASTRA!”

Luminița Cornea | Cluj-Napoca, România |

Sculeni – vama României cu Republica Moldova, de fapt cu Basarabia noastră. Dar tot vamă este! De câți ani sperăm în Unire? Sperăm... În ziua de 9 iunie 2023, două autoturisme cu membri ai Asociației ASTRA din România merg la astriștii din Basarabia. Au plecat din România: prof. univ. dr. Dumitru Acu, președintele Asociației ASTRA cu sediul la Sibiu; prof. Areta Moșu, vicepreședintă a Asociației ASTRA și președintă a Despărțământului „Mihail Kogălniceanu” Iași; prof. Maria Cioica, președintă a Despărțământului „Eugen Hulea” Alba Iulia; prof. univ. dr. Mircea Cozma, președintele Secțiunii Militare a Asociației ASTRA; prof. univ. dr. Mihai Toma, secretarul științific al Despărțământului ieșean, prof. dr. Stela Toma, membră ASTRA Iași; prof. dr. Luminița Cornea, membră ASTRA, scriitoare din Cluj-Napoca.

De la vamă, ne-am îndreptat direct spre localitatea Băhrinești din raionul Florești, unde am fost așteptați de localnici și reprezentați ai Consiliului Raional Florești, de reprezentanți ai primăriei locale, de mulți copii. Întâlnirea a fost emoționantă. Noi, cei din România, am fost întâmpinați cu pâine și sare, lângă Biserica co-

piilor despre care s-a afirmat că ea „este despre unitatea neamului românesc”. Finanțatorii Bisericii copiilor de la Băhrinești sunt inimoșii ieșeni, Stela și Mihai Toma, care au ridicat-o în memoria fiicei lor, Ioana-Alexandra. După cuvenitul ceremonial religios oficiat întru pomenirea celei adormite, au urmat câteva alocuțiuni rostite de reprezentanții oficialităților locale și de oaspeții din România, între care s-a remarcat cuvântul președintelui Asociației ASTRA, prof. univ. dr. Dumitru Acu, și cuvântul bine temperat al prof. univ. dr. Mihai Toma. Oaspeții au primit simbolice daruri cu miros de busuioc. La această adunare, ne-am bucurat să o reîntâlnim pe doamna Feodosia Bunescu, primar al satului Băhrinești în perioada când distinsa familie Toma a hotărât ridicarea bisericii. Dânsa și-a exprimat dorința și speranța ca pe masa altarului din bisericuță să se săvârșească Sfânta Liturghie întru pomenirea celor plecați în Împărăția Cerurilor și pentru binele tuturor românilor de dincolo și de dincoace de Prut.

După-amiaza, noi, oaspeții din România, am fost conduși de familia Olga și Vladimir Leșenco în localitatea Ștefănești, la Liceul Teoretic „Ion

Codreanu”, unde un grup de eleve ne-a încântat sufletul prin programul artistic oferit. Cu mândrie, doamna primar, profesorii și elevii acestui liceu au evocat personalitatea patronului lor spiritual, țăranul unionist Ion Codreanu (1879-1949), născut în satul lor, Ștefănești. A fost un țăran basarabean înstărit, membru al Sfatului Țării, care a votat Unirea Basarabiei cu România: „Moșul Ion Codreanu, țăranul ruginit din Ștefăneștii Sorocii, pe care, după unirea Basarabiei cu România, l-a cunoscut nu numai provincia natală, dar și țara întreagă, căci pentru deșteptăciunea și vrednicia lui se alegea mereu în parlamentul țării și a luptat o viață întreagă pentru orânduirea în condiții mai bune a vieții țăranilor din toată țara”, astfel l-a imortalizat Pantelimon Halippa, în memoriile sale. În anii 1920-1922, 1927, 1928-1938 a fost deputat în Parlamentul României din partea Partidului Național Țărănesc și chiar vicepreședinte al Camerei Deputaților. După ocuparea Basarabiei de către Uniunea Sovietică, Ion Codreanu a rămas în Basarabia și a fost arestat la 25 iulie 1940. Soarta lui Ion Codreanu a alarmat opinia publică, presând autoritățile române să intervină și să ceară eliberarea sa. În mai 1941, autoritățile sovietice au acceptat schimbul lui Ion Codreanu cu Ana Pauker, activistă a Cominternului, condamnată în România. A decedat în data de 15 februarie 1949 la București.

În după-amiaza aceleiași zile, am ajuns și la Soroca. Cetatea era în renovare, nu se putea vizita, dar ne-am fotografiat, spre amintire, lângă marea cetate și lângă Nistru. Apoi, am vizitat biserica aparținând Mitropoliei Basarabiei cu hramul „Sfinții Martiri Brâncoveni”, unde preotul paroh ne-a spus atât de frumos că „mergem la Judecată cu neamul nostru românesc, nici cu ucrainenii, nici cu rușii”.

Dacă ziua de 9 iunie 2023 a fost bogată în evenimente, fiecare cu semnificația lui, a doua zi, cea de 10 iunie 2023, a fost cea aleasă întru marcarea evenimentului pentru care am fost invitați în Basarabia. Evenimentul special: zece ani de la înființarea Despărțământului ASTRA „Areta Moșu” din satul Gura Căinarului, raionul Florești. Sufletul acestui despărțământ a fost, de la începutul fondării lui, profesoara Olga Leșenco. În urmă cu zece ani, am participat la înființarea acestei filiale a Asociațiunii ASTRA din România. A fost atunci mult entuziasm. Dar entuziasmul trece repede, el trebuie întreținut ca un foc. Profesoara Olga Leșenco împreună cu soțul ei, Vladimir (și gazdă a grupului venit din România), au

constituit focul care a întreținut activitatea culturală astristă din Gura Căinarului, un despărțământ mic care a reușit să ridice flacăra unor mari realizări.

Programul activității s-a desfășurat sub genericul „Noi în veci suntem cu ASTRA!” și a fost organizat de aștristii din localitate în colaborare cu primăria.

Prima parte a avut loc în parcul localității, unde, în urmă cu zece ani a fost plantată o Alee a Aștristilor. După 10 ani de activitate, pe peretele estradei de vară din același parc, s-a sfințit o placă simbolică pe care este scris anul înființării Despărțământului: 2013, lângă o cruce, simbol al creștinilor, și cuvintele din genericul evenimentului – „Noi în veci suntem cu ASTRA!”. Placa a fost sfințită de preoții Ion Lisnic și fiul său Petru, care slujesc la bisericile din satele vecine, Putinești și Cubolta, și părintele Petru, parohul bisericii din localitate. După discursul părintelui Ion Lisnic cu referiri la credința strămoșească, adusă pe meleagurile noastre de Sf. Ap. Andrei, au urmat mesaje de salut, cel al primarului localității, Aliona Cojocar, și al președintei Despărțământului „Areta Moșu”, prof. Olga Leșenco. Eleva Cercului ASTRA de la Ștefănești, Andreea Lepcan, a salutat asistența cu un cântec mult aplaudat: *Și am venit să te salut, fratele meu de peste Prut!* Au rostit cuvinte de salut președintele Asociațiunii ASTRA, prof. univ. dr. Dumitru Acu, despre tot ce este autentic, curat și sfânt în cultura noastră, apoi prof. Maria Cioica, președinta Despărțământului „Eugen Hulea” Alba Iulia, plus alte alocuțiuni mai puțin oficiale.

Partea a doua s-a desfășurat la gimnaziul din Gura Căinarului, unde a fost de fapt Adunarea generală a despărțământului, ca și în urmă cu zece ani. S-a intonat imnul ASTREI și cel al Republicii Moldova. Doamna prof. Olga Leșenco a prezentat activitățile desfășurate pe parcursul celor 10 ani. A urmat prezentarea activității cercurilor din Gura Căinarului, Mărculești, Ștefănești și Soroca, conduse de Galina Țehman, respectiv Svetlana Nagârneac, Olga Budurin și Angela Usatâi. La eveniment au fost prezenți mai mulți președinți ai unor despărțăminte din Basarabia. Dintre aceștia, președintele Despărțământului „Vasile Moga” Feștețița, raionul Ștefan Vodă, Nicolae Tudoreanu, și președinta Despărțământului „Valul lui Traian” Tighina-Tănătari, raionul Căușeni, ing. Lidia Jubea, au luat cuvântul și au felicitat bogata activitate a colegilor aștristi din Gura Căinarului.

Lansarea cărții *Viața este o poveste*, de Olga Leșenco, a fost o altă parte a programului, urmată de vizitarea muzeului privat „Vatra Mamei”, organizat de familia Leșenco în propria lor casă. Autoarea volumului este un exemplu de putere și dăruire. Pe lângă faptele minunate pe care le-a înfăptuit în familia sa și în comunitatea satului, a dorit să rămână scrisă povestea adevărată a sa și a familiei sale, cu bune și cu mai puțin bune, cu bucuriile și cu momentele amare ale vieții. Tot sufletul și-a pus prof. Olga Leșenco în această carte tipărită la Bălți, în chiar acest an. Pe lângă cele 55 de pagini de text, autoarea a adăugat 33 de pagini cu fotografii, *Viața familiei în imagini*. Peste tot, în text și în fotografii, se simte iubirea dintre cei doi soți, Olga și Vladimir. Iubirea le-a făcut viața frumoasă. Așa cum mărturisește Olga, Dumnezeu le-a dat să fie unul pentru altul timp de 55 de ani, împliniți în 2023 – sărbătoriți în cadru festiv, de toți cei prezenți la masa comună de la finalul activității astriste.

Muzeul „Vatra Mamei” este organizat în mai multe încăperi și cuprinde obiecte din ceramică, diverse țesături, covoare, costume populare, cărți vechi, toate exponente ale identității naționale care se constituie în permanente obiecte dătătoare de forță și încredere în spiritualitatea românească. Muzeul a fost realizat după un proiect, în anul 2018, dar el continuă să se îmbogățească. Astfel, musafirii din România au adus, pentru a îmbogăți colecția muzeului, obiecte de artă populară, farfurii tradiționale românești din centre recunoscute aflate în Maramureș, Horezu, Corund, Oboga, Marginea, ștergare vechi din perioada anilor 1950, o veche cămașă bărbătească din zona fostului județ Vlașca, toate lucrate manual. Toate exponatele muzeului se află într-un loc bun, îngrijit, unde pot fi apreciate și prețuite la adevărata lor valoare. Ele contribuie la cunoașterea reală a bogăției etnografice românești din toate meleagurile locuite de români, reali-

zând că între provinciile românești nu sunt deosebiri esențiale din punct de vedere etnografic și folcloric. Prin acest muzeu, familia Leșenco lasă urme frumoase întru amintirea ei și un important obiectiv pentru cunoașterea neamului românesc de către generațiile viitoare.

Fericită că mă aflu în Basarabia, am postat pe pagina mea de Facebook – 9 iunie 2023, fotografii cu cetatea Soroca și cu Nistru. Printre comentarii, l-am remarcat pe cel al prof. Corina Bărgan, președinta Despărțământului „Buzăul Ardelean”, care a scris: „Spuneți Nistrului să se mute mai spre răsărit să cuprindă și Transnistria, apoi să se facă zid. Pelerinaj plăcut, pe pământul mucenicilor basarabeni!”. Un alt comentariu are iz de mesaj al unui soldat din tranșee: „Du Nistrului din partea mea/ O caldă sărutare!...” (Teodora Frățilă).

Ca o concluzie, notăm un fragment din interviul luat profesoarei Areta Moșu, „ambasadoarea promovării valorilor culturii naționale pretutindeni”, de jurnalista Nina Neculce de la publicația „Ziarul nostru” din Soroca (13 iunie 2023): „Suntem la Gura Căinarului. Este o activitate mare a Asociațiunii Transilvane pentru Literatură și Cultura Poporului Român (ASTRA). Am venit un grup din România din diferite zone ale Țării la colegii noștri aștrști din Gura Căinarului, care au decis să dea Despărțământului numele meu. Este o onoare pentru mine și mă bucur să asist și de astă dată la un program deosebit, o pregătire deosebită, multe «ASTRE» prezente. Tot respectul pentru doamna primar Aliona Cojocar și pentru familia Leșenco! Ieri am fost și la Băhrinești la Biserica copiilor, făcută de familia Toma din Iași, și la Ștefănești, și la Soroca. Încă odată am constatat cu bucurie că *ASTRA este liantul românilor de pretutindeni, iar liantul rămâne a fi Limba, Credința, Cultura*. Plec la Iași cu sufletul împăcat”. ■

Marcel Miron

[Huși, România]

Născut la 29 octombrie 1951, în comuna Cozmești, județul Vaslui. A urmat studii primare în Cozmești (1958-1962) și Oșești (1962-1966), Seminarul Teologic de la Mănăstirea Neamț (1966-1971) și Institutul Teologic de Grad Universitar din București. A funcționat ca preot la Parohia Boțești (1973-1982) și la Parohia „Sf. Ap. Toma” Huși (1982-2021). Între anii 1990 și 2010 a fost protopop al Protopopiatului Huși. La București, a frecventat Cenaclul literar „George Bacovia” și Cenaclul umoristic „G. Călinescu”. A debutat în anul 2000, în revista „Lumină lină” de la New York. A colaborat la revistele: „Convorbiri literare” (Iași), „Scriptor” (Iași), „Poezia” (Iași), „Însemnări ieșene” (Iași), „Expres cultural” (Iași), „România literară” (București), „Hyperion” (Botoșani), „Gând românesc” (Alba Iulia), „Rapsodia” (Sibiu), „Ardealul literar și artistic” (Deva), „Baad” (Bârlad), „Conexiuni” (Bistrița), „Bogdania” (Focșani), „Cronograf” (Satu Mare), „Mărturii culturale” (Satu Mare) etc. Premii și distincții obținute (selectiv): „Poet al Iașilor” (2018); medalia „Palatul Culturii Bistrița” pentru poezie religioasă (2019); Premiul revistei „Convorbiri literare” (2021); Premiul de Excelență pe anul 2021 al Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Iași; Premiul pentru literatură pe anul 2021 al Asociației Culturale „Catharsis” Bistrița; diploma „Refugiat prin Poezie” – Festivalul Internațional „Poezia la Iași” (2022) ș.a. Volume de versuri: *Versuri albastre și aurii* (Iași, 2015), carte premiată de Casa de Cultură „Mihai Ursachi” din Iași, la Zilele recoltei editoriale, cu premiul I, pentru „Cel mai bun debut al anului 2015”; *Caiere de lumină* (Alba Iulia, 2015); *De la Kogaion la Athos* (Iași, 2016); *Spre orizonturi albastre* (Iași, 2017); *Șarpele de pe balustradă* (Iași, 2018); *Poeme din anticamera vieții* (Iași, 2020, cu o prefață de Mircea Platon); *Vise pe Tabor* (Iași, 2021); *Raze de lumină* (București, 2023). Marcel Miron este membru al Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Iași (din 2016). ■

din nou către Athos

Am scos cărarea din inima mea
o sfoară de lumină
curcubeu către Athos.

Ca o furnică
printre firele de iarbă
pieptănat de culorile
altor planete.

Simt chemarea cosmică
scrisă în manuscrisele milenare
din cetățile sfinte
presărate cu praf stelar.

Din nou către Athos
țara în care bărbații bărboși
trăiesc timpurile începuturilor creației
când Adam avea toate coastele
iar Eva dormea în tainica tainiță.

Singurul loc din lume
unde simt
că Dumnezeu mai are de creat ceva
iar eu am o coastă în plus.

floare de la Athos

lui Cassian Maria Spiridon

În peștera Sfântului Athanasie
de la Muntele Athos
o gură de piatră
mestecă molcom
măruntaiele stâncii.

Pe limba tivită
de viperă șuierătoare
curge vioi
undă năvalnică.

Din moarte
izvorul apei vieții
lacrimile
smeritelor flori de piatră.

O palmă vie
cu iarbă crudă
deschisă spre vale.

Poetul
îngenuncheat
scurmă
cu degetele pătate de cerneală
rugăciunile vechi
din care cresc
bulbii florilor athonite.

Smulge din straturile subțiri
ca obrazele veștede
ale miresei rămase în lumea de vise
rădăcinile vieții.

Plănuțe firave
învelite în batiste de zâmbet
la buzunarul de la inimă.

Ca aluatul evanghelic
florile se împrăștie
prin cărți
invitație blândă
ochilor oboșiți.

Din când în când
poetul
își pipăie rana de la inimă.

simfonie athonită

Tezaure agățate la cingători
metanii sunătoare
aspide care mușcă buricele degetelor
la fiecare respirație.

Resuscitare a clipelor fără viață
cu respirația
gură la gură
inspiră timpul pierdut
expiră semnele nemuririi.

Cuvintele palide
prezente în dicționare
prind viață.

Ca niște copii șturlubatici
urcă pe boabele uscate
ale rozariului
baia sufletului
în simfonia cântată
de monahii
Muntelui Athos.

Cu voci blânde
legănate de spaime

în genunchi
în picioare
întinși pe lavițe de piatră
prin tufe
peșteri umede
răstigniți pe cruci
agățați de pereți
ca liliicii pe plafoanele întunecoase
scuturând metaniile uscate
cozi ale șerpilor cu clopoței
la unison
cântă tragica simfonie
Kirie eleison!

pragul

După o mie de ani
de pășit peste
marmura albă
s-a vălurit
ca apele zbugiumate ale Mării Vieții
împietrite
cărare vie
în ape mișcătoare
pentru noul Israel.

Pragul ros neuniform
păstrează în el
miile de urme
ale pașilor desculți
picioarelor învelite în papuci de pâslă
sandale
ori bocanci cu ținte.

Pragul bisericii Vatopedului
ca o ființă vie
păstrează amprente
tuturor pașilor
trecuți prin cărarea dintre
apele înțepenite
la porunca creatorului.

Crâmpeiul de marmură de Pentelic
pragul
așezat aici de împărații Bizanțului
renaște în inima mea
zbuciumul trecătorilor înspăimântați
de pe fundul tainic
al Mării Roșii.

lui Adam Puslojić

Dă-mi o nuia de lemn
să scriu pe norul ce trece
către alte țărâmurii
noile locuri din univers
cu aburinde cuvinte
născutele puteri
pentru crearea lumilor noi.

Și o frunză mai cer
colibă îndrăgostiților
proaspăt creați
pentru cerul cel nou
cu pământ proaspăt
ca huma din pachetele
de la plafar.

Mai dă-mi
o minge de foc
sprijinită pe plop
cu frunze albastre
din Calea Lactee.

Și-un măr domnesc
în prundul drumului
sămânță
durerilor viitoare.

Teodor Parapiru

[Galați, România]

Născut la 6 mai 1949, în comuna Unirea (în trecut, Șocariciu), județul Călărași. A debutat în 1969, în revista „Amfiteatru”. Absolvent al Facultății de Filologie a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași (1972). Debut editorial cu *Medalionul* (1979). Din anul 1980, colaborează la cotidianul „Viața liberă” (Galați). A devenit redactor-șef al revistei „Dominus” (Galați), este conducător al Cenaclului literar „Anton Holban”, care funcționează pe lângă Casa Corpului Didactic din Galați, și președinte al Salonului Literar „Axis Libri”. În anul 2011, a primit titlul de Cetățean de Onoare al Municipiului Galați. Alte cărți publicate: *Copacii de cristal* (roman, 1981), *Suspiciunea* (1984), *Relief cu metamorfoze* (proză scurtă, 1985), *Acvariul cu pești exotici* (roman, 1987), *Mieii tunși zero rămân repetenți* (roman, 1990), *Chinta royală* (povestiri, 1994), *Domnul Darwin de Veneția* (1999), *Papuciada* (roman satiric, 1999), *Dicționar enciclopedic de expresii celebre* (2002), *Jocurile Olimpice* (2003), *Adaptarea idolilor* (eseuri, 2005), *Călători cu fețe umane* (nuvele și povestiri, 2006), *Detectivul orb* (2006), *Grancariciu, satul global* (2008), *Corupere de majori* (2011), *Oralicu: Startul global mișto* (2014), *Testis* (2016), *Iudex* (2017), *Error* (2018). Teodor Parapiru este membru al Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Iași (din 2016). ■

oglinzile

Mă reîntorceam în oraș după patru ani. În tot acest timp învățasem excelenta meserie de tehnician în industria chimică. Aveam chiar o diplomă de specialist, fapt care dădea mai mult farmec calificării mele sobre de „operator informatician”. Înainte de a mă duce acasă, am intrat în birtul „Doi cocoși” din centrul orașului, cu speranța de a întâlni pe vreunul din bunii mei amici.

Se aflau înăuntru patru-cinci persoane dar, cum stăteau într-un colț, n-am putut observa în voie dacă se află acolo și vreo cunoștință de-a mea. Fiindcă nu voiam să fiu luat drept un caraghios care face confuzii, sau stă în mijlocul localului cercetând consumatorii, m-am dus întins la o masă și m-am adresat barmanului:

— Băiete, fă-te-ncoa’ cu ceva tare!

Barmanul m-a privit ciudat, a lăsat sticla pe care o avea în mână, și-a aruncat cu un gest mânios un șervețel pe brațul stâng și din vreo cinci pași a fost lângă mine. Mi s-a adresat pe un ton răstit, iritat:

— Ar fi bine să vorbești cu „dumneavoastră”!

Pus la punct în modul acesta neașteptat, rămăsesem, pur și simplu, fără glas, când unul dintre cei din colț se ridică și strigă barmanului:

— Lasă-l, Jack! E Ted, ce dracu’! Te pomenești că l-ai luat drept un străin impertinent!

Barmanul bombăni:

— Altădată să-și măsoare cuvintele!

Cel ce îi vorbise ajunsese lângă mine. L-am recunoscut pe Harry, unul dintre cei mai buni prieteni încă din copilărie. Era pe atunci un puști liniștit care nu se certa niciodată. Pot spune că un ne-definit sentiment de a-l proteja mă apropiase de el. Cu atât mi-a fost mai mare surprinderea acum, când, la cuvintele barmanului, l-am văzut încruntându-se și răcnind:

— Jack, vrei să mă vezi avion?

Barmanul păli și în câteva clipe am avut pe masă un pahar de coniac. Între timp, eu și Harry ne strângem mâinile cu putere. Eram însă derutat, oare, ce sens aveau cuvintele lui? Am luat o gură de coniac și l-am privit pe Harry cu atenție. Nu se schimbase prea mult, era tot slăbuț, tras la față, cu trupul la fel de neîmplinit, ca în urmă cu patru ani, și, mai ales, nu avea elice, aripi, coadă, atunci, ce voia să spună cu avionul ăla?

Băutura avu un ciudat efect asupra mea. Îmi dădui seama cu groază că observasem, de fapt, că prietenul meu NU ERA AVION și că nu exclusesem posibilitatea DE A FI.

El a priceput dilema, se pare, pesemne aveam un chip extrem de răvășit, pentru că m-a poftit să iau loc și, fără prea multă vorbă, a intrat direct în subiect.

— Aici, Ted, sunt câteva lucruri schimbate de când ai plecat tu...

L-am întrerupt:

— Îmi spui tot ce vrei, Harry, dar, mai întâi, spune-mi ce fac prietenii noștri Pio, Ben, Fred?... Cândva eram nedespărțiți, apoi eu am plecat... și-acum te văd numai pe tine...

Harry a făcut un gest de nerăbdare și m-a oprit înainte de a termina ce aveam de spus. A făcut-o prea brusc și nu știam dacă este cazul să o fac pe supăratul. Dar am rămas perplex de la primele sale cuvinte:

— Sunt morți. În oraș nu mai trăiesc decât cei care tac și fricoșii. Acum lasă-mă să-ți spun totul! Ai mare noroc că te-ai întâlnit cu mine...

... La un an după ce ai plecat, deci în urmă cu trei ani, a venit în oraș un tip ciudat, fără ocupație, care, într-o săptămână, i-a făcut pe toți să vorbească despre el.

După o lună, când începuserăm să ne obișnuim cu personajul într-un fel sau altul, iată că o mulțime de afișe anunțau că un individ va ține o conferință cu tema „Ura – factor egalizator între vitejie și frică”. Anunțul a fost dat și la postul de radio al orașului, unde știi bine că lucrez și eu.

Și Harry se scotoci puțin prin buzunare, scoțând până la urma o hârtie mototolită pe care mi-o puse în față. Am citit următoarele:

„Mâine seara, în sala mare a primăriei va avea loc o conferință cu tema „Ura – factor egalizator între vitejie și frică”, susținută de doctorul BIZARIUS. Vă invităm să participați!”

Anunțul era datat în urmă cu trei ani. Trebuie să spun că nu mi-a făcut o impresie deosebită. Am ridicat ochii, iar Harry, înțelegând că am terminat de citit, vârî hârtia în buzunar și, fără a-mi da timp să comentez, continuă:

— ... Văd bine că nu a avut un efect teribil asupra ta. De altfel, nici asupra concetățenilor noștri. Nu auzise nimeni de doctorul Bizarius, nu-l cunoștea nimeni, n-avea decât că conferențiere cât ar fi vrut înaintea sălii goale. Dar a fost de ajuns să se afle că doctorul Bizarius și individul de care îți vorbeam sunt una și aceeași persoană, pentru ca situația să se schimbe. Mai este cazul să-ți spun că sala a fost neîncăpătoare?... Conferința a fost reluată după cinci minute, răgaz în care doctorul Bizarius a băut un pahar cu apă, și tot așa, până când individul, extenuat, a adormit.

A fost dus acasă, se instalase la marginea orașului, lângă maidanul unde băteau noi mingea, într-o cameră scundă pentru care plătea chirie. Știi casa aceea pipernicită a bătrânei ce semăna cu o vrăjitoare...

A doua zi s-a înregistrat primul caz, care apoi s-a repetat îngrijorător de des, consecință directă a conferinței doctorului Bizarius, pe care eu îl consideram un amestec de filosof și de șarlatan ordinar.

Era însă mai mult. Era o primejdie reală.

Dar să vezi ce conținea în esență conferința lui și ce efect a avut asupra pașnicilor noștri concetățeni!

Bizarius începuse prin a face apologia deosebirilor dintre oameni și pornise de la bătrânul Darwin. Apoi, brusc, a revenit în vremea noastră. Ura, spunea el, este un sentiment uman, care trebuie

onorat. Și este, apăsa în expunere, dar există un dezechilibru de forțe vizibil, prin conformația fizică a fiecărui individ.

În concluzie, dânsul oferea egalizarea forțelor în rivalitate, factorii decisivi rămânând inventivitatea, sângele rece și forța spirituală. Pentru aceasta era nevoie de un profund simț al onoarei, singurul punct vulnerabil din expunerea sa, după cum singur recunoscuse.

Și, încheiase el, dacă azi duelurile sunt interzise, totuși, problema va putea fi rezolvată. A invitat la el pentru ziua următoare persoanele care își purtau o ură neascunsă.

În noaptea aceea puțini au dormit în orașul nostru. Oamenii nu știau cât să creadă și de ce să se îndoiască din expunerea lui Bizarius. Situația a găsit o rezolvare mai rapidă decât își închipuiau cei mai mulți dintre ei.

Chiar a doua zi, dragul meu, s-au dus două femei care se certau de zece ani fără a se împăca o singură dată. I-au spus lui Bizarius că, dintre ele două, numai una trebuie să se întoarcă acasă. Bizarius le-a asigurat că se vor lupta de la egal la egal și le-a întrebat ce vor să fie. Atunci, una a cerut să fie motocicletă. Bizarius le-a dat consemnul pe rând și, printr-o veritabilă minune, în locul gospodinelor certărețe, au apărut două motociclete, pe care, oricât de priceput ai fi fost, nu le puteai deosebi. Făceau un zgomot asurzitor, iar Bizarius s-a grăbit să le dea semnalul. A început o luptă extrem de greu de descris.

Cert este că, după manevre tactice de care merita să rămâi uluit, cele două motociclete ca două surori gemene s-au izbit cu o forță de neînchipuit. Una s-a aprins și a ars precum o torță. Cealaltă a redevenit femeie, dar arăta înspăimântător. Avea mâinile numai răni, capul spart, părul smuls în smocuri mari, un ochi scos și arsuri pe tot trupul.

A fost doar începutul. În fiecare zi aveau loc două-trei dueluri. Culmea este că fricoșii învingeau mai des. Peste noapte, oamenii se descopereau extrem de irascibili. Un cuvânt neargumentat era de ajuns pentru a motiva un duel. Pe Bizarius nu îl interesa de ce se bat, de ce se urăsc, de când se urăsc. El cerea câte cincizeci de monezi pentru fiecare înfruntare și căuta să treacă neobservat.

Pe rând au pierit prietenii noștri: Pio, care se făcuse bilă; Ben, care se bătuse transformat într-un lup; Fred, ajuns locomotivă.

M-am duelat de trei ori, îmi pare foarte rău, dar am fost silit să o fac. Am cerut să fiu avion. Am învins prin manevre tactice, exasperându-mi adversarii. Pe primul l-am făcut să se izbească de o stâncă, pe al doilea l-am lovit în trecere cu o aripă, determinându-i căderea, iar celui de-al treilea i-am spart rezervorul.

Simt că mă înăbuș în oraș. Rar întâlnești doi oameni care stau de vorbă. Parcă este declarată stare de asediu. Am vrut să-lucid pe Bizarius, dar n-am reușit. Camera lui este o adevărată fortăreață. Vreau să plec din oraș și o voi face cât mai repede.

Mi-e teamă că îmi va provoca o defecțiune, dacă va afla că sunt cel ce a încercat să pătrundă la el. I-ar fi atât de ușor să mă facă să rămân fără combustibil, sau să am viteză mai mică decât adversarul meu, sau, la urma-urmei, să-mi blocheze un motor...

Îmi pare bine, Ted, că am putut să te avertizez, eu am ținut întotdeauna mult la tine și tu mi-ai fost un bun prieten. Ferește-te!

Eram uluit de tot ce auzeam și mă uitam la vechiul meu prieten pe furiș, ferindu-mă să spun ceva ce, eventual, să nu-i placă.

Totuși, curiozitatea a fost mare:

— Spune-mi, Harry, care este consemnul? Tu trebuie să-l știi! Te-ai duelat de trei ori!

— Oricât ar părea de ciudat, mi-a spus el, nimeni nu și-a amintit consemnul după luptă. E absurd, nu-i așa?

L-am încredințat că asta nu înseamnă că n-ar spune adevărul. Ne-am despărțit, eu luând-o din loc cu o figură pe care mi-o imaginam modestă și umilă. Închipuiți-vă mina asta la un vlăjgan de apoape doi metri și vreo nouăzeci de kilograme și veți înțelege că mai degrabă păream sfidător. Mă grăbeam să ajung acasă, înspăimântat dar și cu o nedefinită stare de curiozitate care, culmea, mai mult mă înfricoșa.

*

Când mă aflam foarte aproape de locuință, neargumentat, un individ cu ochi de viezure, cunoscut în tot orașul, în urmă cu patru ani, pentru lașitatea lui, se așază exact în calea mea și mă privește provocator.

E un tip pipernicit care de abia îmi ajunge la umeri și asta numai dacă se saltă bine pe vârfuri. Are haina aruncată neglijent pe umăr și mușcă dintr-o franzelă. Mă opresc, vreau să-l ocolesc, fac doi pași lateral, dar ți-ai găsit! Stârpitura face patru pași lateral și iarăși suntem față în față. Are același rânjel scârbos care, îmi repet întruna, nu trebuie să mă enerveze, nu trebuie...

Repet mișcarea înapoi, dar și tipul procedează la fel. Dacă văd că nu o scot la capăt, îi zic:
— Vă rog să-mi permiteți să trec!

Pesemne l-am jignit, fiindcă îmi dă una prin săritură în pălărie. Accept înțelegător, îmi iau de jos pălăria, o scutur și îi spun uitându-mă într-o parte (știam eu că pe unii îi irită faptul că îi privești în ochi):

— Iertați-mă, n-am fost atent, m-am lovit cu capul de pumnul dumneavoastră.

Are impresia, cred, că am vrut să fiu ironic (de-asta îmi arde mie!), fiindcă rânjind înainte, mă face dobitoc și-mi dă un picior, ca unui câine. Devin imprudent și-i spun că nu este frumos.

Până să mai zic ceva, mă ia de guler și mă trage spre marginea orașului. Îmi dau seama că mă duce spre locuința doctorului Bizarius. Mai este puțin până la terenul de fotbal ce se află alături de casa în care Bizarius închiriasse camera.

Ajuns acolo, nemernicul strigă:

— Doctore, doctore, ia, te rog, avem de încheiat o socoteală eu și acest curajos ticălos.

Vreau să neg, dar sunt pocnit cu dosul palmei și buzele îmi sângerează puternic.

Apare și Bizarius care seamănă cu o scândură: are mutră stranie, într-adevăr, cu ochi străpungători. Reiese că îl cunoaște pe individul cu bot de viezure. Mie nu-mi dă nici o atenție. Întrebă cu voce metalică, adresându-se stârpiturii de lângă mine, care, în sfârșit, dă drumul gulerului meu.

— Ca de obicei?

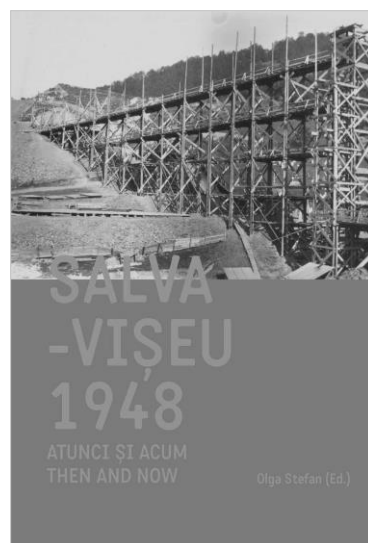
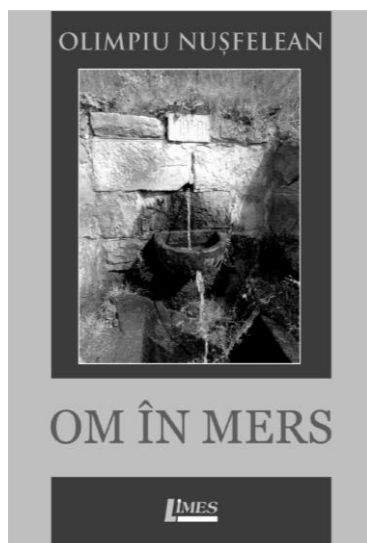
— Da, răspunde ticălosul, oglinzi să ne faci!

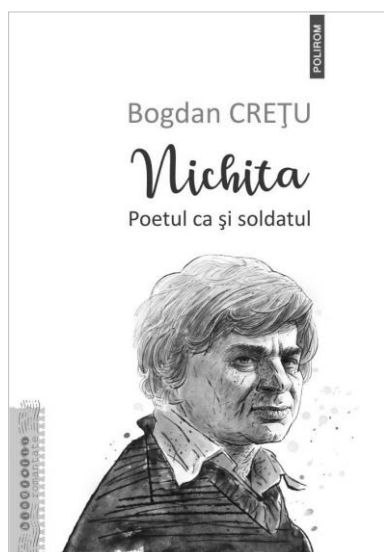
Și văd cum Bizarius se apropie și îmi șoptește un singur cuvânt cu o deschizătură imperceptibilă a buzelor. Cuvântul are efect magic asupra mea, mă face să mă turtesc, devin dreptunghiular, capăt luciu și îmi simt corpul de o fragilitate îngrijorătoare.

Am uitat consemnul, dar am impresia că era un nume de om, se prea poate să fi fost al adversarului meu. Îl văd alături pe celălalt metamorfozându-se rapid. Nemernicul se pregătește de luptă. Dar, oricât ar face-o, va pierde! Nu poate să înțeleagă că am mai multă frică în mine, decât există în el, acum și în vecii vecilor!

Aud zgomotul de sticlă spartă al corpului său sfârâmându-se și spaima cumplită care crește în mine mă face să cred că este o melodie divină... ■

apariții editoriale ■

Bogdan Crețu
Nichita. Poetul ca și soldatul
Iași, Editura Polirom, 2022

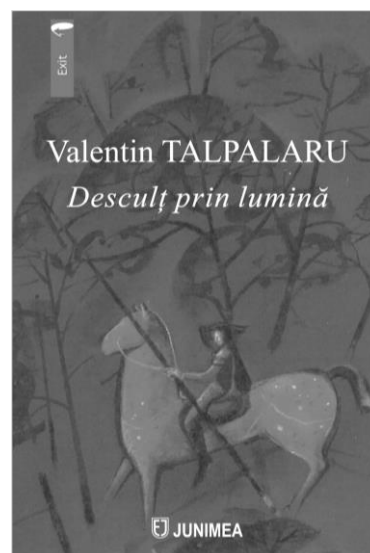
„Mereu a fost obsedat de soldați. Mereu i s-a părut că și poezia e o boală grea. Tot o condamnare la moarte. Soldatul își părăsește viața și pleacă pe front. Meseria lui e moartea. El își pune trupul în fața glonțului ca să îi apere pe ceilalți. Dar și poetul își pune trupul în fața morții. Ca să ce? Tot ca să-i apere pe ceilalți. Ca să-i apere de ei înșiși, poate. Nici poet nu poți fi oricum. Poezia trebuie trăită până la capăt. Și asumată, cu toată otrava ei”.

Bogdan Crețu

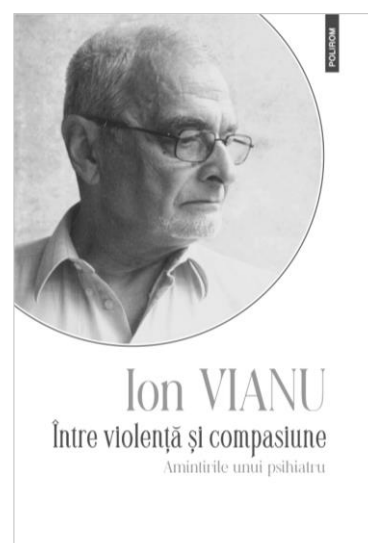
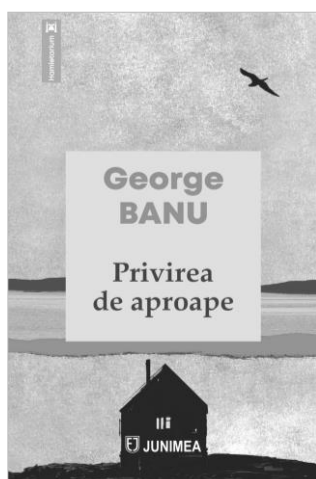
Valentin Talpalaru
Descuț prin lumină
Iași, Editura Junimea, 2023

„Deslușim acum mai bine traseul acestui poet discret în stăruință, a cărui stare de spirit se împarte pe două paliere – unul de urmaș „rezistent” al optzecismului, cu efecte de spectacol textual împins spre parodie și ludic; un altul mai ambițios, sub semnul artifexului, de tratare intelectuală a lirismului, urmărind o reconsiderare a naturalului, dar și facerea și desfacerea limbajului poetic”.

Mihai Cimpoi

recomandările noastre ■

Luminița Cornea

Mircea Popa și presa astristă

Mircea Popa

Presa „Asociațiunii” ASTRA

Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2022

În cadrul Asociațiunii ASTRA, istoricul, criticul literar și profesorul Mircea Popa a desfășurat o prodigioasă activitate atât la nivel central, cât și în cadrul multor despărțăminte, în special, prin participarea la sesiunile de comunicări științifice și prin colaborări la revistele despărțămintelor. Din anul 2000, este președinte al Despărțământului Cluj, unde activitatea-i se leagă de realizarea revistei „ASTRA clujeană”. Cu elanul caracteristic temperamentului său, Mircea Popa și-a propus să cerceteze toate publicațiile Asociațiunii ASTRA, de la înființarea sa, din anul 1861 până în anul 2022. Rezultatele cercetării au alcătuit volumul *Presa „Asociațiunii” ASTRA*, Editura Napoca Star, 2022. În *Argumentul* volumului, profesorul Mircea Popa notează idei valoroase, precum aceea „că actul auroral al neamului nostru de la Alba Iulia, din 1918, nu și-ar fi putut împlini menirea deplină fără contribuția susținută a fiecărei regiuni în parte, a fiecărui despărțământ și filială a ASTREI de pe întinsul Transilvaniei, iar mai apoi și din celelalte regiuni revenite la Țara Mamă, fiecare ziar și revistă însemnând un pas înainte spre acest nobil scop, iar mai apoi, după împlinirea dezideratului național, ca formule prioritare de armonizare socială și culturală”. Principalul scop al ASTREI a fost acela de a răspândi cultura în popor, devenind „cel mai autorizat for de apărare a limbii naționale, de cultivare a sensibilității artistice și de exprimare a acesteia într-o limbă cât mai fluidă și mai elegantă”.

Volumul *Presa „Asociațiunii” ASTRA* cuprinde două importante părți. În prima parte, *Presa Asociațiunii ASTRA*, autorul prezintă publicațiile apărute între 1868-1941. Cele mai multe au rămas ca nume de prestigiu în cultura română, cu mulți ani de apariție, precum: „Transilvania” (Brașov-Sibiu, 1868-1946), „Foaia poporului” (Sibiu, 1892-1947), „Țara noastră” (Brașov, 1907-1909), „Foaia noastră” (Cluj, 1926-1927), „Gând românesc” (Cluj, 1933-1940), „Lucafărul” (Timișoara, 1935-1941), „Afirmarea” (Satu Mare, 1936-1940), „România nouă” (Chișinău, 1926-1927), „ASTRA Maramureșului” (Sighet, 1927-1931), „AS-

TRA Ciucului” (Miercurea-Ciuc, 1934-1936), „Luminătorul” (Timișoara, 1939-1941), „Graiul neamului” (Carei, 1934-1939), „Hotarul” (Arad, 1933-1940), „ASTRA mureșeană” (Târgu Mureș, 1926-1929). Alte publicații astriste au apărut doar câte un an: „Thalia română” (Alba Iulia, 1909), „Sfătuitorul” (Huedin, 1911), „ASTRA dobrogeană” (Constanța, 1929), „Glasul Călimanilor” (1929), „ASTRA bihoreană” (Oradea, 1932), „ASTRA Reghin” (Reghin, 1937), „Șoimii Carpaților” (Cluj, 1938), „Gazeta Hunedoarei” (Deva, 1941).

Partea a doua a volumului are titlul *Reviste ale ASTREI de după 1990*. După perioada apariției, cele mai vechi publicații astriste prezentate de Mircea Popa, în ordine, sunt: „ASTRA năsăudeană”, Năsăud (1990-prezent), „Revista română”, Iași (1995-prezent), „ASTRA dejeană”, Dej (1995-prezent), „ASTRA blăjeană”, Blaj (1996-prezent), „ASTRA maramureșeană”, Baia Mare (1996-prezent), „ASTRA clujeană”, Cluj (2000-prezent), „Ethos XXI”, Alba Iulia (2010-prezent), „ASTRA reghiteană”, Reghin (2014-prezent), „ASTRA aiudeană”, Aiud (2018-prezent), „ASTRA. Artă și literatură” (2021-prezent). După cercetările lui Mircea Popa și după publicațiile pe care le-a avut la dispoziție, unele reviste astriste au avut o perioadă de apariție scurtă, unele doar de un an, cum este „ASTRA matematică”, Sibiu (1990), „ASTRA sabsiensis”, Sebeș (2015), „ASTRA lăpușeană”, Târgu Lăpuș (2008), iar altele cu apariție de câțiva ani: „Foaia poporului”, Sibiu (1991-2002), „Astra arădeană”, Arad (2001-2005), „Astra – Buzăul Ardelean” (2014-2017), „Astra șomcuteană”, Șomcuta Mare (2018-2020). Prezentarea publicațiilor a fost efectuată în contextul cercetării activității despărțământului respectiv, rezultând, astfel, un fel de micromonografii ale despărțămintelor, demne de luat în seamă.

Bun cunoscător al presei românești în general și în special a celei astriste, care l-a interesat în mod special, Mircea Popa, cercetător de o acribie recunoscută, a studiat atent publicațiilor astriste care se află în co-

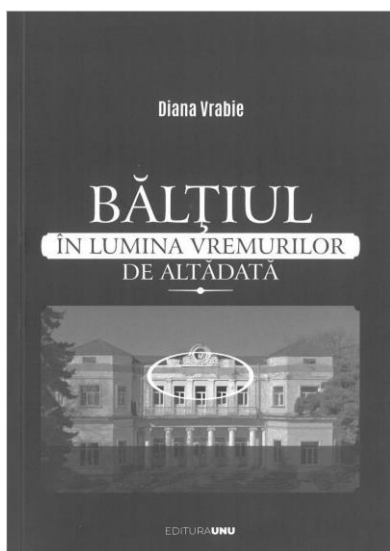
lecția Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca, dar a întâmpinat greutăți în procurarea celor care nu se găsesc în colecțiile acestei biblioteci.

În „scurtele concluzii”, Mircea Popa remarcă și apreciază „rezultatele excepționale” obținute în sectorul publicistic de Despărțământul ASTRA „Mihail Kogălniceanu” de la Iași, care, „prin munca stăruitoare a doamnei profesoare Areta Moșu, a atins cote demne de întreaga noastră admirație. În urma unui program bine stabilit de acțiuni comune cu frații noștri din Republica Moldova, ea a contribuit la dezvoltarea și extinderea mișcării astriste în orașe și sate de acolo, și, în același timp, a dus la strângerea legăturilor noastre cu românii de pretutindeni, la crearea unui larg front

de solidaritate românească, așa cum se poate constata și din paginile revistei pe care o redactează.” Cu adevărat, spunem noi, „Revista română” a aștristilor din Iași se subintitulează „Revistă a românilor de pretutindeni”.

Ne alăturăm lui Mircea Popa care afirmă în finalul volumului *Presa „Asociațiunii” ASTRA* că sunt reviste și publicații ale Asociațiunii ASTRA de cea mai bună calitate, „putând sta oricând lângă publicațiile profesionale de cultură, îndeplinind prin conținutul lor de înaltă clasă, țelul dintotdeauna al ASTREI, cuprins în deviza *Per aspera, ad astra*”. Important este că în spațiul publicisticii românești contemporane, publicațiile periodice ale despărțământelor ASTREI și-au câștigat treptat un loc de primă importanță. ■

| din grădina editorială |

Bălțiul în lumina vremurilor de altădată
Ediție îngrijită și argument de Diana Vrabie
Chișinău, Editura UNU, 2022

„Reconfigurat prin evocările, reportajele, rapoartele, relațiile interbelice, de către publiciști, istorici, demnitari, geografi, Bălțiul ne îndeamnă să-l descoperim și să-l reconsiderăm, ținând cont de faptul că orașele sunt redimensionate de-a lungul timpului din jocul factorilor obiectivi, de componentele determinărilor geopolitice, demografice, etnice, dar, în egală măsură, și din factorii subiectivi, generatori de mituri și legende, mister și fascinație, simboluri și arheologii.”

Diana Vrabie

Doru Scărlătescu
Cercul și sfera
Iași, Editura Junimea, 2022

„După atâta risipă, am năzuit să le adun sub un semn comun, într-o configurație cât de cât unitară. Așa s-a născut cartea de față. Am numit-o Cercul și sfera, cu nostalgia unui proiect care l-a încântat odinioară pe Zigu Ornea, primul al meu editor, la editura Minerva, proiect, spre marea sa dezamăgire, mereu început, amânat, reluat, niciodată, probabil, definitiv și mulțumitor încheiat.”

Doru Scărlătescu

Ioan Răducea

Miros de milă în Gara de Nord

Deia Calamanciuc

Patrie în Gara de Nord. Poeme

Iași, Editura Princeps Multimedia, 2023

Nostalgia după valori autentice, înlocuite, în vremurile noastre, cu jalnice surrogate, transpare în surprinzătorul volum de debut pe care ni-l propune Deia Calamanciuc. Neopotă a reputatului poet, prozator, dramaturg, eseist Gheorghe Calamanciuc, stâlp al conștiinței naționale în vitregitul nostru Răsărit, ea scrie de la fragede vârste și își menține ritmul poetic, odată cu cel al vieții, ajunse la etapa studiilor înalte (în Paris, la Universitatea Sorbona) și nu este de mirare că din capul locului, adică de la poemul-manifest *Patrie în Gara de Nord*, se clamează durerea înstrăinării de solul natal, în dureroase dedublări: „Pământ pierdut, mă pierzi./ (...) plângi în locul meu cu ochi de câine uitat,/ pământ pierdut, pământ sărat.”

Această pierdere, pe care o resimt atâția membri ai generațiilor acestui început de mileniu, facilitează chemarea, peste un sol sufletesc nu se poate mai autohton, a unui suflu biblic încât, căzut la suferința înstrăinării, cugetul poetic flutură mari imagini de fond tradiționalist. De vreme ce, într-o lume străină, *forma mentis* rămâne, spre cinstea creatoarei, intact românească (de aici și un izvor esențial al dorurilor neconținut desfășurate), expresiile pot prinde în pânzele lor delicate imagini rustice, invocând „sentimente/ curate ca băsmăluța bunicii/ pentru slujbele de duminică”.

Nu departe, sub iarba în care se cerșesc „vise de la cer și stele” (viziune de lamentație existențială, aflată în proximitatea celei dintâi), este de bănuț stratul blagian al mumelor, ce se stârnește îndelung, prin considerabila vigoare tragică a trăirilor. Căci, în paginile care urmează, incursiunea în temelii (naționale ale) ființei – și, prin aceasta, și ale cuvântului – este atât de angajantă încât primele patru poeme alcătuiesc o cvadruplă invocație a pământului. Determinat, în transparente dedublări ființiale, de termeni precum „flămând”, „stricat”, „cerșetor”, el este mai ales „pierdut” și „sărat”, într-o apăsată repetiție, de început și de sfârșit de poem, trimițând la valoarea de basm a sării din bucate. Înfrățirea cu pământul țării ține de supraviețuirea morală, căci are drept contra-

pondere „doborârea” ființei de către cumplita străinătate:

„Îmi citești sub oase, îmi citești sub piele
Știi ce sînge curge prin vinele mele.
Ține-mă să nu cad. Stai sub picioare
Nu lăsa străinătatea să mă doboare.”

Ținzând către răscoliri arhaice, mitologeme iscate imagistic determină valoarea versului confesiv, câteodată vag biografist, care să funcționeze ca o detensionare. Însă una relativizată de darul metaforei, care înobilează pașii poetici, mai ales că aceștia știu să meargă pe calea bisericii, unde sufletul „înseninează fără nume” și „lumânările pâlpâie a miros de milă”, sub „imensa privire” a Lui. Să-și fi găsit Daniel Turcea, marele poet mistic din anii întunecați ai comunismului, urmașul așteptat de atâtea decenii? Pe alocuri, precum în anume interogații retorice („corpul este limita iubirii?/ viața – cea a nemuririi?”) ori în adresări către Cel Preaînalt („Mi-e dor de mine/ Sunt nimic fără mine./ Sunt mult mai nimic fără Tine”), discursul este atât de autentic iar perspectivele care se deschid atât de promițătoare încât sântem gata să credem, odată cu Vasile Voiculescu, că ne aflăm în pragul minunii. Se lasă mult în urmă jalnicul context literar al momentului, cu prozaisme, textualisme, poezie a mizeriei și mizerie a poeziei, înaintându-se către o autentică reatestare a vibrației sentimentului. Ea singură este în stare să conducă înspre acele constructe ideatice care înseamnă asumarea integrală a condiției Ființei. Vorbim, în aceste poeme, de fațete intimiste dar și de existențialism, de lamentații înveșmântate în doină dar și de brațe ridicate în râvnă mistică.

De la amintitul incipit, constând în invocația pământului, văzut ca o patrie, „în Gara de Nord”, până la mișcătoarea formulă confesiv-folclorică, din distihul final: „Frunzuliță de toamnă târzie,/ asta-i oda mea tristă și cea de pe urmă...”, debutul în volum al Deiei Calamanciuc atinge valori poetice de neignorat. Ele se cer continuate, într-o mișcare ascensională a poeziei românești. ■

Deia Calamanciuc

[Paris, Franța]

1991

13: 45. 04 august. Cald, zăpușeală.

Niciun soare. Plouă fără oxigen.

1991. M-am născut.

Mi se dau cadouri de 04 august.

Ar trebui să-mi iau și azi unul. Și mâine, poate.

Vreau o floare.

În 1991, nimeni nu mi-a luat nimic.

Doar o bucurie, ce n-a fost a mea

și o durere de ochi. A mea.

Căci am văzut Lumina.

Undeva. Cândva. Pe frig sau pe ploaie,

pe soare sau în ocean,

voi renaște. Și voi veșnici.

Nimeni nu va plânge, nici va râde.

Nu se va ofili nicio floare.

Nu va dispărea niciun rid. Și nici măcar

căldura unei inimi. Ce a vrut Totul.

Totul pentru Pământul ăsta

prăpăstios de fragil.

Totul pentru Soare.

Nu-mi mai este frică.

În 1991, am murit

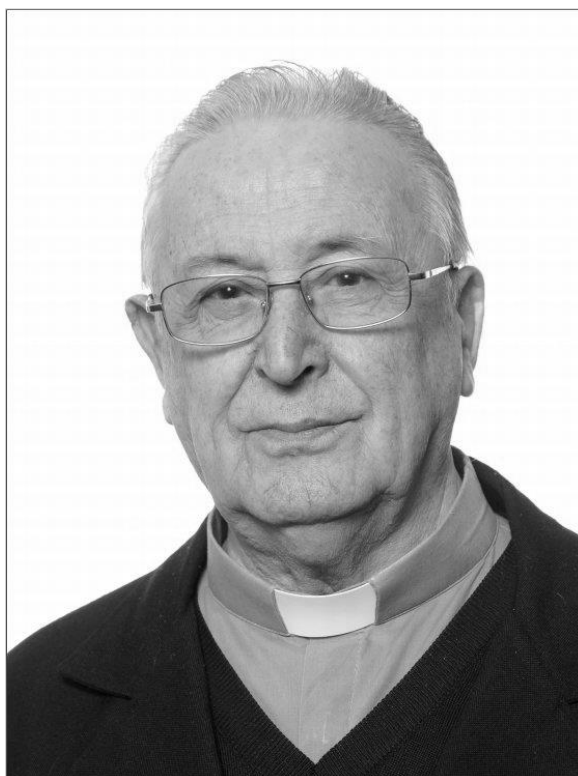
pentru renașterea mea continuă.

Monseniorul Anton Despinescu (1927-2023): „La revedere în Paradis!”*

Iulian Pruteanu-Isăcescu | Iași, România |

În ziua de 20 iunie 2023, monseniorul Anton Despinescu a plecat spre Casa Tatălui Ceresc. S-a născut în data de 19 iulie 1927 la Iași, într-o familie mixtă, tatăl său fiind ortodox (cu rădăcini băcăuane), iar mama romano-catolică (cu rădăcini hușene). A făcut studii primare la Iași, absolvind Școala de Cantori din aceeași urbe în 1947. A absolvit Institutul Teologic Romano-Catolic din Alba Iulia în anul 1953. A fost hirotonit întru Preoție la 29 iunie 1953 de către episcopul Alexandru Theodor Cisar (1880-1954). A activat ca profesor de Patrologie, Istoria Bisericii, Limba franceză, Limba latină și Teologie spirituală la institutele teologice din Alba Iulia (29 iunie 1953 – 1 septembrie 1956) și Iași (1 septembrie 1956 – 1 noiembrie 1960) și a funcționat ca paroh la Focșani (1 martie 1960 – 1 martie 1962) și Huși (1 martie 1962 – 1 septembrie 1969). A fost numit din nou profesor la Institutul Teologic din Iași (1 septembrie 1969 – 30 septembrie 1990). La vârsta de 70 de ani, a primit titlul onorific de *monsieur*, pentru activitatea susținută în plan didactic și pastoral. În anul 1980 și-a susținut doctoratul în istorie bisericească la Universitatea Pontificală Urbaniană din Roma, cu lucrarea *Viața și activitatea primului episcop de Iași, Nicolae I. Camilli*, din 1990 devenind profesor emerit, slujind în continuare la Seminarul Mare Diecezan din Copou (Institutul Teologic Romano-Catolic „Sfântul Iosif” Iași), fiind „la dispoziția episcopului de Iași pentru activitate didactică, de cercetare sau misiuni de reprezentare”¹.

L-am cunoscut pe monseniorul Anton Despinescu în toamna anului 2006, prilejul fiind Simpozionul „Români din afara granițelor țării. Evoluție istorică și situație prezentă în contextul integrării României în Uniunea Europeană”, 8-12 noiembrie 2006, organizat de Despărțământul

ASTRA „Mihail Kogălniceanu” Iași². Ne-a legat o colaborare afabilă, derulată pe câțiva ani buni, numeroase vizite la Seminarul Mare Diecezan din Copou, presărate cu delectabile amintiri și istorisiri despre Huși, orașul în care am copilărit, dar și orașul în care părintele Anton Despinescu a slujit ca preot paroh al unei „vechi și mari” comunități catolice, cum îi plăcea să spună. Nu pot să nu îmi amintesc și discuțiile noastre legate de trecutul și prezentul comunităților de catolici din Moldova sau cele despre ceangăi. A stat mereu aproape de Despărțământul ASTRA „Mihail Kogălniceanu” Iași, precum și de publicațiile „Revista română” și „Chronos. Revistă de istorie”.

Recitesc cu emoție *Gânduri creștine* (Editura „Sapientia”, Iași, 2008), cartea dăruită de monse-

niorul Anton Despinescu „întru folos sufletesc”, după cum a scris în dedicația din 9 mai 2008, o culegere de articole, publicate lunar în revista diecezană „Lumina creștinului”, dar și în altele, precum „Mesagerul Sfântului Anton”, „Calea cea mică” sau „Glasul nostru”, între anii 1990 și 2007.

Liturghia de înmormântare și recviemul au fost prezidate de Înaltpreasfințitul Aurel Percă, arhiepiscop mitropolit de București, care a mărturisit că „părintele Anton a purtat pe față bucuria Preoției”. Celebrarea a avut loc în ziua de 23 iunie 2023, în catedrala „Sfânta Fecioară Maria, Regină” din Iași, iar predica a fost rostită de pr. prof. dr. Fabian Doboș. Au participat Preasfin-

țitul Iosif Păuleț, episcop de Iași, Preasfințitul Petru Sescu, episcop auxiliar de Iași, Preasfințitul Petru Gherghel, episcop emerit, 70 de preoți și 5 diaconi, precum și numeroși enoriași.

Trupul monseniorului Anton Despinescu a fost depus în cavoul preoților din Cimitirul „Eternitatea”, unde așteaptă Învierea confracții întru Sfânta Preoție: pr. Carmil Tocănel (1907-1973), pr. Ioan Jicmon (1915-1980), pr. Gaspar Bachmeier (1909-1971) ș.a.

Dumnezeu să-l fericească împreună cu sfinții și aleșii săi!

Requiescat in pace. ■

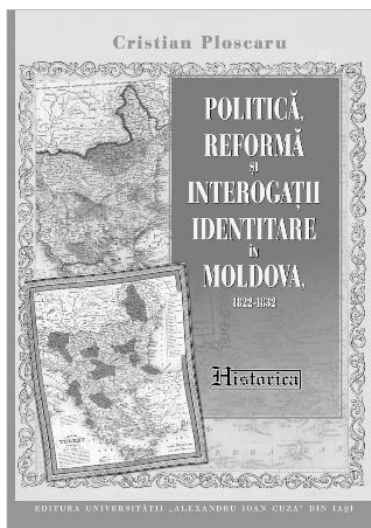
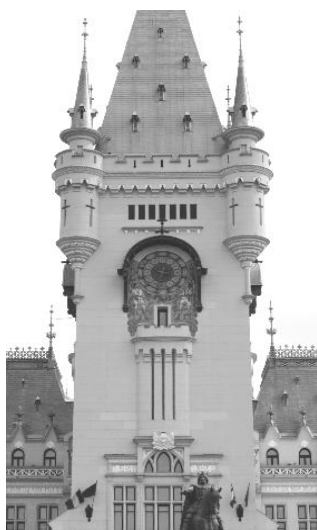
* Ultimele cuvinte ale monseniorului Anton Despinescu au fost: „La revedere în Paradis!”. Despre Anton Despinescu, vezi și Petru Ioan, *Școala literară de la Huși și din împrejurimile fălcien. Album prosopografic*, Iași, 2019, p. 119-120.

¹ Vezi Iulian Pruteanu-Isăcescu, *Interviu cu Mons. prof. dr. Anton Despinescu*, în „Chronos. Revistă de istorie”, anul VIII, nr. 1 (14), Iași, 2010, p. 57.

² Monseniorul Anton Despinescu a participat la lucrările simpozionului cu o comunicare despre emigrațiile catolicilor din Moldova, intitulată *Fenomenul emigrației la catolicii din Moldova și publicată în Români din afara granițelor țării. Evoluție istorică și situație prezentă în contextul integrării României în Uniunea Europeană*. Volum coordonat de Mircea-Cristian Ghenghea, Iulian Pruteanu-Isăcescu, Iași, 2006, p. 172-179. Tema a fost dezvoltată la următoarea ediție a simpozionului ASTREI ieșene: *Români catolici emigranți. Îngrijorări post-aderare*, publicată în *Români din afara granițelor țării. Coordonate istorice și naționale în cadrul european*. Volum editat de Iulian Pruteanu-Isăcescu & Mircea-Cristian Ghenghea. Prefață de Iulian Pruteanu-Isăcescu. Postfață de Gheorghe Zbucă, Iași, 2007, p. 344-348.

Monseniorul Anton Despinescu prezentându-și comunicarea la lucrările Simpozionului *Români din afara granițelor țării. Evoluție istorică și situație prezentă în contextul integrării României în Uniunea Europeană* – Iași, 9 noiembrie 2006 (Arhiva Iulian Pruteanu-Isăcescu)

telegraful astrist ■

Năsăud, jud. Bistrița-Năsăud, 18 februarie 2023. Adunarea Generală Anuală – eveniment organizat de Despărțământul ASTRA Năsăud (președinte col. (r.) Ioan Boțan; președinte de onoare prof. Ioan Seni). La activitate au participat delegații de aștriști din Bistrița, Cluj-Napoca, Dej, Șomcuta Mare și Lăpuș.

Dej, jud. Cluj, 27 martie 2023. Istorii subiective: Unirea Basarabiei cu România, altfel (Sala festivă a Cercului Militar Dej) – eveniment organizat de Despărțământul ASTRA „Dr. Teodor Mihali” Dej (președinte dr. Radu Gavrilă), în parteneriat cu Școala Gimnazială „Mihai Eminescu” Dej și Cercul Militar Dej. Au conferențiat: prof. Valeria Huza (*Basarabia – pământ românesc*) și prof. Cristian Alexandru Păltinean (*Basarabia – „Lacrima neamului românesc”*). A fost proiectat un film documentar și a fost vernisată o expoziție de carte veche din *Colectia familiei Gavrilă*. Încheierea a aparținut Grupului Brevis al Școlii Gimnaziale „Mihai Eminescu” Dej, coordonat de prof. Corina Borșan.

Șomcuta Mare, jud. Maramureș, 25 mai 2023. Ziua Eroilor (Bustul prefectului Ioan Buteanu) – activitate organizată de Despărțământul ASTRA Șomcuta Mare (președintă prof. Alina Talpoș) și Liceul Teoretic „Ioan Boteanu” Șomcuta Mare. Liceenii aștriști au realizat un program artistic dedicat eroilor, iar membrii ASTRA din localitate au depus jerbe de flori și coroane.

Cluj-Napoca, 30 iunie 2023. Împreună salvăm monumentele românești (Sala „Ioan Mușlea” a Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” Cluj-Napoca) – eveniment organizat de Despărțământul „Aurel Coza” Carei, Asociația românilor refugiați și expulzați prin Dictatul de la Viena din 1940 – Filiala Carei, Asociația „Ars Transilvaniae” și Societatea „Avram Iancu” din România. Au participat academicieni, profesori universitari, profesori, personalități culturale și religioase, activiști civici și artiști. La eveniment au fost prezenți, între alții, Înalt-preasfințitul Andrei, arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului și mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului, prof. univ. dr. Mircea Popa, președintele Despărțământului ASTRA Cluj-Napoca ș.a.

Reghin, jud. Mureș, 8 iulie 2023. Ședința Comitetului Central ASTRA (Casa Municipală „Dr. Eugen Nicoară” Reghin) – eveniment organizat de Asociațiunea ASTRA (președinte prof. univ. dr. Dumitru Acu) și Despărțământul ASTRA Reghin (președinte av. Stelian Doru Cătană). Au participat președinți și secretari de la despărțămintele ASTRA din Aiud, Alba Iulia, Bacău, Blaj, Brașov, Buzăul Ardelean, Dej, Făgăraș, Mediaș, Năsăud, Sibiu, Șomcuta Mare, Tg. Lăpuș, Reghin, dar și din Feștețița și Fetești (Republica Moldova).

Carei, jud. Satu Mare, 15 iulie 2023. Centenar ASTRA – Despărțământul „Aurel Coza” Carei (Sala festivă a Liceului Tehnologic „Iuliu Maniu” Carei) – eveniment organizat de Despărțământul ASTRA „Aurel Coza” Carei (președintă Daniela Ciută). Activitatea a fost precedată de un serviciu religios la biserica Sf. Andrei din Carei și depunere de flori la mormintele aștriștilor (12 iulie 2023). ■

DESPRE AUTORI ■

Adina Barțaș, traducătoare, publicistă, jurnalist cultural, realizatoare radio
Mircea Coloșenco, critic literar, publicist, editor, bibliograf
Luminița Cornea, publicistă, profesoară de limba și literatura română, doctor în filologie,
membră a Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Brașov, membră ASTRA Covasna-Harghita
Ion Domenco, jurnalist, membru al Uniunii Ziaristilor Profesioniști din România
Alice Donose-Pisică, absolventă a Facultății de Științe Naturale – Geografie a Universității „Alexandru Ioan Cuza”
din Iași, doctor în biologie, membră ASTRA Iași
Eleonora Eni, publicistă, colaboratoare a Despărțământului ASTRA „Mihail Kogălniceanu” Iași
Vasile Luca, jurnalist, colaborator al Despărțământului ASTRA „Mihail Kogălniceanu” Iași
Areta Moșu, vicepreședinta Asociației ASTRA, președinta Despărțământului „Mihail Kogălniceanu” Iași
Tudor Nedelcea, critic și istoric literar, publicist, editor, doctor în filologie, membru al Uniunii Scriitorilor din
România, Filiala Craiova, membru fondator al Ligii Culturale pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni
Ion Onuc Nemeș, publicist, scriitor, director al Bibliotecii Județene ASTRA Sibiu (2004-2011)
Iulian Pruteanu-Isăcescu, absolvent al Facultății de Istorie a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași,
muzeograf, șef Birou programe culturale la Muzeul Național al Literaturii Române Iași, membru ASTRA Iași
Ioan Răducea, poet, prozator, publicist, profesor de istoria teatrului la Colegiul Național de Artă „Octav Băncilă”
Iași, membru ASTRA Iași
Cătălin Turluc, istoric, cercetător științific gr. I la Institutul de Istorie „A.D. Xenopol” Iași al Academiei Române –
Filiala Iași, doctor în istorie, cadru didactic asociat la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași
Diana Vrabie, publicistă, istoric literar, muzeograf la Muzeul Național al Literaturii Române Iași, doctor în filologie,
cadru didactic asociat la Universitatea de Stat „Alecu Russo” Bălți, Republica Moldova, membră ASTRA Iași

*Revista
română*

Revistă a românilor de pretutindeni
Fondată la 1861 de A.I. Odobescu

Editor: Asociațiunea ASTRA
Despărțământul „Mihail Kogălniceanu” Iași
Director: Areta Moșu
Vicepreședintă a Asociației ASTRA
Președintă a Despărțământului ASTRA „Mihail Kogălniceanu” Iași
Director economic: Costel Moga
Redactor-șef: Iulian Pruteanu-Isăcescu
Secretar general de redacție: Mircea-Cristian Ghenghea
Culegere computerizată: Elena Țârdea
Grafică copertă: Mihai Panainte
Design grafic: Smaranda Răsuceanu
Prelucrare imagini: Alexandru Cantemir

Colegiul de redacție: Vasile Băcu (Cernăuți), Vasile Barbu (Uzdin), Ștefania Bejan (Iași), Dumitru Bunea (Iași),
Luminița Cornea (Cluj-Napoca), Bogdan Crețu (Iași), Victor Durnea (Iași), Emanuela Ilie (Iași), Gheorghe Iuțș (Iași),
Nicolae Leahu (Bălți), Liviu Papuc (Iași), Dan Prisăcaru (Iași), Ioan Răducea (Iași), Vasile Roman (Iași), Dan Gabriel
Sîmbotin (Iași), Octavian Suci (Panciova), Valentin Talpalaru (Iași), Diana Vrabie (Iași).

Redacția: Iași, str. Titu Maiorescu nr. 2, bl. B, ap. 43, 700460, România
telefon: +40 232 219 213; e-mail: astraculturaliasi@yahoo.com
blog: www.astraculturaliasi.wordpress.com

Responsabilitatea pentru ideile și opiniile exprimate în articolele publicate
în paginile „Revistei române” aparține exclusiv autorilor lor

ALEXANDRU IOAN CUZA – 150

Cătălin Turliuc – *Abdicarea lui Alexandru Ioan Cuza și memoria socială a românilor* / 1
Testamentul Principelui Alexandru Ioan Cuza / 8
Expoziția „Alexandru Ioan Cuza 150” / 10

ARHIVA

Călătoria MM.LL. Regelui și Reginei în Bucovina și Basarabia. 15-20 mai 1920 / 11
Diana Vrabie – *Orașul Bălți în lumina călătoriei regale din anul 1920* / 13

FLORIN FAIFER – 80

Noaptea iguanei / 18
Învârtejind cuvinte și idei / 20
„Să-l menținem viu pe Florin Faifer în atenția diferitelor generații...”
[Interviu cu prof. Areta Moșu, directoare a „Revistei române”] / 22
Nostalgia duratei. Florin Faifer în evocări / 24

Nicolae Dragoș – *Michelangelo contemplând statuia lui Moise* / 25

COORDONATE ROMÂNEȘTI

Tudor Nedelcea – *O poveste tulburătoare. Viața Cuvioasei Teofana Basarab* / 27
Mircea Coloșenco – *Modernitatea capodoperei cantemiriene* / 30
Ion Domenco – *Eroii români nu sunt uitați în Basarabia* / 34
– *Frăția, ca și lumina, nu rămâne ascunsă* / 36
Ion Onuc Nemeș – *La Chișinău. Bucuria regăsirii în aceeași limbă* / 38
Eleonora Eni – *„Cărțile pe care le-am citit, cărțile care m-au scris” – scriitorul Emilian Galaicu-Păun la Iași* / 39
Vasile Luca – *„Trăind în șoaptă”* / 40
Nicolae Dabija – *75* / 41

AGENDA ASTREI

Alice Donose-Piscă – *Primăvara (re)întregirii ASTREI (27 martie / 9 aprilie 1918 – 27 martie 2023)* / 42
Luminița Cornea – *Din nou, cu dor la aștrii basarabeni. „Noi în veci suntem cu ASTRA!”* / 43

POEZIE

Marcel Miron / 46

PROZĂ

Teodor Parapiru / 51

RAFTUL CU CĂRȚI

Luminița Cornea – *Mircea Popa și presa astristă* / 56
Ioan Răducea – *Miros de milă în Gara de Nord* / 58
Deia Calamanciuc – *1991* / 59

IN MEMORIAM

Iulian Pruteanu-Isăcescu – *Monseniorul Anton Despinescu (1927-2023): „La revedere în Paradis!”* / 60

Iulian Pruteanu-Isăcescu – *Telegraful astrist* / 62

DESPRE AUTORI / 63

SPONSORI ȘI SUSȚINĂTORI ai activităților Despărțământului

- Mitropolia Moldovei și Bucovinei
- Episcopia Romano-Catolică de Iași
- Primăria Municipiului Iași
- Casa de Cultură a Municipiului Iași „Mihai Ursachi”
- Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași
- Societatea pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu”, Cernăuți (președinte: prof. Vasile Băcu)
- Biblioteca Județeană „George Coșbuc” Bistrița-Năsăud (director: Ioan Pinteia)
- Ioan Străjan (Alba Iulia)
- Floarea Pleș (Năsăud)
- Cornel Cotuțiu (Beclean)
- Emil Bălțeanu (Iași)
- Elena Buruiană (Iași)
- Ionel Teșoi (Iași)
- Magda Negrea (Iași)
- Parascheva Țuțurman (Iași)
- Steliana Toma (Iași)
- Mihai Toma (Iași)
- Col. (r.) Vasile Cornea (Iași)
- Șerban Teculescu (Franța)
- Elena Țirdea (Danemarca)

*Revista
română*

Membră a Asociației Revistelor,
Publicațiilor și Editurilor

ISSN: 1224-2454

Coperta I: Alexandru Ioan Cuza
[Litografie de Josef Kriehuber, 1861]

Coperta IV: Castelul princiar
de la Ruginoasa, 1938
[Biblioteca Digitală Națională]